

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• anul 62 (serie nouă) • mai 2025 • 5,00 lei •

Adrian JICU

Cartea așteptărilor reprimăte

pagina 3

Ștefan RADU

Să emigrăm în metavers!

pagina 8

Iacob FLOREA

Erată târzie

pagina 14

Mariela CORDERO (Venezuela):

„Prin poezie putem spune poate ceea ce vrem să strigăm, dar nu putem“

pagina 24

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• Shakespeare și contemporanii săi (p. 2) • **Maria BILAȘEVSCI** – Oglinzi psihologice ale timpurilor hibride în arta lui Carmen Chițan (p. 2) • **Violeta SAVU** – Resursele regenerării în poezia Gabrielei Gheorghisor (p. 3) • **Cornel Simion GALBEN** – Personalități băcăuane: Sultana Avram (p. 4) • **Stela ILIE** – Joacă, joc, exercițiu (p. 5) • **Ioan DĂNILĂ** – Scrisori către neant – Aurelian Zisu (p. 5) • **Gheorghe IORGA** – Mai aproape de Baudelaire, mult mai aproape de Mallarmé (p. 6) • **Marius MANTA** – Ion Petrovici, o nouă monografie (p. 7) • Poezii de **Leo BUTNARU** și **Iuliana MIU** (pp. 8-9) • **Elena CIOBANU** – Dasein-ul și ChatGPT-ul (p. 9) • **Marian Sorin RĂDULESCU** – Made in Italy & Timișoara (p. 10) • **Gruia NOVAC** – La pas prin ținutul miraculos al memoriei (p. 11) • **Carmen MIHALACHE** – Lumea ca un circ sinistru (p. 12) • **Bianca ROTARU** – După alb/After white (p. 12) • **Maria BILAȘEVSCI** – Gheorghe Lungu sintetizează vizual universul mental al personajelor (p. 13) • **Oana GÂRBEA** – Țesut Nețesut (p. 13) • Poeme de **Gill Horitz** (p. 14) • **Mircea MOȚ** – Sub semnul cântecului (p. 15) • **Magdalena CHITIC** – Seminarele de altădată (p. 15) • **Dan PETRUȘCĂ** – Despre eșec (p. 16) • **Daniel-Ștefan POCOVNICU** – Despre cititorul Vincent (p. 17) • **Alin Sebastian POPA** – Despre Patrimoniul istoric al județului Bacău (p. 17) • **Ion FERCU** – „Cel care are un de ce pentru care să trăiască poate să suporte aproape orice“ (p. 18) • **Liviu FRANGA** – Tăcerea nopții și pașii unei feline (p. 18) • **Vasile SPIRIDON** – Evitarea stresului oxidativ (p. 19) • **Ionel SAVITESCU** – Cazul Mircea Eliade (p. 21) • **Leo BUTNARU** – Epitaful și... praful (p. 21) • **Elena-Brândușa STEICIUC** – O autoficțiune care iluminează orice moment de lectură (p. 22) • **Sanda GOLOPENȚIA** – Ligia (p. 23) •

• Ilustrația numărului: Gheorghe Lungu

Fragmentarium

ECOU DE NESTINS. Păstrăm ca având accente programatice declarația Gabrielei Adameșteanu la ceremonia de acordare a premiilor de la Gala Radio-România Cultural: „Copiii au nevoie de valorile familiei, azi”. În prealabil, scriitoarea (născută la Târgu Ocna) a conturat un adevărat imn închinat nucleului social reprezentat de familie. Juriul i-a acordat Premiul de Excelență.

TOT DE LA RRC. Tudor Dinu, profesor la Universitatea din București și traducător din limba greacă, a fost invitatul Emei Stere la rubrica „Vorba de cultură” din săptămâna 19-23 mai. Printre altele, elenistul a ținut să mulțumească scriitorului și publicistului Liviu Franga pentru sprijinul substanțial în dezvoltarea învățământului filologic bucureștean, cu accent pe limbile clasice.

LITERE ȘI CIFRE BĂCĂUANE. A-ul (n. 1818)... și B-ul (n. 1881) • Academia Română, prin vocea secretarului general, acad. Ioan Dumitrache, susține cu tărie demersul Consiliului Județean Bacău de a restaura Casa „Vasile Alecsandri”, act necesar în întregirea perimetrului baco-viano-alecsandrian din centrul municipiului Bacău. „Academia cinstește cu orice prilej memoria bardului de la Mircești, câtă vreme acesta este fondatorul instituției noastre”, ne-a declarat domnia-sa. (Înregistrarea audio am realizat-o în ziua de 5 dec. 2024, în sediul Academiei Române, din Calea Victoriei.)

ANUL ANIVERSAR SOLOMON MARCUS. Seminarul „Solomon Marcus” a inclus în programul științific conferința „An Italian Tribute to Solomon Marcus”, anunțată pentru 28 mai a.c. Organizator este Universitatea din București, prin Centrul de Tehnologii ale Limbajului din cadrul Facultății de Matematică și Informatică.

MINIREVISTA PRESEI. Manifestare inedită la Călărași, în Republica Moldova: Festivalul poezilor uitate – „Dor de Coșbuc” (din „Boema”); sinologul Constantin Lupeanu a primit titlul de *Consilier – membru al Consiliului Consultativ al Asociației Internaționale Confucianiste* (din „Flacăra lui Adrian Păunescu”); prima femeie primar din România a fost învățătoarea Luiza Zavloschi (1883, Buda, Oșești, jud. Vaslui – 1967) (din „Viața noastră”).

AD MULTOS ANNOS! Pentru scriitorul Șerban Codrin și sculptorul albaiulian Romi Adam, autorul bustului lui Gheorghe Pascu, dezvelit în decembrie 2022, în orașul Zlatna (80 de ani); universitarul și istoricul presei românești Ilie Rad (70 de ani)

IN MEMORIAM. Constantin Voinescu, jurnalist lingvistic, autorul rubricii de limba română „Din vorbă-n vorbă” a revistei „Argeș” din Pitești

AI. IOANID

Lansări de carte

Shakespeare și contemporanii săi

La Biblioteca Județeană „C. Sturdza” Bacău a avut loc un important eveniment, pe 24 aprilie, dedicat lui Shakespeare și contemporanilor săi, în prezența domnului profesor George Volceanov, coordonatorul seriilor de noi traduceri ale operei marelui Will. Amfitrion a fost criticul, scriitorul Adrian Jicu, directorul Bibliotecii. Din echipa de traducători au participat la întâlnire Elena Ciobanu și Anca Ignat, care au semnat traduceri din volumele lansate, despre care au vorbit criticul de teatru Carmen Mihalache și criticul literar Marius Manta.

Interesantă, prin noutatea unor puncte de vedere foarte personale, incitante, a fost intervenția lui George Volceanov, urmărită cu un viu interes de un public alcătuit de studenți (foști și actuali, masteranzi) și profesori de la Facultatea de Litere din Bacău (ei au fost majoritari), de scriitori, jurnaliști, bibliotecari și alți iubitori de literatură. Elena Ciobanu și Anca Ignat au venit cu precizări, nuanțe ținând de propria lor experiență de traducătoare, de lucrul în echipă la această valoroasă întreprindere de mare anvergură – un Shakespeare pentru mileniul trei.

Cele trei volume lansate (aduse de reprezentanții Librăriei Cărturești Bacău) au fost William Shakespeare – *Îmblânzirea scorpiei*, *A douăsprezecea noapte*, *Troilus și Cresida*, Christopher Marlowe – *Doctor Faustus*, *Arden din Faversham*, *Poeme* și un alt volum conținând piese de George Peele și Robert Greene, toate apărute la Editura Tracus Arte. Colaboratoare de cursă lungă a Revistei *Ateneu*, Elena Ciobanu (deținătoare a rubricii *Lumi anglo-saxone*), universitară, scriitoare, semnează traducerea la *Îmblânzirea scorpiei* și *La gura sobei* (de George Peele), din care am publicat fragmente și în revista noastră.

În totul, a fost un reușit prilej de mică, dar pasionantă incursiune în spectaculoasa epocă elisabetană și de edificatoare discuții despre știința și arta traducerii. (A)

Maria BILAȘEVSKI

Oglinzi psihologice ale timpurilor hibride în arta lui Carmen Chițan

Expoziția de sculptură și grafică „Back to the future” a sculptoriței băcăuane Carmen-Ilinca Chițan a putut fi vizitată la Galeriile de Artă „Alfa” ale Muzeului de Artă din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” în perioada 11 aprilie – 9 mai 2025.

Prin structuri metalice, aparent extrase dintr-o lume suspendată în spațiu și timp, înșingurată și rece, în care tehnologia este liantul ce ne ține conectați și explorează sentimentele fără nevoia unei apropieri în ciuda zecilor de canale de comunicare, Carmen-Ilinca Chițan vorbește despre om, despre fiecare dintre noi. Dând o viață nouă materialului, artista concepe oglinzi psihologice ale timpurilor hibride în care ne aflăm, ne invită să ne privim în suprafața lucioasă pentru a înțelege cum, la rândul

nostru, suntem modelați în fiecare zi de ceea ce ne înconjoară, extensiile artificiale ce definesc un nou mod de a trăi.

Referințele antropomorfe nu au rolul de a pune sub semnul întrebării calitățile pe care trebuie să le avem pentru a fi umani, dar conturează un discurs cu privire la capacitatea fiecăruia dintre noi de a recunoaște în ipostazele personajelor o secvență din noi. De la cartea-obiect la selfie, omul pare a fi un produs artificial înșuflețit de însuși materialul din care emerge.

Sculpturile din metal se profilează ca semnale de alarmă, reflectând alienarea și invazia ultratehnologiei, între fascinație și distorsiune. Tensiunea dintre uman și mecanic, dintre organic și sintetic te face să te întrebi unde începe omul, din ce parte a mașinăriei. O critică subtilă la adresa iluziei de identitate și conexiune, unde fluiditatea informației inundă până la înec conștiința. Carmen-Ilinca Chițan ne arată limitele pentru a le transcende, pentru a nu deveni doar piese într-un sistem fluid, definit de o paradoxală singurătate.

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Secretar general de redacție: Ștefan RADU

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

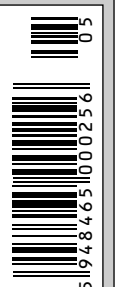
• Culegere texte și secretariat: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

După o pauză de nouă ani, Violeta Savu revine cu un volum de versuri intitulat, simplu și percutant, *O bucată de zi în mijlocul nopții* (București, Editura Tracus Arte, 2025). Un titlu cum nu se poate mai inspirat, care sintetizează formula ei lirică, așezată sub zodia permanentei zbateri, așa cum sugerează și splendida ilustrație de pe copertă, semnată de Viorica Zaharia.

Violeta Savu scrie, s-o spunem din start, o poezie-terapie, menită să atenueze senzația sâcăitoare a neîmplinirii. Pentru ea, poezia e o formă de exorcizare a frustrărilor acumulate, pe care le înfruntă fățiș, cu o sinceritate pe alocuri autoflagelantă: „Am descurajat rana să-mi intre în piept, / am scos-o în lumina soarelui și am privit / arderea ei cu fast, deși era atâtă liniște / cât poate cuprinde o bucată de zi în mijlocul nopții. // Rana se cicatriza treptat, / strecurându-se în litanie / celui care cerșea să vadă lumina“. O confruntare cu proprii demoni, o încercare de eliberare de propriile neliniști și obsesii.

Dintr-un alt unghi, *O bucată de zi în mijlocul nopții* este un volum despre interdicții și limite, impuse și autoimpuse: „Poarta era încuiată. Grilajele forjate, ostile, / soneria, de pe stâlpul cu capituluri albe, defectă“. Pe acest fundal, dominat de porți, uși, grilaje, ferestre, chei, se profilează nevoia disperată de acceptare. O acceptare mereu amânată, cauzatoare de spaime și de speranțe: „Tu poți să îmi faci o ușă în fereastră, / să pot trece mai încoace și mai încolo / de aer. // Tu poți să îmi faci o fereastră în mijlocul ușii, / prin ea voi ieși, trăgând după mine, / începutul de noapte“. Speranțe pe care Violeta Savu le exprimă și, imediat, le reprimă, într-un gest de o luciditate dureroasă și admirabilă: „Eu aș fi îndrăznit să te reconstruiesc, nu prin negare, / ci prin insuficiența autoafirmării acelor mici particule / despre care eronat credeai că te-au purtat spre eșec. / Aș fi atins mâinile ce-au mângâiat șapte femei infidele. / Șapte femei aș fi urât, dar le-aș fi împrumutat / în fiecare zi a săptămânii frumusețea. //

Neîntâmplatul își întinde spre noi tentaculele de tandrețe“. Din conștientizarea neîntâmplatului derivă și sarcasmul unor versuri inspirate de măsurile salvatoare din pandemie: „Multă vreme am crezut că nu poți să părăsești dacă iubești, / că numai moartea poate fi iubirii potrivnică. / dar distanțele fizice s-au amplificat, / lumea în câteva luni s-a schimbat. / Ne-au acoperit cu măști și ne-au interzis / îmbrățișarea și sărutul, pentru a nu ne îmbolnăvi. / Important e să fim sănătoși fizic, golii / de dorințe, fără fior existențial“. O lume golită de sens, în care indivizii au fost privați de sentimente. Iar efectele se simt încă...

Cartea așteptărilor reprimăte

Adrian JICU
jicudrian@yahoo.com

Deasupra tuturor acestor ispite și frământări, se profilează (ca și în volumele precedente) chipul angelic al mamei, figură tutelară, evocată cu delicatețe: „Catifelări din memoria pielii înfașă riduri. / Nu am nevoie de bisturiu să mă simt tânără, / din nou frumoasă. Mă uit la o fotografie / din adolescență: eu, sora mea și mama în mijloc. // Acolo, ea e mai tânără decât sunt eu acum. / Aici, aievea, sora mea își conservă frumusețea, / continuând ce și-a asumat timpuriu: / să elimine discordanțele dintre mine și mama“. E una dintre puținele oaze de bucurie, bucată de zi a Violetei Savu, care se regăsește pe sine, de fiecare dată, raportându-se la chipul mamei, a cărei amintire funcționează ca balsam pentru suflet și pentru minte.

Judecând după asemenea texte, s-ar putea crede că am avea de-a face cu o anume pudibonderie, cu un lirism calin sau chiar lacrimogen-sentimental. Nici vorbă! Violeta Savu e capabilă de îndrăznești surprinzătoare, violentând așteptările cititorului, căruia îi răstoarnă pre-judecățile. Un poem precum *Cămașa* este semnificativ în acest sens, dezvăluind disponibilități afectiv-erotice nebănuite: „Aseară, mi-ai trimis o fotografie de la o aniversare. / Toată noaptea m-a frământat dorința / de a-ți dezbrăca nevasta. // Acum e dimineață, am revăzut fotografia / și cruzimea luminii mi-a schimbat dispoziția. / Îmi închipui mâinile mele îmbrăcând cămașa, / dând sens răsturnat ritualului“. Aici e unul dintre răspunsurile majore ale acestei cărți, care pendulează între dorință și reprimarea dorinței, între putință și neputință, între speranță și dezamăgire. De aici tonul

apăsător-resemnat, de aici strigătul în surdina, care clocotește între pereții acestei cărți atroce: „Meditez la propria mântuire. Dar persistă / dorința întinării cu trupul tău. / Nu vreau metafore, vreau cele mai concrete / mângâieri“. O carte pe care Violeta Savu ar fi vrut să nu fie nevoită să o scrie, așa cum mărturisește în *Scrisoare neexpediată*, poem-sinteză pentru înțelegerea dramatismului care definește un volum aparent rațional, însă mustind de pasiune: „Aș vrea să îmi scriu mie această scrisoare, / fără nicio intenție de locuire viitoare, / fără obositorul gând al potențialei înlocuiri / a sinelui. Mai mult aș vrea să nu am / motive să scriu“.

Consecventă unui anumit mod de a vedea viața și de a înțelege lumea, Violeta Savu scrie o poezie delicată, dominată de un acut sentiment al neîmplinirii. Imaginea-cheie din noul său volum, *O bucată de zi în mijlocul nopții*, este aceea a strecurătorii, în care nu pune pastele făinoase, ci golul, târziul, pustiu, regretul, dar și o încredere, difuză, în posibilitatea unei salvări. Prin iubire. E filtrul pe care îl aplică unei realități monotone, din care decupează, cu sensibilitate, ceea ce conțenește adevărat. Strecurătoarea devine astfel o splendidă metaforă a poeziei, care are capacitatea de a filtra balastul și de a reține esențialul. Iar esențialul Violetei Savu este trăirea, capacitatea de a trece dincolo de contururile înșelătoare ale imediatului și de a vibra la dramele mărunte.

Aparent desuetă, în răspăr cu ceea ce se scrie astăzi, poezia Violetei Savu e credibilă prin asumarea, curajoasă, a propriilor slăbiciuni și dezamăgiri. Fiindcă ele ne definesc cu adevărat.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

În volumul de debut în poezie al Gabrielei Gheorghisor („cunoscută drept critic literar de prim rang al generației de mijloc“ – Vasile Spiridon, în prezentarea de pe coperta a IV-a), citim poeme preponderent narrative, autobiografice, traversate de livresc, deopotrivă cerebrale și senzoriale. Chiar dacă reflectă tot soiul de regrete, deziluzii și anxietăți, poezia Gabrielei Gheorghisor stă în mod esențial sub semnul regenerării. *Văduva plătește dublu* (București, Ed. Cartea Românească, 2024) se constituie din trei capitole: *Destrămare*, *Cutia neagră* și *Bătălia*.

Destrămare este de fapt un amplu poem (versurile dense se întind pe 13 pagini), compus din gânduri, amintiri, impresii despre lumea înconjurătoare, instantanee din călătoriile fizice sau imaginare, redată alternativ cu introspecții. Fire analitică, poeta ajunge (și) la note aforistice: „Frumusețea divină doar este“, „Patria e somn fără vise“, „Nu știe oricine să bată toaca, / însă clopotul meu e mișcat și de vânt“, „Viața e o flotă de avioane de hârtie / azvârlită în mare“, „Orice boală e și metafizică“, „Un singur click e suficient pentru delete“. Astfel de „incizii“ apar și în celelalte două secțiuni ale cărții, fiind strecurate (chiar și atunci când

Violeta SAVU

Resursele regenerării în poezia Gabrielei Gheorghisor

sunt tăioase, causticitatea imprimă versurilor vitalitate) pentru a atenua amarul unor decepții. Sintagma *sufletul meu destrămat* (întâlnit și în formula sinonimă *sufletul meu deșirat*) concentrează laitmotivul durerii încă de la primele două versuri: „Sufletul meu destrămat ca o dantelă veche / nu mai poate înveli niciun suflet“, iar poemul se încheie ciclic, ca un urobos, cu o întrebare ce depășește (sau chiar suprimă) retorica, fiindcă răspunsul nu poate evita echivocul, referirea la elementul creștin oferind multiple sensuri: „Sufletul meu destrămat / ca o cruce de lemn putrezită / se mai poate iar aduna?“

Cutia neagră e bogată în amintiri, în exerciții de cunoaștere a propriului sine, uneori prin minuțioasă desfășurare... genealogică, cu accente puse pe nedreapta dominație masculină (însă fără a cădea în capcana unui feminism radical), pe corporalitate, feminitate, cât și pe aspecte tradiționale: „Am moștenit bolile femeilor din familia mea, / furia sângelui și gheara în gât, / nu știu dacă și longevitatea

[...] // Am moștenit și puterile femeilor din familia mea, / lacrima, tămbăia, rugăciunea, / știu să fac colivă și colaci, / știu să leg bănuții în pomnede, / am învățat să trag după mine moartea“. Chipul tatălui, dispărut prematur, când poeta era foarte mică (avea mai puțin de doi ani, aflăm din poemul autobiografic *Catalogul traumelor*), are ceva hipnotic. Poeta reconstituie din

poveștile relatate de rude și din fotografiile rămase în albumul familiei nu doar portretul fizic al tatălui, ci personalitatea lui (iată, re-construcție imaginativă echivalentă regenerării), iar frumusețea lui rară, pentru că este ieșită din concretul real și din cel temporal, împlinește idealul: „Când eram fetiță, mă uitam la fotografia înrămată a tatălui meu / și credeam că asta e *marea frumusețe*“. Și văduvia se moștenește, văduvie transferată în celibat; în încercările vieții sau doar în simple accidente cotidiene, o femeie singură se lovește de multiple dezavantaje în lupta nedreaptă și inegală cu supremația masculină. În acest sens, reprezentativ e puternicul poem eponim, din care decupăm: „Văduva plătește dublu, zice mama, / o femeie singură este înșelată de toți – / mecanici, zugravi, instalatori – / ea știe că e înșelată, dar nu are ce face [...] // Eu sunt văduva tânără neîndoliată, / aproape veselă, aproape singură, / toate se strică treptat în casa văduvei, însă libertatea e o armură de oțel“.

În *Bătălia*, descoperim un caracter de învingătoare, poeta dezvăluind cum stările de disconfort social și/sau existențial le-a putut depăși prin forță interioară. Ea a avut capacitatea de a preschimba propria fragilitate (tradusă în multe cazuri ca sensibilitate feminină) în resursă pozitivă, asociind-o cu revolta, raționalitatea și perseverența. Astfel, eul poetic e mai puțin retractil, dezinhibarea e favorizată, iar mărturisirile lirice încărcate de tristețe se citesc în altă cheie, de debușeu metafizic: „Am fost nevoită să mă dezbrac, / să-mi dau jos armura, să las scutul și armele. / Să sap o groapă pe sub ziduri, / să mă strecur pe brânci. / Mi-am julit coatele, genunchii, mi-am rupt unghiile, / dinții, am înghițit noroi. // Dincolo de ziduri nu eram decât eu“.

Tonul confesiv și asemănătoare – în termenii lui Ion Pop – „strigăte de revoltă și de eliberare de condiția femeii oprimăte de autoritatea masculină“ mă fac să apropiu întrucâtva vocea Gabrielei Gheorghisor de cea a Martei Petreu, cu deosebirea că poezia puternică a Martei Petreu e caracterizată de „somația justițiară“ (același Ion Pop, despre Marta Petreu), iar poezia Gabrielei Gheorghisor se remarcă printr-o continuă și neobosită căutare a echilibrului sufletesc.

Personalități băcăuane

Sultana Avram

N. 20 martie 1952, în Sibiu. Profesor, secretar literar, cercetător științific, etnolog, conferențiar universitar. Este fiica Luciei Maria (n. Damian), secretară, și a scriitorului Mircea Numitor Avram, bibliograf la Biblioteca „Astra” din Sibiu. Și-a început studiile în localitatea natală, la Școala Elementară „Ursuline” (1959-1967), le-a continuat la celebrul Liceu „Gheorghe Lazăr” (1967-1971; azi, colegiu național) și apoi, la Facultatea de Filologie și Istorie din Sibiu, la acea dată filială a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1971-1975). Urmând specializarea Istorie-Engleză, la absolvire a fost repartizată la Liceul de Chimie (1975-1989; în prezent, Colegiul Tehnic „Petru Poni”) din municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej (fostul și actualul Onești), unde a predat istorie și limba engleză liceenilor, dar și studenților filialei oneștene a Institutului Politehnic „Gh. Asachi” din Iași (acum, Universitatea Tehnică omonimă). Deși timp de un an a activat, în paralel, și la Școala Generală Nr. 5 (azi, Școala Gimnazială „Ghiță Mocanu”), s-a implicat încă de la început în viața culturală a citadelei de pe Trotuș, frecventând întrunirile Societății Culturale „G. Călinescu” și ale manifestării inițiate de aceasta, „Zilele culturii călinesciene”, în cadrul căreia a prezentat comunicări legate de istoria locului și nu numai. Între ele, studiul *Vasile Pârvan în Astra sibiiană* a văzut lumina tiparului în *Anuarul* Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” din Iași (1981), după acest prim debut urmând, tot în paginile acestuia, restituirea *Un manuscris autobiografic I.C. Negruzzi* (1986), ce aveau să-i stimuleze apetitul pentru cercetarea aplicată, către care se va îndrepta în etapa următoare.

Revenită pe meleagurile natale, s-a integrat mai întâi în colectivul Teatrului *Gong* din Sibiu (1989-1991), unde a îndeplinit atribuțiile secretarului

literar, abilitățile profesionale permițându-i apoi să ocupe un post de etnolog la Filiala Sibiu a Institutului de Tracologie din București (1991-1996), preț de un lustru derulând o intensă activitate de cercetare în sudul Transilvaniei privind civilizația tradițională românească și a minorităților. Reluând firul publicisticii, a încredințat redacției *Anuarului* Despărțământului Dej al *Astrei* primele roade ale acesteia (*Câteva considerații privind elementele de continuitate în construcția și planurile caselor țărănești din spațiul carpato-danubian* – 1993, *Aspecte privind casa și vatra în toponimie și folclor* – 1994) și a inițiat și organizat suita de manifestări „Zilele antropologiei românești” (Sibiu, 26 de ediții), în cadrul cărora a prezentat comunicările *Manipularea nevoii de ritual și ceremonial în lumea modernă* (1995), *Benefic și malefic în cultul soarelui* (1996), *Vămile sufletului* (1997), *Corpul uman, între „pur” și „impur” în tradiția populară românească* (1998), *Symbolism în îmbrăcămintea membrilor organizațiilor social-politice* (1999), *Tradiția românească, între uitare și agresare* (2000), *Mărturii ale călătorilor străini privind unele tipuri de locuințe din țările române* (2001), *Comentarii pe marginea expresiilor populare privind familia și relațiile conjugale* (2002), *Aspecte privind influența factorilor social-politici asupra practicării meșteșugurilor în Transilvania* (2003), *Creștin și păgân în ritualurile tradiționale românești* (2004), *Un document inedit privind hotarul dintre Feldioara și Colun* (2006), *Imaginea celui alt în bancurile românilor* (2007), *Povești economice reflectate în colecția „Calendarul săteanu-*

lui”, aflate la Biblioteca Astra (2008), *Apelativele răutăcioase, insultele și vorbele de ocară – manifestări ale intoleranței și agresivității în limbajul politicienilor* (2009), *Interferențe și dispoziție culinare „tradiționale”* (2010), *Parte și întreg, dreapta și stânga – semnificații și superstiții* (2011), *Aspecte privind interferențe urbane în turismul cultural rural: studiu de caz, Mărginimea Sibiului* (2012), *Tonul face muzica* (2013), *Dracula, între imagine și imaginar* (2014), *Kitsch-ul în arhitectura rurală: cauze și consecințe* (2016), *Let's Dance! Dance Etiquette and Manners* (2017). Efortul organizatoric impresionant, determinat de numărul mare de specialiști participanți în intervalul 1995-2017, este ilustrat și de cele 12 volume de comunicări ale sesiunii, grupate sub genericul „Istorie și tradiție în spațiul românesc”, pe care de asemenea le-a coordonat și introdus în circuitul științific.

Răsplătită cu o bursă Fulbright la Universitatea din New Brunswick (1992-1993, New Jersey, SUA), s-a specializat în antropologie (medicală, culturală, politică) și în limba engleză, cunoștințele acumulate fiind consolidate ulterior de studiile doctorale, soldate cu obținerea, la 13 iunie 2002, a titlului de doctor în istorie *cum laude* al Universității „Lucian Blaga”, cu lucrarea *Locuința rurală românească. Moșteniri și factori de schimbare*, coordonată de distinsul profesor universitar Radu Florescu și publicată mai târziu de Editura Techno Media (Sibiu, 2004). Coroborate cu abilitățile de comunicare și de lucru în echipă, acestea au condus-o către un nou salt în carieră, de data aceasta în cadrul Facultății

de Istorie și Patrimoniu a Universității sibiene, mai întâi ca lector (1996-2008), răspunzătoare de cursurile de Antropologie culturală, Antropologie generală, Antropologie politică, Etnologie și Teoria patrimoniului, apoi în calitate de conferențiar universitar (2008-2017), cu atribuții didactice extinse, la cursurile amintite adăugând Introducere în etnologie, Protejarea și valorificarea patrimoniului turistic, Istoria costumului popular, Etnologie românească, Mit și mitologii, Mentalități europene, Antropologie americană, Cultură și globalizare, ultimele două predate în limba engleză.

Munca de la catedră a fost dublată de o bogată și intensă activitate științifică și publicistică, ilustrată de participarea la zeci de emisiuni radio și de televiziune, precum și de programele manifestărilor la care a fost invitată, între care amintim Congresul Internațional de Tracologie (1996), Simpozionul Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria (Giula, 2007; Budapesta, 2009), Conferința internațională „Le corps and lieu/The Body and Place” (2016, Timișoara), sesiunile de comunicări ale Academiei Române, Universității „Lucian Blaga”, Universității „Transilvania” din Brașov, Universității „Petru Maior” din Târgu Mureș, Institutului de Antropologie „Francisc Rainer” din București, Institutului de Științe Socio-Umane din Sibiu și CRIFST – Filiala Brașov, conferințele Muzeului de Istorie din Cluj-Napoca, Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva, Muzeului *Casa Mureșenilor* din Brașov, Muzeului din Cârțișoara și Muzeului din Târgu Mureș,

numeroase alte activități inițiate de Schola Septemcastrensis – Forumul Tineretului German și de diverse foruri din Arad, București, Cisnădioara, Constanța, Miercurea-Ciuc, Sinaia, Sâmbăta de Sus, Târgu Mureș etc.

O parte dintre articolele, studiile și eseurile elaborate se regăsesc în paginile publicațiilor *Analele* Universității din Craiova, *Clio*, *Hermeneutica Historiae et Philosophiae Technicae*, *Romanian Review of Political Science and International Relations* și *Simpozion* ori în volumele colective *Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI-XX* (Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2005), *Literaturi și culturi locale* (Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2007), *Istoria la pas. Faceți cunoștință cu Hermann* (Sibiu, Fundația Culturală Inforom, 2007), *Europa identităților* (Arad, Editura Trinom, 2008), *Dincolo de propagandă: un instrumentar istorico-politic al filmului românesc* (Sibiu, Editura Techno Media, 2011), *Studies on Literature, Discourse and Multicultural Dialogue* (Târgu Mureș, Editura Arhipelag XXI, 2013), *Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspectives* (idem, 2014), *Discourse as a Form of Multiculturalism in Literature and Communication* (idem, 2015), *Antropologie și societate* (Sibiu, Editura Astra Museum, 2015), *Cercetarea în era globalizării. Mize, provocări și perspective* (Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015) și *Water and body fluids* (Timișoara, Editura Eurobit, 2016). În nume propriu a publicat, de asemenea, *Incursiune în antropologie*, vol. I (Editura Techno Media, 2007) și *Restituiri. Pictorul Gh. Mocanu* (idem, 2013), iar împreună cu Teodor Fleșeru, traducerea volumului *Ritual, politică și putere* de David Kertzer (București, Editura Univers, 2002).

Grație rezultatelor, se putea bucura din plin de onoruri („Nu dețin medalii, distincții sau diplome notabile. M-am dedicat în principal activității didactice, care mi-a adus cele mai multe satisfacții. Nu m-am înscris și nu am făcut parte din asociații, societăți sau organizații de profil, deoarece nu le consideram utile sau funcționale. Mai degrabă m-au interesat activitățile colaterale, care îmi aduceau satisfacții. Astfel, am făcut de exemplu parte din echipa Clubului de șah CSM Borzești, participând la concursuri. Am făcut însă parte din comitetele științifice ale unor lucrări, ca de exemplu seria *Bodies and Cultures*, creată de Grupul Internațional Corpus, de studii culturale ale corpului: *This Un-real Body*; editor, Gabriela-Mariana Luca, Timișoara, Eurobit Publishing House, 2011”), așa că nu menționăm decât titlul de membră de onoare a Asociației Rencontres du Patrimoine Europe Roumanie.

Cornel Simion GALBEN

La centenar, din arhiva „Ateneu”

Calistrat COSTIN

De partea binelui

În curgerea sa, istoria este (sau pare doar) mânată din umbră de forțe ale binelui și forțe ale răului deopotrivă (*Ce e rău și ce e bine / Tu te-ntreabă și socoate*, însă...). În naivele eresuri ale popoarelor se poate constata că binele răpune răul, spre bucuria osândiților sorții... Păcatul e că victoria aceasta se petrece mai mult în amăgitoarele vise ale celor fără prea multă „putere”, câtă vreme realitatea, de-atâtea ori neîndurătoare, rezervă alte soluții asprului *bellum omnium contra omnes*! Copii ai unei tulbure ursite, noi oamenii, pe măsură ce timpul devine trecut, ne îndepărtăm de el în fel și chip: râzând, urând, uitând, iertând, pedepsind! Din cei treizeci de ani de viață, revista „Ateneu” și-a consumat douăzeci și cinci într-un timp despre care mulți spun că reprezintă o amară rătăcire, dureroasă obidă ce a încovoait adânc demnitățile unei seminții hărțuite cu înverșunare prin veacuri

aici, la răscruce de neant! Cum a fost posibil, ne întrebăm adesea, cum de noi cei de azi (sau o parte dintre noi!) am izbutit a răzbate la lumină prin muntele de întuneric ce se arăta de nepătruns?! În încleștarea dintre bine și rău, sunt slujitori hărăziți precumpănitor de partea binelui, care cred în adevăr, în legea morală, cu oarba ei judecată din urmă. Dincolo de servituți și compromisuri, „scribii” au știut preschimba „pactul cu diavolul” în armă întru salvarea luminii, încât la un moment dat am simțit, în strania noastră bună-credință, că înșiși osânditorii încep a se umaniza. „Iarba rea” a făcut, finalmente, loc „florilor binelui”. Fie ca de acum înainte în cartea vieții să se scrie nesmintit pagini fără prihană, cu toate că – să fim atenți! – pânda dintre îngerii răului și cei ai binelui nu se va ostoi decât la înfățișarea de apoi... Ieșiții din infern au dreptul inalienabil la speranță! Ostenită

parcă de multele „campanii” ale trecutului, revista „Ateneu” de azi cată a prinde din mers roata timpului.

Îmi propun a-i savura triumful peste încă alte trei decenii...

(„Ateneu”, oct. 1994;

transcriere: mrd. Andreea Anchidin, activitate în cadrul practicii de specialitate)

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LXXI)

Stela ILIE

Joacă, joc, exercițiu

[...] M-am străduit dintotdeauna să găsesc modalități de a-i face pe cei mici cu care lucrăm, dar și pe părinții lor, să îndrăgească limba română, pentru că e limba în care te învață mama primele cuvinte. Nu e ușor în vremurile noastre, cu atâtea atacuri asupra ei: neologisme din epoca modernă, prescurtări și multe altele. Dacă însă noi, ca educatori – în sens larg –, suntem un model de exprimare în limba română pentru copil, dacă

De ceva vreme (postdecembristă), am primit cu interes vizibil conceptul de educație antepreșcolară, admitând o posibilă tautologie dată de prefix(oid)ele ante- și pre-, cu sens de anterioritate. Conținutul științific conduce invariabil către limba maternă înainte de toate, iar detaliile pedagogice ale acestei realități le-am discutat cu un practician – educatoarea Stela Ilie, autoarea lucrării „Magicienii mesajelor orale. Învățarea comunicării, prin strategii ludice” (Bacău, Editura Egal, 2006), prezentată în cadrul acestei rubrici în ediția din mai 2018. După șapte ani, într-o întâlnire cu studenții specializării Pedagogia învățământului primar și preșcolar, autoarea le-a oferit acestora ocazia de a nuanța subiectul. Noi am venit doar cu propunere de sistematizare: vârstei antepreșcolare i se adresează joaca, iar vârstelor ulterioare, termenul joc și combinațiile joc-exercițiu, exercițiu-joc, pentru grupele mică, mijlocie, respectiv mare. (I.D.)

știm în situații concrete de viață să-i dăm, de exemplu, alternative – sinonime adică – pentru un anumit cuvânt, repetându-l sub formă de joc, el va avea posibilitatea mai târziu să selecteze din acest bagaj lingvistic – de la fonetică, lexic, gramatică, până la stilistică – ceea ce este propriu sufletului și minții lui. Fiecare își va alege un stil de comunicare – fie că este lapidar, științific, fie că este metaforic – având această bază din grădiniță și familie, ajutându-l apoi să-și însușească o limbă străină. Acum se pune accent pe

comunicarea interpersonală, dar de multe ori rămânem la vorbărie fără conținut. Or noi trebuie să-l învățăm, dacă suntem cu adevărat educatori, să-l și asculte pe celălalt, să înțeleagă, să ceară clarificări etc. De aici au ieșit jocurile-exercițiu din cartea mea, care este o addenda la lucrarea metodică-științifică pentru obținerea gradului didactic I, susținut la Grădinița de Aplicație a Liceului Pedagogic „Ștefan cel Mare” Bacău (am slujit 36 de ani această instituție). Jocul nu înseamnă ceva facil, ca joaca, ci presupune

reguli. Aceasta ne obligă să-l tratăm pe copil cu seriozitate, încât învățarea să-i aducă o eliberare. Învățând cu bucurie, nimic nu i se va părea greu. Revin la modelul educatoarei: dacă noi stăm în fața tabletei, răspundem monosilabic și nu comunicăm în mod efectiv cu preșcolarul, atunci nu putem avea pretenția ca el să se exprime corect și bogat. Să încercăm a aborda fiecare copil în stilul lui: unuia îi place mai mult povestea, imaginația, altuia îi plac jocurile de cuvinte. Alți copii sunt mai serioși de mici, mai pragmatici, le place stilul lapidar. Să încercăm a-i face curioși și pentru alte trepte, fără a-i admonesta când greșesc. Să-i lăsăm să greșească!

Din fericire, la treptele acestea, preprimar și primar, avem datoria să dăm copiilor posibilitatea să zboare, să devină creativi. Este metafora aceea extraordinară a transformării pupei spre fluture: ceva amorf devine o minunăție de culoare, dar în același timp și ceva foarte sensibil. De aici vorba că dacă o aripă de fluture se mișcă undeva, într-un colț de lume, aceasta are urmări asupra întregii planete. [...]

Transcriere din audio:

Tatiana Nistor,
Gabriela Burbulea – studente

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

• Două publicații-surori...: „Cronica” (Bacău, 28 dec. 1924 – 2 mai 1925; devenită, la 18 ian. 1925, „Cronica Bacăului”); în editorialul reprodus de Gh. Pătrar, Bacăul este prezentat ca o zonă atât de dezvoltată, „încât tinde să ocupe un loc de frunte printre marile centre productive din țară” • ... și o gazetă-fulger: „Ecoul Jud. Bacău” (12 dec. 1924 – 1 ian. 1925), în care Ion

Centenarele lunii

Pas publică povestirea-reportaj „Nevastă”; din „Cuvântul-înainte”: „Nu prin mișcări brusce (sic!), nu prin anarhie [...] se poate ajunge la reforme. E nevoie de multă lumină; nu

putem pași în întuneric”. • 6 mai 1925: s-a născut la Tâmba, jud. Mehedinți, slavistul Gheorghe Bolocan, cercetător al graiurilor bulgare din România. • 7 mai 1925: s-a născut, la Galați, lingvistul Gheorghe Tohăneanu, cu studii de stilistică funcțională. • 9 mai 1925: s-a născut, în com. Horgești, jud. Bacău, medicul Gheorghe Gh. Popovici II.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Expres cultural – 100

Revista aflată la borna celor o sută de numere își are, în nouă ani de apariție, sprinten „mersul prin văile, desigurile și înălțimile literaturii scrise cu har” (Nicolae Panaite, fondatorul). Varujan Vosganian, laudând titulatura revistei, aduce notații filologice: „Expres înseamnă, pe limba noastră, clar, lămurit. Și tot expres înseamnă mesaj drept la țintă”. George Vulturescu percepe „O sută de bătaii de inimă dinspre Iași”, iar Ovidiu Dunăreanu descoperă publicația „în plină cursă spre orizonturile țintite”. În numele redacției „Ateneu”, Carmen Mihalache salută „substanța textelor, spiritul

critic, orientarea clară spre modernitate” a revistei ieșene, dorindu-i (și dorindu-ne!) „cât mai mulți cititori”. (I.D.)

BUCOVINA
LITERARĂ

• nr. 1-2-3/2025

Excelenta revistă suceveană realizată de poetul și eseistul Alexandru Ovidiu Vintilă are prima apariție din acest an cu un număr consistent. Desigur, e o mândrie pentru băcăuani că prima pagină îi este dedicată lui Ovidiu Genaru și autografului său.

Alexandru Ovidiu Vintilă publică „Un reper cultural identitar marca Mihail Kogălniceanu: Dacia literară –

185”. Aforismele lui Gheorghe Grigurcu nu lipsesc. Matei Vișniec este prezent cu „Eu, cuvântul” sau „Povestea cuvintelor vorbitoare” sau „Școala de dans și de bune maniere pentru cuvinte”. Adrian Alui Gheorghe ne oferă o „Lecție de literatură pe malul mării, la Neptun”, poem scris la... Neptun. Leo Butnaru tot cu poezie, „Zarurile, vacile-domnului, scrisul de mână”, Ioan Holban, cu o comemorare prin evaluare critică: „90 de ani de la naștere. Grigore Vieru”. Vasile Baghiu scrie despre „Poezia ca un continuum reflexiv”. Despre Camelia Iuliana Radu și recentul ei volum de poezii punctează Romeo Aurelian Ilie: „Când arta întâlnește nebunia lumii de azi”. Adrian

Dinu Rachieru propune o recitare: „Anghel Dumbrăveanu, sub pecetea melancoliei”. În amintirea celui care a fost Constantin Abăluță vizând moștenirea sa culturală scriu Alexandru Ovidiu Vintilă și Isabel Vintilă. Despre Eminescu publică Theodor Codreanu, cu „Eminescu și «exercițiile de re-cunoaștere» ale lui Ion Dur”. Proza e semnată de Horațiu Stamatin, iar Dan-Bogdan Hanu ne introduce în „Progresia astrală”. Sunt doar o parte din ce ne propune cel mai recent număr al *Bucovinei literare*, care nu uită nimic din actualitatea literară, istoria literară, critica literară și creația literară. (D. PERȘA)

Teleșcoala „Ateneu”

1.H. Regulile silabației în limba română

1.H.1. Generalități (II)

DOOM³ ne face atenți să nu confundăm două noțiuni corelative, însă diferite: *despărțirea în silabe*, numită și *silabație* sau *silabisire*, se referă la decuparea secvențelor dintr-un cuvânt potrivit alcătuirii sale fonetice. Mai precis, se raportează la sunete și urmează criteriul articulatoriu în clasificarea fonetică, fără a avea legătură cu capetele de rând. Termenul *silabisire*, apropiat de sintagma *despărțire în silabe*, privește pronunțarea sacadată, segmentând fiecare silabă, și se utilizează de scriitori, pentru a acorda valoare expresivă unui cuvânt.

După plecare...

Scrisori către neant – Aurelian Zisu

Aflăm abia acum, din „Ramuri”-le craiovene pe aprilie (pag. 2!), că autorul unuia dintre volumele de versuri al cărui titlu l-am pus aici nu mai este printre noi din februarie 2025. Oltean prin loc de naștere (22 febr. 1956, satul Bogeia, com. Almăj, jud. Dolj) și formație intelectuală (la Filologia craioveană), Aurelian Zisu și-a făcut ucenicia profesională la Liceul Industrial Nr.3 (azi, Colegiul Tehnic „Gh. Asachi”) Onești, între 1982 și 1990. A revenit în satul natal și apoi la Craiova, predând la Colegiul Național „Carol I” (limba și literatura română) și la Universitate (stilistică). Nu avea cum să uite colțul de Moldovă și s-a întors aici pentru a-l însoți pe C. Th. Ciobanu la „Zilele culturii călărescilor”. A arătat interes pentru Eminescu (volumul de debut din 1996 este despre corespondența poetului) și pentru Ion Caraion, subiectul tezei de doctorat, ghidată de Eugen Negrici. A semnat poezie și eseu în „Jurnalul literar” (Onești), „România literară”, „Amfiteatru”, „Mozaicul”, „Ateneu” ș.a. Eugen Budău își amintește că, membru cu adevărat activ al Fundației Naționale „G. Călinescu” fiind, Aurelian Zisu o găsea fără pereche „ca viață și ca valoare”.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

Mai aproape de Baudelaire, mult mai aproape de Mallarmé

Însemnări despre poezia franceză din a doua jumătate a secolului al XX-lea (3)

Este vorba despre o anumită manieră, de un curent postromantic ce caută să furnizeze alternativa la o lume aflată în criză a sensului și să regăsească o comunitate adevărată. În „Cel mai vechi program al idealismului german”, redactat în 1796 împreună cu Hegel și Schelling, Friedrich Hölderlin își propunea să facă din poezie o nouă religie înapoiind divinul pe pământ și oferind comunității oamenilor legătura mitică dispărută după ce spiritul Luminilor repudiase vechea credință. Un secol mai târziu, pentru Mallarmé, poezia propune o „explication orphique de la terre”; „douer d'authenticité notre séjour”: este chiar această religie a viitorului la care trebuie să sperăm într-o zi, chiar utopică. Reproșându-i lui Mallarmé faptul că preferă un loc atemporal al Cărții, nu cel terestru de astăzi (folosind cuvântul „excaration”), Yves Bonnefoy reia acest proiect. Nu trebuie să cauți „notions pures”, ci „aimer des présences, retrouver nos proches, tout de suite, et donc parler, avec des mots tels qu'ils sont...” Totodată, poezia lui Yves Bonnefoy nu face concesii în privința a ceea ce el numește „les modes pauvres de l'exister”, împrumută extrem de puțin din modalitățile narativului. Influențe ale religiilor, cultul cuvintelor, interesul pentru substanța lexicală și numirea solemnă a acestora sunt tot atâtea semne prin care Yves Bonnefoy se îndepărtează de anecdotică evenimentelor cotidiene.

Dar Yves Bonnefoy a deschis și calea unei poezii apte să facă înțeles „la vérité d'existence sous la vérité d'écriture”, impuls deja resimțit de creația lui Henri Michaux (dorință de a călători, fuga din patria lui, experimente poetice de tot felul, unde includem experimentele de natură lingvistică: „Plume”, 1938; „Ailleurs”, 1948; „Connaissance par les gouffres”, 1961). Se aud voci disonante, ce vor acoperi cu adevărat „contingenta”, orașul modern, cotidianul (chiar trivial). Apare o scriitură poetică mult mai aproape de modalitățile de enunțare obișnuită, mai ales de formele orale ale limbii franceze. Cunoscutul volum al lui Francis Ponge, apărut în 1942, „Le parti-pris des choses”, tradus și în română, va face o carieră uimitoare în anii următori – o sinteză, dacă vreți, a acestei direcții.

În 1967, Georges Perros publică volumul „Une vie ordinaire”. Departea de a refuza anecdota, acesta devine un eveniment poetic. Enunțul nu mai are de-a face cu scriitura

clasică; mai mult, reînnoadă legăturile cu... reportajul! Subtitlul „roman poème” e simptomatic din acest punct de vedere.

În același timp, Jacques Réda (director al NRF în anii '80) parcurge pe jos Parisul și periferiile sale și descrie nenumăratele întâlniri obișnuite, banale, triviale. Nu revoluționează limbajul, dar îl deformează orientându-l între versul liber și versul ce se „învârtă” în jurul alexandrinului, pe de o parte, iar pe de altă parte, îl utilizează în proza care îl va face popular printre cititori: „Ruines de Paris”, 1971; „L'Herbe de talus”, 1982. Formula „ce que j'ai voulu garder, ce sont les mots de tout le monde” poate este un ecou din Paul Claudel („ce sont les mots de tous les jours”) sau al celei a lui Daniel Biga: „si être poète ce n'était pas être comme tout le monde, je ne ferais pas poète.”

Nelinește provocată de realitate, mai cu seamă în peregrinările prin peisajul urban *intra și extra muros* de astăzi și de ieri, Jacques Réda, „piéton

de Paris”, mare amator de jazz, aduce poeziei refuzul oricărui teoretizări, în beneficiul senzației și respirației textelor. Simptomele, devenite, treptat, tendințe, se pot desluși la Georges Gadeau și în micile tablouri familiare din provincia Niort („Votre vie m'intéresse”), la Guy Goffette, ale cărui versuri, după Verlaine, sunt mai muzicale și melancolice și sunt expresia peisajelor din nord („La vie promise”, 1991).

În „Journal d'un innocent”, de exemplu (titlu indicând o poezie ancorată în realitate), William Cliff reia tradiția poeziei narative evocând evenimentele obișnuite ce constituie trama unei existențe. Se opune ideii că poezia „est une activité luxueuse pour un public de luxe” și afirmă grija de „s'adresser au commun des mortels”, atitudine pe care o ilustrează, cum se știe, Bertolt Brecht sau doi autori anglo-saxoni: R.L. Frost și W.H. Auden, citați deseori de Cliff. („Fête nationale”, 1992).

Printre contemporanii de care se simte apropiat, William Cliff îi citează pe James Sacré

și Guy Goffette. Cei doi poeți participă la „repopularea” poeziei: scriu într-o manieră accentuat narativă, sunt puțin niște „romancieri”. Li se adaugă Pascal Commere și numeroasele sale texte despre vacile din Bourgogne („De l'humilité du monde chez les bousiers”, 1996).

S-ar putea obiecta că o poezie consacrată cotidianului este pândită de platitudine. Cotidianul, loc al „eternității”, ar fi prea uman. Însă, arată Maurice Blanchot, dacă același cotidian este „le mythe d'une existence privée de mythe”, transparentă, ea este și „l'inaccessible auquel nous avons toujours déjà eu acces”, mediu de contingență absolută, unde poate scânteia această „part du sacré dans l'existence”, despre care vorbește Mallarmé și din care un Jean-Luc Parant, de exemplu, prin scrisul său luxuriant, amintind de stilistica litaniei, face un mit explicativ (variațiunile volumului „Les yeux”, începând din 1975). Georges Perros a văzut bine un asemenea risc: „je me sers d'un matériau sans transcendance, rampant, pari dangereux, voire imbécile...” Pariu ce poate fi câștigat numai în condițiile în care ceva ca o muzică vine să „încoroneze” cuvântul poetic: „Il y a, hors notre vision ordinaire, comme une possibilité de chant, de langage mélodique... Comme un léger décollement du discours...”

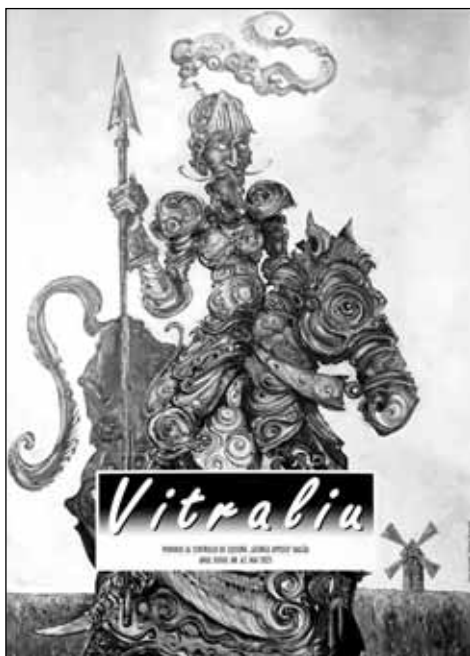
Gheorghe IORGA

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Percepând această revistă de-a lungul devenirii sale, deopotrivă din exterior și din interior, datorită contribuțiilor pe care le-am avut, consider că am în mod obiectiv argumente necesare pentru a considera că *Vitraliu* se constituie într-un veritabil palimpsest al spiritului băcăuan – și nu numai –, suprapunând straturi de reflecție artistică, literară și socială. Așadar, în peisajul publicațiilor culturale românești, *Vitraliu* se distinge prin misiunea sa asumată de a fi o oglindă fidelă a efervescenței culturale, dar și un canal de dialog cu tendințele și dezbaterile mai ample ale contemporaneității. Asemenea unui vitraliu autentic, revista filtrează în lumină potrivită evenimente și idei, produse artistice aparte, prin prisma sensibilității și competențelor unor semnături de referință. În paginile sale, se creează întâlnirea dintre diverse forme de expresie, de la literatură și arte plastice la teatru și istorie, reflectând pluralitatea vocilor care animă scena culturală.

Pe coperta numărului 62/mai 2025 al revistei tronează un Don Quijote din seria minunată semnată Dionis Pușcută, ca un mecanism-însemn în stare de a motiva pe mai departe căutările, un reper ludic-grav în labirintul omului recent condamnat parcă să se zbată între realitate și iluzie; am perceput-o ca un îndemn de a merge mai departe, de a crede pe mai departe...

În fapt, numărul este dedicat marcării a 100 de ani de la nașterea academicianului Solomon Marcus, personalitate de seamă a culturii și

științei românești. Sub titlul „Solomon Marcus – 100 de ani de la naștere”, acest număr și-a dorit să reunească studii, eseuri și reflecții asupra operei și influenței sale în diverse domenii. Așa cum ne-a obișnuit de fiecare dată, pe lângă materialele-nucleu, subsumate temei indicate, revista a rămas deschisă și altor contribuții științifice și culturale.

Solomon Marcus, 100. Cornel Simion Galben realizează o fișă-portret în tușe fine „Magistrului universal”,

urmărind un destin și a sa poveste, de la profesorul cu origine mic burgheză, până la matematicianul intrat în circuitul mondial. Apelând îndeosebi la propriile aduceri-aminte, Dan Petrușcă completează această incursiune, alături de Nicoleta Popa Blanariu, Christian Schenk, Liviu P. Dinu, Silvia Mușătoiu, Rozana Mihalache, Marian Staș, în timp ce Ioan Dănilă ne dăruiește un interviu așezat în paradigma unui crez: „Limba este o practică, o empirie, un fenomen natural”. Evident, cu titlu de obligativitate sunt chiar materialele semnate de cel omagiat, materiale reluate din numere anterioare: „România europeană, între pleonasm și oximoron”, „Diaspora și globalizarea”, „De la Alecsandri la Bacovia sau de la paradigma euclidiană la cea neeuclidiană”.

Paginile de poezie ne prilejuiesc întâlnirea, printre alții, cu versul grav al lui Emil Nicolae, cât și cu poeme semnate de Dan Petrușcă, Val Mănescu... Decupez de la ultimul următoarea secvență: „nimeni nu știe că în fiecare noapte / Înainte să-ți cutreier geografia pe www / scornesc / Din nimicul înconjurător un tatuaj cu / suflul meu îmbrăcat în haina urâtului / ca un semn de adio venit din viitor / găsit și citit pe ascuns de / un amant curios / lângă Ghena de la capătul lumii” („Neiertătoarea sinceritate a internetului”).

La eseu/critică literară/dialogul mentalităților i-am descoperit cu aceeași bucurie pe Daniel Pocovnicu (cu un studiu dedicat poemului „Miron și frumoasa fără corp”), Ion Fercu cu ample note despre exil, Gheorghe Iorga, cu „O formă canonică a paraliteraturii”, Ana Dobrescu despre „gustul critic, gustul public, neconcordanțe și echivalențe”, apoi un inedit Apollinaire la 145 de ani în relectura Simonei Andreea Șova, dar și un incitant material al lui Ioan Holban, „Închisorile lui Slavici”.

Universul contemporan al artei dramatice e străbătut de Carmen Mihalache; estetul fin e interesat de pulsul noilor estetici teatrale, argumentând și exemplificându-și constatările. Tot despre arte, Violeta Savu cu „Lecția de îngereală” și, în sfârșit, subsemnatul, care a propus un material despre o inedită expoziție de la Muzeul Mitropolitan a Danielei Grapă, cât și un interviu cu tânărul pianist Eduard Kunz, de la care am aflat cum „muzica este o reflexie a vieții”. Mai semnalez excelentul articol al Doinei Cernica, o apropiată a Voronețului – și nu numai! –, rânduri ce au în vedere „cărțile Voronețului reînviat, un Voroneț cu deosebit respect pentru școală și carte”.

Vitraliu are această preocupare deosebită pentru păstrarea și valorificarea patrimoniului cultural, trăsătură esențială a revistelor contemporane de valoare, care înțeleg ce merită respectat.

M. MANTA

vox humana

Marius MANTA

Ion Petrovici, o nouă monografie

nească" (1936), „Schopenhauer" (1937). Poate ar merita încă de acum amintit că întreaga activitate s-a aflat în descendență maioreșciană pe de o parte, în timp ce întâlnirea timpurie cu orizonturile kantiene i-a oferit principii solide pentru o arhitectură intelectuală riguroasă și o metodologie de analiză pătrunzătoare. După 1944, a fost arestat și deținut până la vârstă înaintată, în contextul epurărilor politice comuniste, ceea ce i-a afectat profund activitatea intelectuală. Cu toate acestea, moștenirea sa filozofică rămâne valoroasă, iar scrierile sale continuă să intereseze istoria filozofiei românești.

Monografia lui Ionel Necula prinde toate aceste dimensiuni ale unei activități prodigioase, lăsând probabil puțin spațiu pentru adăugiri ulterioare. Constituind subiect de cercetare de-a lungul câtorva decenii, viața și opera lui Ion Petrovici generaseră până la momentul apariției acestei lucrări alte șapte volume de sine stătătoare. Primită de Ștefan Afloroaei drept „o nouă

și captivantă monografie", cartea semnată de Ionel Necula demonstrează în spiritul filozofiei germane că interesul pentru cunoașterea adevărată nu poate fi apanajul unor meditativi izolați, ci naște un dialog cât se poate de viu, un dialog în societate, al omului ce locuiește în cetate. Ștefan Afloroaei: „De altfel, opera sa e regăsită, în această monografie, deopotrivă ca operă pedagogică, socială și culturală, posibilă prin vocația de om dedicat bunei conviețuirii în acest spațiu istoric".

Interesantă este arhitectura prezentei lucrări, care aduce în același spațiu o suită de materiale ce pot fi consultate neapărat în succesiunea clasică, obișnuită. Evident, avem informații exacte cu caracter biobibliografic, analiza punctelor forte ale activității din mai multe domenii, legăturile pe care opera le stabilește cu contextul în care ia naștere, fișe-portret precum cele ale fratelui Dumitru ori bunicii materne (și altele!), istoria receptării operei lui Ion Petrovici, anexe ș.a.m.d.

Primele rânduri vizează realitatea unui „târg cu înfățișare medievală", altfel spus a Tecuciului, locul de naștere al lui Ion Petrovici. Un târg care totuși a dat optsprezece academicieni, dintre care trei (Ștefan Zeletin, Vasile Pârvan, Ion Petrovici) au făcut parte din aceeași „familie". Copilul Petrovici va lua primele lecții aici, având pentru primii ani și un profesor în particular în persoana lui Mascan, diacon la Biserica „Sf. Nicolae" (grație eforturilor depuse, de la acesta avea să primească „Leto-

pișetele Moldovei" în ediția Kogălniceanu, volum pe care l-a prețuit întreaga viață). Au urmat studiile liceale la „Sf. Sava", în București; e perioada în care a scris poemul dramatic „O sărutare", piesă într-un act, bine primită de Caragiale, beneficiind din partea acestuia chiar de o recomandare scrisă pentru Scarlat Ghica, directorul Teatrului Național. Încă în uniformă de licean, piesa avea să-i fie jucată pe marea scenă chiar în aceeași stagiune, la 21 martie 1900, și reluată în mai multe rânduri ulterior, în vremea directoratului lui Liviu Rebreanu. Urmează anii de studenție, apoi... zborul către cele înalte!

„Ministru al demnității naționale", cu activitate și în guvernul Antonescu, Ion Petrovici proba încă o dată că are inimă pentru țară, ziazele vremii titrând numirea sa cu litere mari: „Un ministru pentru școală și biserică". A fost deopotrivă întemeietor al așezămintelor de cultură, subliniindu-le necesitatea: „Considera sistemul așezămintelor de cultură ca un cadru valorificator al datinilor și tradițiilor românești și proiecta problema caselor de cultură pe un fundal generos, cu extensii lămuritoare asupra interesului cu care erau privite în țările din vecinătatea României". Să nu uităm că încă de la începutul activității, Ion Petrovici și-a dorit sporirea numărului de ore pentru disciplinele filozofice (filozofie, logică, psihologie, sociologie, etică), dar nu pentru valoarea lor gnoseologică, ci pentru funcția lor propedeutică. Așadar, „legea propusă de Petrovici viza nu atât emanciparea cunoașterii, cât stăpânirea deplină a căilor, a instrumentarului logic și a mijloacelor care pot favoriza cunoașterea".

Paginile ce urmează își plasează subiectul „sub teroarea istoriei", analizând cu detalii semnificative latura dramatică a destinului de excepție, refăcând implicit întregul context al epocii. Urmărit deopotrivă de Siguranța Statului și ulterior de Securitatea comunistă, Ion Petrovici se va afla continuu pe „lista inamicilor". Ionel Necula ne oferă date din arhivele CNSAS, face analiza impactului pe care îl putea avea un banal denunț anonim; apoi, într-un inedit subcapitol, ne oferă „parada surselor", dând

cititorului dimensiunea exactă a tuturor acestor „grozăvii". Luăm aminte de arestările în loturi, rechizitoriul, sentința, recursul, recursul în anulare – toate, etape ale unei masca-rade naționale. Sunt prezentate condițiile inumane de încarcerare, precum și aparițiile nefaste din destinul filozofului (le amintesc măcar pe cele ale lui Iorgu Iordan și Petru Groza). La celălalt capăt, cumva sub semnul paradoxului, atitudinea aproape jovială și probitatea morală de care dă dovadă profesorul. Aflat „sub zăvor", el înființează o adevărată Academie la care iau parte oameni simpli, curați sufletește: „A înțeles și și-a asumat datoria morală de a fi pildă de demnitar responsabil, de consecvență și de exemplaritate pentru toți cei cu care a trebuit să împartă vitregiile condiției de penitenciar. Kantian, ca structură de gândire și de conduită morală a admis în absența cerului înstelat de deasupra, pe care nu-l mai vedea, că trebuie să salveze lumea morală din interior".

Ionel Necula are tot instrumentarul filozofic potrivit pentru a judeca la justa valoare vocația filozofică de care a dat dovadă Ion Petrovici. Sunt urmărite etapele filozofiei sale, explicată tentația unei viziuni sistemice (care din păcate nu mai avea cum să se împlinească), reluată disputa din epocă dintre Dumitru Stăniloae și Lucian Blaga – autorul monografiei subliniind locul (poziția) pe care l-a ocupat încă din start Petrovici, crezul într-un „naționalism defensiv", interesat deopotrivă de valori creștine, valori naționale, valori umanitare, valori culturale.

La final... o latură a activității despre care nu știam nimic până la prezenta monografie: legătura cu Radiodifuziunea Română, cea care, într-un fel, s-a născut și a evoluat odată cu filozoful. Într-o întreită calitate (ascultător, vorbitor, președinte al Consiliului de Administrație), Ion Petrovici avea să amprenteze cu „fulgurații filozofice", prin cele 55 de conferințe avute între 1932 și 1965, spiritul mai multor generații de ascultători, transformând eterul într-un spațiu efervescent de idei și reflecții.

Și prin această lucrare amplă, Ionel Necula face un mare serviciu filozofiei și culturii românești, restituind cu acribie și pasiune o figură marcantă a gândirii interbelice, a cărei voce risca poate să se estompeze în uitare. Implicit, pune la dispoziția cercetătorilor și a publicului larg o resursă esențială pentru înțelegerea complexității gândirii românești moderne și a posibilului său rol în societate.

• Gheorghe Lungu – *Răstignitul*

Probabil o naivitate, așa spune totuși: de Kant te apropii greu! Ce-i drept, când totuși se realizează o anume legătură, aceasta e deosebit de trainică și bănuiesc că te urmărește tot restul vieții. Cred cu toată convingerea că acea afirmație ce considera că „filozofia kantiană alcătuiește Noul Testament al cugetării moderne ce înlocuiește sistemul cartezian" este într-un totuși validă, mai ales ținând cont de faptul că o serie de sisteme care au vrut să perfecționeze gândirea lui Kant s-au învechit paradoxal mai repede decât „corpul de idei" propriu-zis. Și cât de inedită fusese în epocă concluzia: „Nu cunoștințele noastre se conformează după lucrurile exterioare, ci dimpotrivă, lumea din afară se dirijează după cerințele spiritului nostru"! Nu pot să nu mă bucur când înțeleg că sufletul (prin nemurirea sa ca substanță), libertatea (prin independența ei de cauzalitate), Dumnezeu (ca unitate supremă a realului) reprezintă idei, scopuri și chiar tendințe spre care ar trebui să tindem, pe care Kant le considera a fi pozitive.

Prima întâlnire serioasă cu filozofia kantiană a avut loc în primul an de facultate, grație unui bun prieten student la filozofie care, la indicația profesorului Titus Raveica, își achiziționase volumul lui Ion Petrovici – „Douăsprezece prelegeri universitare despre Immanuel Kant". Evident, mi l-a împrumutat; ulterior, l-am achiziționat de la anticarii Iașului. Văd și acum ediția aceea lipsită de mari pretenții a Editurii Agora, cu coperte roșii, care emana o chemare tăcută, imposibil de ignorat, o atracție magnetică ce te făcea să-ți reiei lucrul. În felul acesta „am făcut cunoștință" cu Ion Petrovici, una dintre figurile cele mai importante ale perioadei interbelice – și nu numai! –, un om cu un destin care ar putea oricând să fie subiect pentru un roman ori o peliculă cinematografică.

Materialul de față a fost practic prilejuit de apariția la Editura Academiei a unei monografii consacrate de Ionel Necula filosofului, memorialistului, omului politic Ion Petrovici – primul doctor în filozofie al unei universități românești, cu teza „Paralelismul psiho fizic". Pe lângă importanta și bogata activitate academică, Petrovici a avut o carieră politică, ocupând funcția de ministru al Educației Naționale în mai multe guverne interbelice. A fost membru titular al Academiei Române și a contribuit la dezvoltarea filozofiei și logicii românești prin lucrări precum „Introducere în metafizică" (1924), „Ideea de neant" (1933), „Viața și opera lui Kant. Douăsprezece lecții universitare" (1936), „Transcendentul și cunoașterea ome-

Lumea a luat-o razna! Și nu doar liderii mondiali mediocri (care aprind fitilul pentru a arunca omenirea în aer) sunt personaje în această tragedie absurdă, ci și „inteligenția” preocupată doar de meschinele lor avantaje materiale și mondene. Scriam în urmă cu 12 ani (*Ateneu*, iunie 2013) despre nașterea unei „generații aculturale”. Cu tristețe constat că am fost îngăduitor și optimist atunci. Între timp, „aculturalii” au devenit mitocani cu scârț la pantofi și cu pretenții intelectuale. Cum s-a ajuns aici? Cu un pic de neatenție și cu multă complicitate din partea celor care își zic „vectori de opinie”. Astăzi, un telefon mobil mai acătării („Ultimul strigăt!” – ar spune unii, chiar dacă este proiectat să țină cel mult doi ani) costă cât bugetul pe un an al revistei *Ateneu*. Faptul în sine nu produce mirarea cuiva: „Este tehnologie înaltă, procesoarele costă enorm și în plus este și foarte util: poze, muzică, filmulețe, rețele sociale, toate la un loc!” Ești adus în punctul în care idiotul cu patalama te întreabă: „La ce mai folosește o revistă culturală sau o carte tipărită când totul este în cutiuța cu touch screen doar accesând Google?!” O întreagă generație a fost „construită” (printr-un sistem educațional pervertit și printr-o neîncetată propagandă) pe fundamentul unui materialism absolut și dezumanizant care cuantifică totul în bani. Valorile morale și etice au fost abandonate pentru o viață excesiv tehnologizată, pregătită pentru exilul în metavers.

A devenit, acum, imposibil să găsim vinovații. Dacă suntem cinstiți cu noi înșine, ne vom recunoaște propria vină. Am întâlnit oameni inteligenți, cu școala făcută la timp, care par că ar fi renunțat la propriile idei și valori pentru a le „înflia” pe cele ale altora. Nu mai cercetează sursa, nu se mai îndoiesc; ce a spus vreun membru al așa-zisei „elite” este lege! Intelectualii care se plâng astăzi că nu mai există interes din partea publicului larg pentru actul cultural, pentru creatori sunt chiar cei care în urmă cu două, trei decenii au fost complici prin „echidistanță” la destructurarea ființei naționale. Au preferat să-și „calibreze” discursurile în conformitate cu cerințele „corectitudinii politice” și să se bucure de micile avantaje personale: o bursă în Occident, o sinecură prin vreun minister sau o distincție prezidențială... Astfel, elitele (economice, politice, culturale) au ignorat „prostimea”. Chiar au avut atitudini agresive: ba că este „prea universal votul”, ba că unele ideologii sunt demodate sau periculoase, ba că este prea multă libertate de exprimare! În schimb au susținut (chiar și doar prin inacțiune!) stâlcirea limbii române, schilodirea manualelor de istorie și distrugerea oricărei urme de spirit critic la o întreagă generație. Mințile luminate ale acestui neam (aflat acum la răscruce) uită că nu există maeștri fără ucenici. Și nici nu au tăria să recunoască simplu că, la rândul lor, și-au ucis (spiritual!) propriii maeștri!

În definitiv, o generație devine aculturală atunci când este trădată de cei care au confiscat podiumul rezervat intelectualității. Cea adevărată sau cea doar pretinsă!

Stări cu trandafiri

*

... când văd zorii – trandafirii
a uimire
clipesc din pleoapele o mie.

*

rouă pe trandafiri
lacrimi tremurătoare pe
o inimă dezgolită

*

Înflorind
un trandafir stingher
în tristețea lui sărbătorește
o aniversare anonimă.

*

Demisol. Chilioară de pictor.
Pe pervazul ferestrei înguste
în paharul cu apă opacă
se desface cucuruzul de brad
osos, înflorind de la sine
ca un trandafir maroniu
ca un destin neprevăzut;
cucuruzul adus pentru o eventuală
natură moartă care, iată
învie...

*

... năucii
trandafirii scoși din umilitoarea apă
a căzii de baie
unde erau ținuuți întru a li se prelungi prospețimea

mai bine mai repede ofiliți
întru apropierea morții
decât
ținuți în burduhanul de fontă...

*

Înrourat boschet de trandafiri –
grămadă de arici
cu ochi însângerați.

*

se creează impresia că
nu fără anumită plăcere
sadică
ploaia își scoate ochii în
spinii trandafirilor care
la rândul lor
sângerează în țepile propriilor spini.

*

Și-acum când țin în mână cupa rubinie
Simt cum îmi dă în muguri sângele din dește
Și mă întreb de-s eu, Khayyam, ici, în chilie
Sau poate-n locul meu un trandafir gândește?

*

Seara
la margine de lan-grădină
tinerele culegătoare își scot din palme
ghimpii de trandafiri.
Oare
dumeri-se-vor flăcăuanii satului
să le sărute fragedele palme
puhave de răni?

*

O călugăriță Roza trandafirul numelui tău
ce mă duce cu gândul la romanul lui Eco
dar și spre muze lehuze care
în loc de viscere au trandafiri
și un ironic zâmbet pe buze.

*

Către amurg
priveam neprihănitele roze
în infime clipe simțind
marile daruri ale odihnei
pe care ți le-ar putea oferi
o îndelungă duminică doar...
Dar
subit și crunt
erupse furtuna: izbit orbește
ramul își repezi spinul
în inima privighetorii oploșite în
boschetul de trandafiri...

*

... Se întâmpla ca îngândurata
dar totuși naiva-ne adolescență își spunea
că brumatele grădini ar avea nevoie
de cardiologi celebri care
să încerce a reanima rozele;
cardiologi
cunoscători la trandafiri împurpurați
precum la biete inimi omenești...

*

Tu – acum foarte mulți ani... Pășește
grăbită pe stradă și
sânii tăi tineri se îndepărtează unul de altul
pe orizontală... Azi
mă gândeam abătut la eterna moară care
sub pietre de munți macină scrâșnit
nisip pentru pustiuri și
într-un gest oarecum inconștient
în amintirea ta în
nisipul reavăn al plajei am prins a îngropa
un trandafir de purpur (o inimă
ar fi fost totuși prea mult...) și parcă
te aud nedumerindu-te: „O inimă
ți s-ar fi părut prea mult?
Cum se poate?!” –
de data aceasta
convingându-mă definitiv că femeia doar
dragoste îți poate da
și nicidecum dreptate.

*

S-au scuturat trandafirii.
A steblă uscată – astfel
obida arată.

Pasăre iernatică
boghetă ca lapovița
ție nu ți-au rămas decât spinii
spinii...

*

S-a ofilit, s-a uscat roza...
Petalele trosnesc ușor
fărămițându-ni-se sub picioare.

S-a dus toamna
s-a dus fărâmicioasa roză și
în tristețea aceasta de glaspapir
mă duce gândul că în toate deja
e ceva ce ar sugera că până și timpul
ca și omul
e încercat de
osteoporoză...
Roza
ca omul...

poesis			
 Iuliana MIU	intră pe geam o rază tăioasă, sclipiciul de brici pătrunde ca ziua de ieri, aproape că mă orbește, e șapte și-n casă pătrunde trecut viitor.	*	
*	lumina galbenă se varsă lungă ca mierea peste câmpie. o turmă de antilope, pete albe profilate pe verdele tufișurilor. te gândești că de undeva trebuie să apară un ghepard, să atace, așa că nu ai curaj să vezi tărășenia și treci mai departe.		
bună dimineăta, Corcodel! bună dimineăta, ființe ale scrolling-ului infinit! bună dimineăta, internet!	râzi. lângă tine-i Marcel. întotdeauna singurătatea găsește un partener cu care să stea la masă. ați terminat de mâncat, dar rămâneți așezați pe scaune, derulați pe telefon clip după clip, imagine după imagine.	nestrânse, farfuriile se uită la voi. doar ele mai păstrează încă o fărâmbă de viață, de adevăr.	
*	îmi trăgeai sania, mă uitam la mâinile tale, roșii, reci, înghețate, în fiecare zi veneai de la serviciu cu câte ceva: căpșune, cireșe, carne și pâine, coarde și mingi de plastic, pui pufoși de găină, odată, într-o cutie, un pisic mic. cărai pentru noi kilograme de dragoste, în fiecare zi, până n-ai mai putut să strângi în palme decât telefonul, o bancnotă de 200 de lei, epuizare și, în final, liniștea.		
*	îți proptești cârja de peretele casei, te-ăzezi pe balustrada din capătul scărilor și te uiți. paradisul e sfârșitul ăsta de august în miros de caprifoii înflorit, limba câinelui care îți cere să-l mângâi pe creștet, buburuza care merge pe deget, soarele la apus, mâna de mure din care mănânci, omul care trece pe drum, bună seara, răspunzi la salut. paradisul, îți spui, e aici.		
*	departe, linia orizontului, roz cu albastru, albastru cu alb, e-aproape șapte, torn cafeaua, în ceașcă o bulă translucidă se lungește, se subțiază, dispare. pun lapte, negru cu alb, roz cu albastru, cu alb, culorile curg fin în rând, ca o carne de eglefin.	fața învelită în lumina albastră a ecranului și în fumul de țigară care umple ritmic, în rotocoale domoale, aerul. deși ochi, mâini și telefon se înțeleg toate ca să se miște, doar cele două degete mari scriu. e ajun de Crăciun. în casă e cald, poate că și afară, anul ăsta n-a nins. deschizi ușa, cerul este senin, copacii din fața porții se pierd în aburii nopții. privirea albă, întoarsă spre alt timp. la ce te gândești? la nimic, îi răspund tresărind.	aici l-am găsit dimineată, prăbușit, în maiou și-n chiloți, cu pumnul încleștat, făcuse gaură în pământ. de la cât de mult a lovit ca să facă zgomot, de strigat n-a putut, era plin de vomă.
	în depărtare, copiii, ieșiți la colindat, mici, reduși la culorile hainelor. numai cerul sticlos este vast.	trecerea luminii solare de cealaltă parte a salonului, pașii rari și lungi ai doctorului, care spune: o să trăiască și o să fie bine. un noroc să renaști în prima zi de Crăciun!	

Marian Sorin RĂDULESCU

Made in Italy & Timișoara

Care film ți-a plăcut cel mai mult din cvintetul italian prezentat în eleganta sală a Cinematografului „Timiș”, ca aperitiv al festivalului timișorean „Ceau, Cinema!” (8^{1/2}, *Umberto D*, *Mamma Roma*, *Il deserto rosso*, *Francesco, giullare di Dio*)? — mă descosea în vara lui 2024 Nicoleta Ciocov, membru fondator, alături de Betty Varga-Piatek, al Asociației Culturale „Película culturală”.

Toate mi se par importante. Dintre ele, aş alege însă ca reper evergreen 8^{1/2} (1963). Nu doar pentru aerul său cochet-jucăuş, nu doar pentru actori, costume, imagine, decoruri şi muzică, nu doar pentru savuroasele (şi cu mult tâlc) replici, cât mai ales pentru zguduitoarea sa fibră eshatologică, acoperită — pentru derutarea spectatorilor grăbiţi — de înşelătoare picanterii din timpul turnării unui film (aşa-numitul „film în film”). În 8^{1/2}, Fellini e chiar mai explicit decât în *La dolce vita* (prezentat, ca câteva săptămâni înainte, în două proiecţii sold-out, în acelaşi cinematograful), unde am văzut statuia unui Hrist cu braţele desfăcute, voind parcă să cuprindă la piept întreaga Romă şi întreaga lume. Unde, la final, vedem monstrul marin (un peşte uriaş) mort de trei zile, care-şi ţine ochiul larg deschis, sărutând cu privirea-i pătrunzătoare omul cu care aşteaptă să intre în dialog. Unde, peste câteva clipe, o zărim pe tână picolită de la ţară, cu sufletul întreg, care zadarnic îi face semn lui Paparazzo (Marcello Mastroianni) să vină spre ea — el se acuză arătând spre tovarăşii lui de chefuri şi orgii nocturne. În 8^{1/2} auzim clar cuvintele cardinalului care s-a întâmpnat să fie şi el prezent în staţiunea balneară unde Guido (interpretat de acelaşi Mastroianni) încearcă să-şi finalizeze cel din urmă proiect cinematografic. Cardinalul îi spune că menirea omului nu este aceea de a fi fericit (în sens hedonist), ci de a căuta, de a afla „cetatea Domnului”, pentru că „tot cel ce nu se află în cetatea Domnului se află în cetatea diavolului” şi „nu există mântuire în afara Bisericii”. Pe aici pe undeva se află şi Pasolini la finalul celui de-al doilea lungmetraj al său, *Mamma Roma* (1962). Dar semnul său, ca în *La dolce vita* (1960), e doar sugerat de căinţa femeii care a plătit un preţ dureros pentru a înţelege că nu te poţi juca cu viaţa (cu libertatea) de-a uite popa, nu e popa. Ori popa care o îndrumase cum să procedeze cu fiul adolescent ce o luase pe căi greşite (era leneş, îi plăcea să petreacă timp în gaşca de mici infractori, să jefuiască şmechereste bolnavii din spitale etc.) era „ca o Biblie vie”. El îi spusese adevărul, ea nu voia să-l primească. Spectatorii se despart de filmul lui Pasolini cu imaginea solară a cupolei de biserică impresoară de blocuri-stas dintr-un mare cartier muncitoresc.

Umberto D (1952) reprezintă un moment de referinţă din ceea ce se numeşte cinema italian neorealism. Majoritatea personajelor — personajul colectiv — sunt şomeri, oameni nevoiţi să cerşească, adesea cu datorii

mari faţă de stat sau faţă de proprietarul locuinţei. Umberto, fost functionar, e singur (are doar un câţel de care e foarte ataşat). Pentru că mă raportează la filmul lui Vittorio de Sica de la est la vest (nu invers), nu am cum să nu remarc (aici, ca în alte opusuri neorealiste) că mizeria şi sărăcia din apartamentele acestor italieni umiliţi şi obidiţi la sfârşitul Celui de-al Doilea Război Mondial poate părea lux pentru zecile de milioane de victime ale ideologiei partidului unic din „cea mai bună lume posibilă” (mă rog, second best, mai bun decât socialismul se promisese a fi comunismul), în URSS şi statele ei satelit, în China, Coreea de Nord, Vietnam etc. Aici, în Italia distrusă de odiosul fascism dictat de Mussolini, pensionarii se organizează şi protestează (e drept, fără dreptul obţinut în prealabil de la autorităţi) în faţa Poliţiei. În ţările comuniste, unde comuniştii erau singura forţă politică în legalitate (iar nu un partid între altele, care să formeze guverne de coaliţie), grevele erau interzise prin lege. Cel puţin acolo unde talpa „Ostaşului Sovietic eliberator” făcea legea. Drept care e de înţeles că mare parte din ocupaţiunea mintală a personajului titular e rezervată afecţiunii înduioşătoare faţă de câţelul care îi ţinea companie. După cum — spre deosebire de Fellini şi Pasolini (amândoi superficial socotiţi drept critici ai „ordinii sociale” şi cam atât) — ocupaţiunea mintală a lui de Sica nu pare să fie acaparată de gândul la rolul pe care îl joacă în viaţa omului civilizaţia clopotelor (care îi deschid filmul), chemarea acelei „cetăţi dumnezeieşti”. Nu ne rămâne decât să ne mulţumim (pentru cei dispuşi, pentru cei pregătiţi) cu moştenirea de conotaţii ale numelui care se ascunde sub iniţiala D: Domenico. Adică ziua a opta, a Învierii, a Artei, a Poeziei, a Transfigurării.

Il deserto rosso (1964) te încântă ca experiment vizual (în primul rând), de care te desparti cu gândul la depresiva Monica Vitti (descoperită de Michelangelo Antonioni cu patru ani înainte, când a distribuit-o în *L'Avventura*) în mijlocul celui smog urban şi al vidului său existenţial. În schimb, *Francesco, giullare di Dio* (1950) e o icoană a sfînteniei, adică a împreună-vieţii (anti-individualiste), deci o pricină de poticnire pentru spectatorul secolului XXI. Mai ales dacă, doar cu o zi în urmă, acel spectator venise ca să vadă, pe acelaşi ecran, *Breakfast at Tiffany's* (1961), mustind a glamour şi a cochetărie. Nu m-a mirat, la filmul lui Blake Edwards, sala plină de (mai ales) doamne şi domniţe cu inimile răvăşite (de splendoarea costumelor, de interpretării principale), îndulcite poate şi de romantismul cântecului „Moon River” (tema mu-

zicală a filmului, răsplătită cu un Oscar pentru Henri Mancini, cunoscută din numeroase variaţiuni vocal-simfonice sau pop). M-a mirat şi m-a bucurat să văd că, în ziua următoare, domnul profesor universitar (inginer şi economist) Nicolae Țăranu a vorbit despre filmul de artă celor veniţi la ultimul warm-up „Ceau, Cinema Italiano!” (proiect coordonat de Ionuţ Mares, director artistic al festivalului timișorean „Ceau, Cinema!”). Mai precis: a vorbit despre impactul pe care *Ivanovo detstvo* („Leul de Aur” la Veneţia, 1962) l-a avut asupra sa şi chiar asupra generaţiei sale, la începutul anilor '60. A urmat uluirea pricinuită de celelalte filme de Tarkovski. Domnul Țăranu a adus, în jumătatea a doua a anilor '80, o mulţime de filme de la Arhiva de Filme la Universitatea de Vest din Timișoara, unde le-a proiectat şi prezentat în cadrul cinematecii din *Aula magna*, care s-a întins pe mai mulţi ani. Cuvintele sale despre paradoxul cineastului-regizor (mărturisit de Ingmar Bergman şi Andrei Tarkovski) au venit parcă de pe altă planetă. Câţi dintre regizorii adulaţi astăzi ori dintre spectatorii acestor vremuri mai au conştiinţa că artistul este un slujitor („rob”) al unui ideal, deci nu poate fi în niciun caz „liber” (adică de capul lui, adică individualist sau promotor al individualismului)? Pentru câteva minute, am avut senzaţia că agitaţia provocată de artiştii înghiţiţi (ori ucişi) de felurite forme de militantism, care au făcut din artă platformă (corect-)politică, mai lasă loc şi pentru luxul dezbaterii pe teme de artă nesufocată de politică, unde impactul se produce prin „seducţie”, nu prin „demascare” şi „incriminare” a ceea ce este „retrograd”. Şi ce e mai „retrograd” decât mesajul (implicit) transmis de Fellini, Pasolini sau Rossellini?

Apărut în acelaşi an cu *Journal d'un curé de campagne* (de Robert Bresson), filmul lui Rossellini *Francesco, giullare di Dio* mizează pe bucurie şi pace, pe condiţia de cavaler a omului, pe încredinţarea că „totul vine de la El” (astfel că orice împotrivire e autodestructivă), pe „desăvârşita fericire” dată de suferinţa pentru Părintele Luminilor, pe cuvânt (doar atunci când e însoţit de faptă), pe virtutea buneivori şi într-ajutorării, pe folosirea cu dreaptă judecată a timpului primit în dar de om. Monahii pustnici (interpretaţi nu de actori profesionişti, ci de câţiva călugări franciscani) se poartă ca şi cum blândeţea Fiului Omului ar fi printre ei. Peste toate, acest gând: menirea omului este sfîntirea sa, adică starea de theosis. Alungarea demonului, spune unul dintre monahi, pe care Francisc îl povăţuieşte să nu fie „zgârcit cu pocăinţa”, se face „prin închiderea inimii şi rugăciunea sfântă”. Învăţătura predată de Francisc: sufletele nu se

câştigă prin vorbe, ci prin forţa exemplului. Pe ecranul de la Cinema „Timiș” s-a proiectat o omilie foarte asemenea celor zugrăvite cândva de Pasolini sau Tarkovski, de Bunuel chiar, de Kurosava sau Mizoguchi.

„Ceau, Cinema Italiano!” s-a încheiat cu un moment de sărbătoare în care spectatorii au fost invitaţi să mediteze la conţinutul lor înstrăinare de un mod de viaţă părăsit fiindcă nu e îndeajuns de „modern”, de „post-modern”, de „individualist”. Cele cinci filme italiene proiectate în versiuni restaurate la Cinema „Timiș” sunt ca nişte ferestre spre absolutul fiinţei (cunoscut sau imaginat), pe care o răzvrătită gândire îl tot fragmentează până la atomizarea totală. Miezul lor, departe de a fi o platformă politică, trimite la o formă de „sobornicie” uitată, ca un paradis uitat, în care n-a pătruns încă nici talpa îndoilei şi nici sirenele suprarealismului şi ale relativismelor n-au apucat să se auto-proclame „despoţi iluminati”. În funcţie de profilul discernământului său dobândit în urma vizionării cu filme de autor, lecturilor, audiţiilor, experienţei de viaţă, propriilor căutări etc., spectatorul rămâne fie convins că nu există viaţă în afara cinemaului, fie că el, cinemaul, nu are viaţă dacă nu este o interfaţă pentru cele esenţiale, nevăzute şi — asemenea muzicii ca o incantaţie, asemenea poeziei înseşi — e cu neputinţă de pus în cuvinte.

În ultimele săptămâni, alte filme italiene mai mult sau mai puţin recente au fost proiectate la recent renovatele cinematografe „Studio” şi „Victoria” din Timișoara: *Lazzaro Felice* şi *La Chimera*, *Il posto* şi *Vermiglio*. Lazzaro şi ai săi, hoinărind pe străzile metropolei străine, intră într-o biserică (romano-catolică), unde nişte călugări ascultă pe cineva cântând la orgă. Sunt întâmpinaţi cu ostilitate: „Nu puteţi rămâne, e o slujbă privată!” Unul după altul ies din biserică; Lazzaro iese ultimul. După care călugăriţa care îi alungase încule uşa. Ajunşi în stradă, sunt urmăriti de muzică. Organistul însă apasă în zadar pe clapele mute. Cei din templu încearcă zadarnic să păstreze muzica doar pentru ei. Muzica ieşise. Pentru că — oricât ar dori unii şi alţii să o conştientizeze pentru „slujbe private” — muzica este a celor ce au nevoie de ea, a celor ce o doresc şi o primesc, nu a legaliştilor, nu a egoiştilor. Sau lupul salvator de om, atunci când acesta „miroase a om bun”, personaj definitoriu în *Lazzaro Felice*, filmul Aliciei Rochwacher ca un OZN, din care, în fiecare secvenţă, răzbate un duh al blândeţii, al curăţiei, al cărui preţ e însăşi viaţa celui care îl vesteşte. Lazzaro este blând ca un miel printre oameni-lupi. Nu un lup îi vine de hac, ci oamenii care, cum spune proverbul latin, se comportă asemenea lupilor cu semenii lor.

Il Posto (1961), parte din proiectul „Il Cinema Ritrovato” (curatoriat de Ionuţ Mares),

Gruia NOVAC

La pas prin ținutul miraculos al memoriei

• *Însușiri ale Poeziei sau ale Poetului?* •

Captiv în prezent, după cum singur se recomandă (p. 157) celui care (încă) nu l-a cunoscut, Viorel Savin este scriitorul contaminat de literele care, mai întotdeauna, slobozesc prea puțin din preamulul posedat. Terapie, pentru El, nu există! Temperament febril, Viorel Savin și-a făcut, din nerăbdare, stare cronică, numai așa știind autorul că va rezista avântului care nu l-a părăsit niciodată. „Noaptea coboară nelinești / în ultima literă” (p. 11) e distihul lămuritor pentru carte (*Mărturii sub presiune*, Iași, Ed. TipoMoldova, colecția „Opera omnia. Poezie contemporană”, 2025, 171 p.), cât și pentru întreaga construcție scriitoricească, ajunsă la o altitudine covârșitoare...

Acesta-i Omul, iată, pe care-l însoțesc „spre ținutul memoriei”: „privesc drept înainte / printre prieteni cerți și tari / ca niște biscuiți de război” (p. 72). Omul-poet a știut din prima clipă, și știe și acum, că menirea lui este rostirea adevărului către cei care vor să audă adevărul. Soția lui Pilat (din Biblie) îi spune lui Irod: „Dacă nu vrei să auzi adevărul, nimeni nu ți-l poate spune”. Viorel Savin, obsedat de lucrurile pozitive, se adresează prietenilor „cerți și tari”, îndreptându-i, mereu lucid, pe drumuri labirintice; și, descoperind, să se convingă prin propriul efort de gândire; ca în meditația canonică „de-atâta floare” (p. 57), „șoptită” într-un etern repetabil octombrie, în orașul cu mahala răsunătoare: „de-atâta floare / de soare / și / seva din grui a avut / parte să dea / în vin // și despre moarte / știm / la fel de puțin”. Aparent ezoterice, versurile dezvăluiesc, „prietenilor”, semantici rafinat și inteligent revelate.

Cartea din fața mea – asta, adică! – este deosebit de limpede, clară, exactă în exprimare, expresivă și bogată lexical. Pur-tătoare de sensibilități rare, ne îndeamnă să le căutăm: „Când ați ascultat / ultima dată foșnetul brazilor / ca pe o rugăciune de noapte?” (p. 133); sau: „o nu plânge bărbatul blond / fereastra a băut o sticlă de lună” (p. 86). Ce-mi mai spune, mie, Cartea asta, și la citit, și la recitat? Că poetul, dramaturgul, prozatorul, eseistul Viorel Savin n-a întrebat, niciodată, *cum*; ci, întotdeauna, *cât* trebuie să duc la capăt... De-aceea versurile sale sunt și sincere și, simplu, frumoase: „mi-a scris încă de la naștere / moartea / în sânge / locul unde și când / urma să-i fiu mire – / dar eu am uitat / și acum / iată: / vă tulbur / căutându-mi mireasa / în voi!” (p. 112). Cartea asta este componenta artistică a autorului, a rezistenței cuceritoare a harului primit odată cu nașterea. Însă ceea ce a contribuit decisiv la consolidarea talentului practic (sic!) este componenta intelectual-culturală a Omului-artist, fără de care informațiile verificate despre LUME n-ar fi putut fi aprofundate și interpretate cu acuitatea deja cunoscută: „tot mai greu / îmi este / viitorul / trecutul meu!” (p. 122); sau: „cu pământul / ce urcă în el / crește mărul” (p. 51).

Tocmai aceste versuri de profunzime îmi dau prilejul (și curajul!) de a ascunde printre rânduri o opinie instabilă (*sic!*, *sic!*), nu pentru a analiza (posibilă), ci pentru o reflecție pasageră. Nu pot fi, în starea normală de acum, atât de exclusivist, încât să afirm că toate poeziile sunt, în totalitate, perfecte sau „exemplare”, dar că absolut toate sunt, fără excepție, autentice, scriu fără să-mi

tremure mâna. „alături de voi / existența este o muncă / istovitoare / și nici măcar / nu-mi lăsați timp să vă rog / să fiți buni” (*Supraviețuire*, p. 90). Sesizez, aici, ca și alți cititori buni, desigur, sficiunea cu care insinuează modestia însoțitoare „existenței istovitoare”.

Cartea aceasta de „mărturii” este unitară; și prin conținut, și prin construcție. Foarte atenta combinare a celor două secțiuni – *Lamentația fructelor. Poem dramatic* („Nu s-a văzut nici o floare / la capăt de creangă”, p. 39) și *Exilat în strigăt* („Mă voi numi cenușă / și voi fi / tăcut”, p. 100) – lasă impresia de dispută serioasă și rafinată, agerimea ei stabilind, fără ambiguitate, și un grad înalt de originalitate: „ziarele scriu / că Moartea / a ajuns la litera „S” / [...] ne-ntrerupt ai fost vieții-mi altă față de înțeles... / – te-am luat cu laptele supt / m-ai uitat la cules / asta înseamnă / Nobilă Doamnă / că și pe tine / Timpul te-nseamnă” (pp. 118-119).

Presiunea din interior, marea făcere a Poetului, ridică „mărturiile” abundente până în prim planul „vederilor” noastre, creația ivindu-se astfel, la început mai timid, apoi din ce în ce mai curajos, întotdeauna agresiv, dar niciodată brutal. Un exemplu, lângă foarte multe altele, este *Portretul* (p. 94): „de voi zilnic îngălat / cu noroi”. Viorel Savin știe să stăpânească asprimitile („dacă nu v-ar înfricoșa altruismul / mi-ați putea desena chipul / cu degete curate!”), de aceea „portretul” pare doar o idee în primejdie de a rămâne la acest nivel. Nu se întâmplă, din pricină că „altruismul” (celorlalți!) devine avatar și, dezmeticindu-ne (*sic!*), ne trezim alături de un autoportret nerefuzabil. Finalul, cu aură de apoftegmă, este magistral nu numai din considerente stilistice, ci, mai curând, din pricina invaziei conștiente de moralitate a autorului „util / deși greu de manipulat”: „cât de convenabil / am putea supraviețui / împreună”. Presupunția, aproape creștinește gândită, umple limitele certitudinii etern lucrate de Timpul care face din existența oamenilor (și) un mod (întotdeauna acrimonios, uneori aprehensiv!) de cugetare carteziană...

Viorel Savin este tipul care stă cu ochii închiși doar în somn. Altfel, prind tot! Și *totul* se prefacă-n nemulțumire, în „multă durere / și suficient dispreț” pentru ca, apoi, „înfricoșat / de adevăr / gându-mi tremura în cutia lui” (p. 91), „aș fi putut scrie în noaptea aceasta / Poemul cel Mare! / dar nu am făcut-o...” (p. 92). Nu e nevoie, în mod special, de o vorbă concludivă, dar se simte, da, că Savin nu e un revoltat. El e un perfecționist, spre asta tinde mereu, apelând la aluzii subtile, generate de un trecut necunoscut celor mai mulți: „[...] am renunțat / și din pricina lămpii străvechi / de două șpe focuri / în care de mult nu mai există petrol” (p. 91). Nemulțumirea lui e doar morală, ceea ce-l obligă, conștient făcând-o, să se considere vasal umanității din el, răutățile ținuite părand niște mișculății în straie tandre: „[...] în fiecare seară / mă întorc / acasă / cu buzunarele burdușite / de înjurături / uimitor de frumoase!” (p. 111) sau „în surpriza ta / de a mă revedea / mi s-a părut / că detectez nu dispreț / ci doar / împăcare cu sine” (p. 125). Arar însă, poetul pune și un alt fel (*sic!*) de accent pe câte o intenție cu motivație instinctual-umorală: „printre piratii turmentați / mă pierd înspre Sud și în van / încerc / să accept!” (p. 164).

Caracterul acestei Cărți e dificil de definit. „Realitățile” ei, intransigent observate de Viorel Savin, sunt, probabil, recurente în mintea noastră, iar soluțiile, măcar amelioratoare, nu pot fi găsite decât în zona bunului-simț civic: „dacă vrei să treci / în uitare / de tot ce ți se-ntâmplă / scârbit / iubește-ți semenii / este atât de simplu...” (p. 132). După cum tot simplu e ca Poetul să călătorească („exilat în strigăt”) „atâta timp / cât vor mai fi / oameni / buni conducători de durere!” (p. 165). E ușor de descifrat, în această „mărturisire”, duhul optimismului călăuzitor. Dar, mai abtîr, pentru o elocventă înfățișare, amintesc poezia *Toamna*, în care Poetul pare a ne spune că preludiul optimismului este așteptarea... Prin decizia lui, plauzibilă, pune stavilă controverselor ipotetice și „rostind-o” elegant îi deschide drum către oameni. Iată cea mai frumoasă și surprinzătoare definiție a optimismului, descoperită cu bucurie în finalul acestei strofe: „toamna... / toamna verdele / precum trupul meu / se întoarce treptat în pământ – / cortegiu fastuos de culori și senzații / dar / până când soarele / va cauteriza / ultimul petec de nea / sufletul meu / se va vindeca / așteptând totuși / toamna...!” (p. 150). N-o să mă contrazică nici (măcar) autorul! Masca de tristețe postișă, pe care o arată când și când, nu mă poate minți. Viorel Savin este un optimist incurabil, pentru că știe să aștepte, pentru că are un caracter rar, aproape intruvabil, dar și o permanentă judecată melioristă: „drumul pe Pământ este greu / pentru omul obligat / să pășească mereu / peste cadavre de Abeli uciși / de frații lor buni / între Abeli și Caini / pe cine / mai abtîr / o să caini?” (*Grăbește*, p. 129).

Incertitudinile Poetului, nenumăratele lui incertitudini și neînțelesuri sunt, de fapt, ale noastre. Cineva, dintr-un veac trecut, ne spunea că „tot ce-i ne-nțeles se schimbă-n ne-nțelesuri și mai mari!”, tocmai pentru a putea iubi „și flori și ochi și buze și morminte...” Îl înțeleg, astfel, și pe Viorel Savin, care-și *simte* Destinul așa: „an de an tot mai sus urcă pământul / în oasele mele – / strămoșii vor / să vadă / ce se întâmplă cu marginile lumii” (p. 98).

Poezia e asemenea Divinității: permanentă și pretutindeni... Ca și pământul. Ca și țărâna. E „un fel de lumină / transmisă de mult / din femeie-n femeie // țărâna... / se bucură pământul: / cineva se întoarce în el / atât de firesc / și de sigur” (*poem despre mine*, p. 7).

Poetul, ca și Creatorul: amândoi veghează Eternitatea! „Poemul acesta sfârșit / nu va fi niciodată” (p. 10). Pentru că e despre Om! Și despre „neliniștile” care-l însoțesc veșnic.

Nu-mi amintesc, din lunga mea carieră de spectator profesionist, o montare cu vreo piesă de Arthur Miller pe scena băcăuană, cel puțin în ultimele trei decenii. Așa că socotesc inspirată alegerea repertorială a „Vrăjitoarelor din Salem”, unul dintre textele puternice ale celebrului dramaturg american, mai ales că, din nefericire, el are semnificații profunde, neliniștitor de actuale și în timpul nostru atât de tulbure, bântuit de multe vechi stafii și noi spaime. Desigur, istoria nu se repetă în sensul propriu al cuvântului, la modul identic, istoricii nu sunt de acord cu acest lucru, pentru că epocile, contextele politice, sociale, mentalitatea oamenilor sunt diferite, în fine, sunt mereu alte coordonate, dar similitudini pot exista. Arthur Miller a fost un scriitor cu vocație de activist, teatrul său având timbrul clar al demnității, al unei atitudini ferme față de crizele umanității, de traumatisme care au marcat destine. A fost realist, lucid, pe deplin responsabil, și a reprezentat „o societate în pielea goală” (după cum s-a exprimat un sociolog), pledând pentru curajul oamenilor de a înfrunta răul din ei și din afară.

„Vrăjitoarele din Salem” a fost scrisă în 1953, după ce America traversase o sumbră perioadă, dominată de sinistra figură a senatorului McCarthy, care a pornit o adevărată cruciadă împotriva celor suspectați de simpatii comuniste, alcătuind liste negre, care au dus la inimaginabile persecuții, la răsunătoare procese în epocă, cu multe victime, chiar din rândul unor personalități marcante, culturale, artistice. Evenimentele care au instaurat „panica roșie” și o nouă vânatoare de vrăjitoare l-au inspirat pe Miller, care a făcut legătura cu întâmplările reale din Provincia Massachusetts Bay, din anii 1692-1693, când oameni nevinovați au fost arși pe rug, spânzurați, sub acuzaarea că ar fi

Teatrul Municipal „Bacovia” Bacău

Lumea ca un circ sinistru

avut legături cu diavolul. Iar personajul principal, fermierul Proctor, cel care s-a sacrificat, asumându-și o vinovăție imaginară, ca să-și salveze familia, a avut un model în realitate.

Revenind la spectacolul băcăuan, mă opresc la motivațiile regizorului Mădălin Hîncu care l-au determinat să abordeze textul lui Arthur Miller (tradus de Bogdan Budeș), pentru că ele, așa cum au fost exprimate, ne ajută să-i înțelegem demersul. El spune că a resimțit un „val cumplit de furie după primul tur al alegerilor de anul trecut” și că

s-a trezit apoi în miezul unei situații dilematice. După constatarea (îndeobște cunoscută, foarte răspândită, fiind cât se poate de reală) că lumea e într-o criză profundă de modele, continuă zicând următoarele: „Trăim timpurile șarlatanilor și ale impostorilor, ale îngâmfăților gălăgioși și ale bigoților. Pe zi ce trece, lumea mi se dezvăluie ca un circ sinistru. Și atunci, ce putem face noi, în calitate de artiști?”

În acest moment, cred sincer că trebuie redefinită noțiunea de «model». Sau, mai bine zis, ar trebui să ne punem niște între-

bări foarte serioase despre poveștile pe care vrem să le spunem generațiilor următoare – despre ce înseamnă să fii un erou. Sau un lider. Sau un cetățean de folos comunității. [...] Ce zic eu aici necesită un uriaș efort de voință. Adică să ne punem cu adevărat problema dacă erou e ăla care știe să amestece două citate din Biblie într-un podcast plătit. Sau dacă erou e ăla care, într-o situație de criză, decide să nu spună adevărul pentru că i-ar dăuna politic. Sau dacă model e ăla care predică despre o lume în care succesul e rezervat doar celor puternici.

Și pentru că trăim într-o lume puternic digitalizată, în care reputația e un produs cu etichetă la raft, cumva am reușit să ne înconjurăm peste tot de astfel de specimene. Specimene care fraieresc masele cu *adevăruri ascunse ignorate de oamenii de știință. Specimene anti-sistem*.”

Spectacolul pe care l-a construit este, așadar, unul percutant, angajat civic, moral, în mod expres, propunându-și să dezvăluie resorturile intime ale unui act de eroism. În demonstrația sa, coerentă pe ansamblu și cu atenție la detaliul semnificativ, el are un aliat în Marian Dumitru, care l-a întrușipat convingător și exact nuanțat pe John Proctor, în toată complexitatea caracterului unui personaj tragic. Tot așa cum o reușită este jocul reținut, interiorizat, în fină gradație, al tinerei actrițe Kiki Simion, în Elizabeth, doamna Proctor, amândoi soții fiind o imagine a demnității. Expresivi, serioși, credibili în partiturile încredințate

au fost Dumitru Rusu, Tudor Hurmuz, Eva Cosac și Daniela Vrînceanu. Vicleana, intriganta, răzbunătoarea Abigail este Bianca Babașă, cu o interpretare meritorie, în linii mari, secondată de Andreea J. Darie, în rolul altei „posedate” de diavol.

Jucând un personaj masculin, pe Danforth, adjunctul guvernatorului, Adelaida Perjoiu Bighe are prestanța și inflexibilitatea cerute de rol. Completează distribuția Simona Nica, Ștefan Ionescu, Alex Bodron, Ștefan Alexiu, Corina Goranda, portretizându-și cu precizie personajele.

Am apreciat scenografia Clarei Pop – un spațiu închis, funest, sufocat de simboluri religioase și cu un tavan presărat de însângerate flori, ca flăcările iadului, muzica sugestivă, lighting design-ul lui Costi Baciș și video design-ul lui Marian Nistor.

Spectacolul lui Mădălin Hîncu, căruia lumea de azi i se pare „un circ sinistru”, este unul cu multe teme la zi: frica, isteria colectivă, justiția influențată de ideologie, intoleranța, manipularea, mistificarea. E teribil de actual, implicat, și de aceea publicul apare ca jurat într-un proces, imaginea lui fiind reflectată pe o chroma din fundalul scenei. Reușit în ansamblu, construit cu mijloace moderne, spectacolul ar fi câștigat, totuși, printr-un decupaj regizoral mai strâns și mai multă tensiune în scenele dinspre final. Cert este însă că montarea, bine și motivat gândită, acționează ca un avertisment și ca o luare conștientă de poziție, responsabilă. În fața noilor valuri de iraționalitate, de obscurantism năvălind amenințător peste lumea de azi, care, e tot mai evident, a luat-o razna. De unde nevoia de restabilire a justeii măsurii, a respectării adevărului, a recursului la rațiune.

Carmen MIHALACHE

Bianca ROTARU

După alb/After white

• Luminița Radu

În perioada 05.05 – 15.05. 2025, la Galeriile „Frunzetti” Bacău s-a putut vizita expoziția de artă *După alb/After white*.

Au expus lucrări artiștii plastici Bogdănel Antochi, Dan Badea, Diana Brăescu, Adriana Brăileanu, Dragoș Burlacu, Marius Crăiță-Mândră, Geanina Ivu, Ionela Lăzureanu, Ion Lăzureanu, Elena Lupașcu, Dumitru Macovei, Dionis Pușcuță, Luminița Radu, Bianca Rotaru, Florin Șuțu.

Extinderea infinită a albului. Așteptarea tăcută a tumultului, a furtunii ce vine cu o linie. Cu un punct. Cu un gest. Desen. O întrerupere conștientă în golul luminos al vidului alb. O pendulare psihologică intenționată între a fi sau nu, între prezență și absență. Un univers infinit de posibilități de a atinge ceea ce pare intangibil. Desenul

pătrunde pe teritoriul artei purtând responsabilitatea gestului. Este defini-toriu de la început, de la prima perturbare a albului; generează o înlănțuire de efecte vizuale, dictează dialoguri, delimitează spațiul negativ. Albul devine tangibil, se desprinde din ezo-teric datorită desenului. Linie, punct, pată. Culoare. Sau nu. Desenul

definește forme, dirijează lumina; nu este numai ceea ce conturează, ci și spațiul neatinș. Alb. Alb cu tot atâta greutate și semnificație ca linia, punctul sau pata. După alb se explorează efemerul, fragilitatea, brutalitatea, angoasa existenței. Desenul devine astfel secunda ce surprinde un moment din vastitatea universului înconjurător, o remarcă temporară a eternității. O impresie. Desenul face legătura dintre lumea interioară a artistului și lumea exterioară. Transformă gândurile din emoții în umbre. Din simplitatea gestuală a desenului izvorăsc lumi complexe, contrastante, multiversuri. Artistul se află în fața albului cu misiunea de a echilibra vidul, de a-l ancora în desen. Prea mult alb ar fi ca o șoaptă, cu potențial neștiut, prea puțin ar deveni ecou zgomotos. Artistul care perturbă albul creează un limbaj nou, un cod ce are doar o cheie vizuală. Creează desenul. Desenul care este Alfa și Omega imersiunii vizuale. Desenul care are un univers nelimitat de variante, forme, soluții, care cuprinde tot alfabetul

• Bianca Rotaru

vizual. De la schiță la portret, obiect, peisaj, de la figurativ la nonfigurativ, desenul explorează texturi, contururi, cea mai pură formă. De aceea se dedică această expoziție desenului. Desenului în toate formele explorate de către artiștii expozanți, abstract sau nu. Intrați într-un spațiu unde sunteți martorii a ceea ce se întâmplă *După alb*.

Maria BILAȘEVSKI

Gheorghe Lungu sintetizează vizual universul mental al personajelor

• Gheorghe Lungu – *Icar*

Gheorghe Lungu ne întinde o cursă, ne împinge să taxăm autosuficiența, patetismul și ignoranța ce emerge din exacerbarea tipologiilor, dar în același timp ne insuflă o fascinație pentru „cei care au ales noaptea”, înlănțuiți într-un marș spre nicăieri, fascinație ce înlocuiește pura plăcere estetică.

Desenul propriu-zis compune o structură agresivă a cărei cursivitate e însăși cursivitatea poveștii. Artistului nu-i repugnă urâtul, i se pare necesar pe plan estetic tot atât de mult pe cât este prezent în planul realității. Concepute sub forma colajului, dar în fapt o pictură întipărită pe pânză direct, lucrările sale renunță la glamourul asociat începutului Pop-Artului, dar și la

banalizarea sau sintetizarea sub forma unui produs înzestrat cu calități estetice a societății actuale. Personajele sale par psihotice, dar nu ca un direct rezultat al manipulării la care sunt supuse, ci ca rezultat al patetismului și ignoranței cu care sunt însuflețite. Gheorghe Lungu sintetizează vizual universul mental al personajelor sale, proiectat pe pânză prin tipologii pe alocuri accentuate. Aceeași suită de chipuri pozează mirarea, oportunismul, deznădejdea, lăcomia, satisfacția, zâmbetul avid, supravegheate pe alocuri de un personaj feminin – singurul care râde și care, în fapt, simbolizează moartea. Cel mai adesea povestea trăiește chiar în imagine, în imagini incongruente ce se

împing una în cealaltă, șochează, fără umbră de sentimentalism.

Contorsionând pe tencuiala zgrunțuroasă marionete, pseudoanimale, păpuși ostentative, pictorul operează asupra unor spaime, făcând în același timp loc propriilor noastre neliniști. Colorate crud în roșuri și negruri infernale, griuri tulburi, prezențele sale sunt în principal derme ce poartă cu ele un simbol. Fragmentele umane, juxtapuse, lovesc cromatic în înșiruirea lor spre o destinație inaccesibilă. Figurinele cu cap de lemn, cu descompunerile legate de o centură par a fi în același timp imobile dar și mobile, ca și când se zbat a ieși din limitarea la care sunt supuse.

Lumea zugrăvită de Gheorghe Lungu pare a fi fără speranță, fără salvare. Instantanee ale deșertăciunii, fie că este vorba de chipurile îngrămadite ale persoanelor în vârstă, fără corp, ce plutesc într-o plasmă atemporală într-un pretins misticism, fie că sunt trimiteri directe la consumerismul românesc (frigidarul), imaginile sale avertizează prin șoc asupra pericolului ce cuprinde omenirea atunci când se ia în serios.

Separarea prin spațiu a figurilor traduce o separare a tuturor acestor ființe în fața numitorului comun. Deasupra fiecărei lucrări planează un dat invizibil, dar care se simte din atitudinea fiecăruia. Chiar și personajul ce

privește diabolic și cu viclenie la cei din jur și la noi este condus de săgețile adesea vizibile, trasate de Gheorghe Lungu. Fie că este degetul providenței direcționat spre om ori cel al omului comun ținut spre cer, cred că artistul nu ia atât de mult în calcul o potențială ascensiune sau autodepășire, ci doar indicarea poziției fiecăruia raportat la o ierarhie personală. L-am putea bănuși pe artist, dirijor al acestor marionete, în armura sa de Don Quijote ce călărește pe membre disproporționate ale unei creaturi, de un subiectivism aparte atunci când se tratează nudul. Dacă soldăteii săi sunt victimele unui eros exacerbant și banal, corpul feminin este asociat fructului nostalgiei, gutuia. Pentru a detensiona compoziția, Gheorghe Lungu introduce personaje aparent dislocate de subiect, cu înfățișări ce ținesc fuziunea om-animal-pasăre, în tonuri ludice, eliberate din serialism.

Însă interesant este ce scrie artistul prin culoare, uniformizată sau ruptă, în spatele acestor personaje. Chiar dacă aparent le proiectează ca pe un ecran de cinema ori sunt asamblate pe scenă în atelier, acesta le așterne povestea din spate înspre față prin scrijelituri, zgârieturi, grafie subtilă.

Sărbătoarea Artelor

Sub acest titlu, un eveniment dedicat artei în diferite forme de expresie – dans, pictură, muzică și literatură – a avut loc în zilele de 8 și 9 mai 2025 la Centrul de cultură „George Apostu” din Bacău. Manifestarea a cuprins: expoziție personală de pictură *Pledoarie pentru insuportabila memorie*, de Gheorghe Lungu, iar la vernisaj au vorbit Ovidiu Ungureanu (manager interimar al Centrului „George Apostu”), Maria Bilașevski (critic de artă) și plasticianul Gheorghe Lungu; recital de muzică clasică – Ana-Maria Negrea (pian) & Radu Croitoru (violoncel); lansări editoriale – albumul de artă *Gheorghe Lungu* și revista *Vitrallu* (revista a fost prezentată de criticul literar Marius Manta); momente coregrafice – balet & dans contemporan (au participat elevele de la școala de balet „Art bee you” și elevele Colegiului Național de Artă „George Apostu”, coordonator: prof. Andra Florea-Romașcanu). A fost un eveniment cald, prietenos, unde publicul numeros, generos cu aplauzele, a fost receptiv la invitația lansată de organizatori de a celebra întâlnirea cu emoția și frumusețea, exprimate prin pictură, literatură, muzică clasică, balet clasic și dans contemporan. (A)

Inima mea e textilă. E complicată, încălțită, cu noduri; uneori aspră precum sisalul, alteori fină și ușoară ca mătasea. Încerc să mențin o ordine, un firesc, aidoma bătăturii ce se țese prin

urzeală, apoi... mă înfurii și amestec totul: culori, fibre, fire groase și subțiri, texturi și crâmpie. Într-o căutare continuă de sensuri, materialele se transformă: firele devin conexiuni, culorile devin stări,

Oana GÂRBEA

Țesut Nețesut

Pe 15 mai 2025 s-a deschis la Galeria „Nouă” din Bacău expoziția de artă textilă, modă și obiect decorativ, semnată de Oana Gârbea. Vernisajul a fost prezentat de Iulian Bucur (critic de artă) și Victor Eugen Mihai – VEM (artist vizual, președintele Filialei Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din Bacău). Redăm crezul artistic al plasticienei Oana Gârbea.

cusăturile unesc, iar țesăturile se transformă în rețele. Această libertate de exprimare permite lucrurilor să se lege firesc: desenul prinde contur din linii cusute, culoarea din pigmenți, albul din decolorări, iar texturile din

suprapuneri și alăturări neașteptate. Așa se revelează lumea mea: interconectată, schimbătoare, transparentă, fluidă, luminoasă, strălucitoare, vie.

Țesut Nețesut – acest demers artistic reunește lucrări de artă decorativă al

căror numitor comun este fibra textilă, transformată și adaptată formei, spațiului și luminii. De la ordine la haos, firele se țes, se împletesc și se încălesc, aidoma viselor mele.

Poeme de Gill Horitz

Gill Horitz a lucrat în domeniul artelor timp de mulți ani, colaborând cu diferite organizații și comunități, inclusiv prin programarea și coordonarea proiectelor de literatură și a atelierelor de scriere literară. Totodată, a fondat și editat o revistă națională trimestrială pentru a promova lucrările creative ale femeilor: „*Women Live* – o revistă de creații literare realizate de femei despre viețile lor“. A fost nominalizată la Premiul Bridport în 2011.

Traducere și prezentare:
mrd. **Adina DULAMĂ**
(masteratul pentru Traducerea textului literar contemporan – Universitatea București)

Propria sa grădină

Îmi amintesc cum mă gândeam
că pasagerii din Underground
nu ar lua în seamă
cele cinci siluete într-o curte,
în spatele caselor,
dar noi eram acolo,
și eram doar noi, iar în calmul
dintre trenuri
erau maci acolo
unde nu fuseseră
cu o seară înainte și ce mai
rămăsese dintr-un trandafir
care încerca să o ia de la capăt.
Și când a intrat
să pună ceainicul pe foc,
am început să simt cum se
conturează amintirea dimineții,
iar când a strigat
„Micul-dejun e gata“, l-am privit
pe fiul meu cum pășea
pe pământul aspru
al propriei sale grădini
și cum a ajuns acolo
o parte din trecutul
care încă mă tulbură.

Un tată, ce reprezintă el

Mugurii de magnolie
arătau diferit,
palpau de parcă nimic
nu ar putea constrânge moartea
să pătrundă
în substanța lor gri.

Razele lui ianuarie erau
mult mai intense atunci când eu
cu tine ne-am întors
să adunăm lucrurile din camera
în care el a murit.

Bocancii lui de munte
erau așezați
cu grijă unul lângă altul,
așa cum noi doi nu am stat
niciodată,
iar blugii lui rupți, lăsați
pe spătarul scaunului, așteptau
să fie dați uitării.

Atunci când ai scos cheile
agățate de curea lui
nu a fost furt.
Căci nimic nu putea rezolva
ceea ce el încă datora.
Nici măcar nu a așteptat,
bărbatul
la care speram să ajungem,
ci a murit singur
sub o pătură galbenă.

Cântecul păsării

Ca și cum aș fi fost chemată,
mă grăbesc la fereastră
și în singurul copac,
atât de aproape,

pregătită să atingă sticla –
pasărea,

gri-porumbel în lumina zorilor,
ciocul său
transformând aerul, cu o limbă
de cinci oase,
într-un cântec.
Și în timp ce cântă, pe strada
din stânga și dreapta, foneriile
strălucesc și tremură,
iar plafoanele mașinilor parcate
reflectă
strălucirea ei tremurătoare.
Sub picioarele mele

parchetul vibrează,
iar întreaga casă
se mișcă pe măsură ce pasărea
fără nume
se întoarce la pământul
ce se tot pierde,
pentru un lucru anume
care-i aparține:
cântec, foarte vechi și invizibil,
care aduce aminte
în fiecare dimineață
de ceva mic, dar vizibil.

Ce se află în Pădurea de Iarnă

Sfârșit de zi, sfârșit de an – iar
ea se gândește la ce va urma,
cu capul sprijinit de geam,
iar vântul lovind poarta.

Când ridică privirea, copacii se
apleacă prin lumina palidă
spre ea, prin zăpada care s-a
strâns peste drumul pustiit.
Niciun gând nu o mai reține.
Își amintește toate semnificațiile
păstrate de copaci,
și cum scoarța lor se poate
desprinde și se poate scrie
pe ea.

Niciun lemn obișnuit
nu se mișcă așa, iar timpul
se scurge repede.

Prin tunelurile de ilice,
ea îi cântă bufniței
un cântec liniștit
și noaptea o învăluie,
săvârându-i respirația rece
de iarnă.

Ce voi înțelege din acest lucru?
se gândește ea, privind înapoi
în timp ce luna o împinge
de la spate. Să creadă
măcar o dată
că un astfel de loc există,
acea inimă imaginară
unde tot ce merită să fie trăit
nu este real.

debuturi în „ateneu“

Iacob FLOREA

Erată târzie

La 30 de ani de serie nouă, revista noastră găzduise un grupaj de creații ale câtorva scriitori care „Au debutat în *Ateneu*“ (oct. 1994). Cu satisfacție constatăm că debutanții de atunci au devenit nume cunoscute în literatura română, unii dintre ei răsplătiți pentru calitatea scrisului.

Care a fost contextul debutului în „Ateneu“ (mentor, redactorul girant, frecventarea unui cenaclu, semnalare la „Poșta redacției“ etc.)?

În ce măsură a fost de bun augur prezența dv. în coloanele revistei băcăuane? (I.D.)

1. În dialogul epistolar pe care l-am purtat cu mereu tânărul și vivacele profesor Ioan Dănilă îi spuneam că am mai povestit despre debutul meu într-un text publicat chiar în paginile revistei. Textul se numea ușor îngâmfat *Eu la Ateneu. Trei secvențe*. În el vorbeam despre întreaga mea aventură cu revista și oamenii ei, de la debut până la zi (până la vremea aceea), ca să zic așa. Pe atunci, credeam că nu mi-a scăpat nimic, din momentul când m-a luat de mână Sergiu Adam și m-a prezentat lui George Bălăiță, până la momentul când am ajuns să lucrez efectiv în redacție. Acolo evocam, la sfârșit, meritul lui Carmen Mihalache de a fi reunit nu doar o echipă redutabilă, ci și faptul că a asigurat continuitatea marii familii a *Ateneului*. Poate ar fi fost nimerit să insist mai mult asupra modului subtil, asupra vulturilor învăluitoare pe care le exersa Carmen pentru a ține sus și drept stindardul publicației numite *Ateneu*. Se pare că era un efort întremător de vreme ce n-a renunțat la el până în ziua de astăzi.

Am crezut, ca de fiecare dată, că sunt lucruri care se înțeleg de la sine. Așa cum am crezut că textul meu nu avea niciun con de umbră, nicio neclaritate. Dintr-o întâmplare,

după aproape un an de zile, am aflat că marele prozator George Bălăiță era destul de supărat pe mine. Nu mi-a spus-o niciodată, dar am simțit că a pluit o vreme deasupra noastră ca un duh rău. În textul meu scriam că, în adolescență, am fost anunțat prin „Poșta redacției“: *Aveți ochi și mână pentru proză. Treceți pe la redacție*. Autorul neasemuitului roman *Lumea în două zile* înțelesese că sugeram că el ținea poșta redacției la revista *Ateneu*. În cele din urmă am admis că totul s-a întâmplat din cauza inabilității mele stilistice. Am îndreptat neînțelegerea cu prozatorul la timpul convenit. Era vremea să o și consemnez ca o mică penitență.

În dialogul nostru epistolar, infatigabilul profesor Dănilă îmi sugera să fac apel la câte-va *resurse inedite*. I-am dat

ascultare. Și când mă uit acum, îmi dau seama că sunt precum găina babei din povestea lui Creangă: am făcut o mărgică! Ca să mai dreg cât de cât busuiocul, poate nu e lipsit de interes să reiau o frază din textul invocat mai sus: *Redacția Ateneului a fost singurul loc unde mergeam cu plăcere și de unde plecam cu părere de rău*.

2. Nu știu dacă, așa cum se spune, avem o aură. Știu sigur însă că revista *Ateneu* mi-a conferit o aură. Poate nu spectaculoasă, poate nu făcută să rupă gura târgului. Dar una care să dea seamă de ceva veritabil. Aș vrea să fiu bine înțeles: eu nu fac parte din stirpea marilor prozatori precum George Bălăiță, Eugen Uricaru, Petru Cimpoșu care, într-un fel sau altul, și-au legat destinele de revistă. Pe Dan Perșu l-am descoperit și citit mai târziu. Ei sunt cei care au primit, dar au și împrumutat din aura lor noblețe și excelență *Ateneului*. Eu sunt un beneficiar onest care s-a bucurat când și când de atenția revistei și de prietenia unora dintre ei.

Cred că am învățat la vremea lecția: povestea mea e să-mi fac treaba bine; povestea lor, să strălucească!

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

România literară

Citim în nr.19 o frumoasă, nostalgică tabletă a lui Nicolae Prelipceanu, care-și aduce aminte de prima ediție a Festivalului Național Literar-Artistic „George Bacovia“, organizat, în 1971, de revista *Ateneu*. Atunci a fost dezvelită și „admirabila statuie a poetului, concepută de un mare sculptor român, Constantin Popovici“. Sunt pomenite numele unor vechi ateneiști: Radu Cârneli (redactorul-șef al revistei), George Bălăiță, Ovidiu Genaru (nonagenar acum), Mihail Sabin, Sergiu Adam, Constantin Călin, Horia Gane,

George Genoiu și Calistrat Costin, „un grup tânăr, entuziast, vesel“, care a făcut posibil acel eveniment, invitând un mare număr de confrăți din țară. Nicolae Prelipceanu își amintește și de „creațiile dulci“ care-l onorau pe poet și tronau în vitrina unei cofetării: tortul „Plumb“, prăjiturile „Scânței galbene“, „Comedii în fond“, „Lacustră“. Iar încheierea sună așa: „Și, ca s-o dau pe un ton villonesc, unde-s toți acei oameni, scriitori și cititori care, forțați probabil de o cenzură severă și de învățământul politic îndobitocitor, se strâneau unii în alții, într-o solidaritate invizibilă, dar atât de rezistentă încât cum li s-a deschis zăările („Canarul“ de Phoenix, 1968), au dat fuga în toate părțile și din solidaritatea aceea a rămas doar statuia comandurului George Bacovia de Constantin Popovici?“ Da, bună întrebare și tristă constatare. (A)

Mircea MOT

Sub semnul cântecului

Poemele volumului publicat de Daniela Șontică la Editura Vinea, *Cântece pentru vrăbii și motoare*, stau sub semnul cântecului înțeles mai puțin ca o modalitate de a celebra sincer ipostazele concrete ale realității, în cea mai modestă condiție a lor chiar. Cântecul contează mai degrabă ca un text atent regizat, în care imagini surprinzătoare fixează realul în poeme nelipsite de accente fantastice. Poeta lasă impresia că recurge de multe ori la un joc ce atrage lectura spre semnificații simbolice, în realitate totul stă sub semnul unei creații în care limbajul ia inițiativa cu orgoliu, derulându-se aproape indiferent la tot ce ar incita tentațiile hermeneutice, pentru a se impune ca un spectacol conștient de propria-i strălucire: „vor veni vrăbiile / și vor număra / trei funii de mătase aspră, / trei sute de larve ce se visează libelule, / trei mii de lacrimi cu acid hialuronic. / ridul dintre sprâncene / o să mă lase în sfârșit / să intru în orașul interzis / unde este bărbatul interzis. // să plângem puțin – / am făcut să crească trei fire de iarbă / în culmea secetei, / dar cine poate să spună / că ne-am salvat sufletele / dacă am uitat să ieșim din inimi, / dacă am avut prea mult anestezic / și am adormit ca niște greieri / în ghetete abandonate într-un parc. / iar cine poate să spună ceva despre asta, / acela mai curând să scrie, /

să numere bube, / să spele tălpi, / să inventeze ceva, / cum ar fi nisipul, / cum ar fi cuvintele îndrăgostiților, / aceleași / în fiecare zi de secetă și drum lung. cântece pentru vrăbii” (*cântece pentru vrăbii*).

Există indiscutabil în poezia Danielei Șontică o bucurie a vieții și a trăirii, cu mențiunea că la poetă se simte o neliniște a așteptării acelui ceva „mult mai vjeliios”, de cele mai multe ori solicitând spiritul să se aventureze dincolo de aparențe metaforice camuflete: „când treci cu bine prin furtuna zilei / te bucuri și aștepti ceva / mult mai vjeliios, / poate solzii unor amintiri căzând peste acoperișuri / ori / stăpânul cochiliei invizibile / sub care se ascunde uneori / tot ce e viață” (*tot ce e viață*). Gesturi artistice, a povesti sau a desena, sunt asociate adevăratei frumuseți, rezervate unui ochi semnificativ dilatat, alungit, cu alte cuvinte cuprinzător și capabil să ajungă la

„haloul” obiectelor: „de-aș fi povestit pe înțeles / tot ce vedeam / în haloul fiecărui lucru. / de-aș fi înnotat / strident / împreună cu peștii din privirea mirată de copil. // dacă aș fi desenat ochiul alungit peste lumea care creștea și creștea / albă ca luna. // înainte să fi aflat / că aceea era adevărata frumusețe” (*înainte să fi aflat*). Condiția de cântec a poeziei Danielei Șontică este prezentă în textul nelipsit de intenții programatice: „am pus semn / în dreptul întâmplării de demult, / ca și cum timpul s-ar repeta / ca și cum ar suna / vreodată același ceas. // culegi castane / împrăștiând ideea de nou / strecurată printre banalități. // vezi cu detașare regretul degetelor / care n-au pictat pereții / unei splendori bizantine / și te gândești / la ratatele semne ale desăvârșirii” (*semn de carte*). Cu atât mai mult cu cât cântecul ca text își cere insistent dreptul la propria și justificata autonomie: „s-ar fi înecat dacă / nu s-ar fi prins / de rădăcinile jucăușe de sub apă. / se salvase, însă pasărea din cap / o certa: / «nu ai dreptul să te agăți de picioarele / copiilor mai mici decât tine!» / de atunci / desenează oameni păcătoși. / azi decupează o pereche de cizme / și încalcă cu ele îngerul din mijloc. / arborele lumii / are înfipte în ramuri topoare și piroane, / sângele curge, dar nu mult. / numai mătă-

surile vin colorate, / suprapuse pe dimia aspră, / tânjind după cele două pietre. / pasărea din capul ei are ochii de perle” (*o pasăre din cap*). Sau: „tinerii poeți / se hrănesc cu mărgelile de sticlă / în timp ce în piept le strălucește o lepră felină. // un ev se prăbușește în hăul din stânga, / un altul se aude venind / cu insinuarea unui rău subteran” (*o lepră felină*).

Același cântec devine lauda frumuseții efemere, cât și a gândului care extrage esența din ceea ce este trecător, asociată nu întâmplător unui emblematic parfum al singurătății: „laudă florii de lămâi / și gândului trecut prin alambic / pentru a ajunge un sirop / care-i vrăjește pe toți cu parfumul singurătății” (*laudă florii de lămâi*). Poeta are în atenție o frumusețe de dincolo de simțuri, cu atât mai pură: „laudă florii de portocal, / necunoscută simțurilor mele – / și eu adulmecând felul în care / se umple de urzici o plajă cu fosile de melci preistorici” (*laudă florii de lămâi*). Florii de lămâi și florii de portocal îi urmează floarea de anghinare, care nu mai contează prin frumusețea sa, ci printr-un amar care descurajează bucuria simțurilor, stimulând în schimb același gând creator: „laudă florii de anghinare în care mi-aș face cuib” (*laudă florii de lămâi*).

Parafrazându-l pe poet, îmi îngădui să spun că în recentul său volum, Daniela Șontică „istovește” cântec într-o caligrafie ce merită toată atenția.

Magdalena CHITIC

Seminarele de altădată

Oricărui absolvent al Literelor din orașul bacovian i-au rămas în minte cursurile domnului profesor Adrian Jicu, cu pasiunea sa acerbă pentru perioada marilor clasici, mai ales pentru Titus-Livius Maiorescu. La 16 mai 2025, duminică, și-a lansat biografia romanțată *Maiorescu, confesiunile unui stoic*, la Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău, aflat sub patronajul managerului interimar Ovidiu Ungureanu.

Într-un climat intelectual saturat de reevaluari canonice și de impulsuri demitizante, cartea apărută la Editura Polirom (și difuzată de Librăria Cărturești) oferă un contraexemplu elocvent: o revenire la complexitatea interioară a figurii maioresciene, o reabilitare nuanțată a unei gândiri aparent reci, dar profund tensionate existențial, din cauza disciplinei și autorității impuse de paternitate. Adrian Jicu își asumă, cu o rigoare calmă, provocarea de a-l reumaniza pe Maiorescu, fără a-i anula aura de clasicitate și de somitate a culturii române, deși uneori spune că „Maiorescu a fost un mare ticălos!” Stilul dens, dar nu opac, bibliografia atent selectată și finețea observației conferă volumului o valoare atât interpretativă, cât și formativă, făcând din el un reper necesar pentru orice cititor interesat de tensiunea dintre etic și estetic în literatura contemporană. De asemenea, cartea lui Adrian Jicu poate fi un auxiliar didactic pentru studenți și nu numai, conturând o personalitate dincolo de istoria oficială.

Romanul (căci roman este!) se impune ca o relectură sedimentată în orizontul unei antropologii culturale de filiație stoică, dar și epicureică. Autorul nu reia, în manieră didactică sau encomiastică, clivajele tradiționale ale portretului lui Maiorescu (mentor, critic, om politic), ci explorează, cu instrumente interdisciplinare, tensiunile constitutive ale unei conștiințe estetice aflate într-o permanentă pendulare între rațiune și afect, între retragerea contemplativă și implicarea practică. Un (alt)fel de exemplu ni-l dă, în cadrul lansării, chiar psihologul și psihoterapeutul Ovidiu Capătă, fost student al lui Adrian Jicu, care ni-l duce pe Titu la psiholog. Și ce să vezi? Titu răspunde, (ne)intenționat, în paginile biografiei și se descoperă fațetele neexplorate ale cubului perfect (până acum). Este imposibil de eludat prezența emblematică a reputatului profesor ieșean Doris Mironescu, care a lăudat maniera în care autorul a reactivat memoria unui personaj definitoriu pentru scena cultural-politică românească, cu impact substanțial asupra edificării identității naționale. De o deosebită relevanță s-a dovedit și exegeza lui Iulian Bucur, care a ținut să sublinieze particularități semnificative ale acestui roman-confesiune, proiectat ca o revalorizare critică a personalității lui Titu Maiorescu. În această direcție se înscrie și demersul inițiatorilor colecției „Biografii romanțate”, dar aș pleda pentru includerea unor figuri feminine, adesea eclipsate de mecanismele selecției istorice: Sofia Nădejde, Calypso Botez, Elisa Leonida Zamfirescu și multe altele, a căror relevanță a fost nedrept marginalizată. Într-o notă spectaculos inedită, recitalul susținut de Wanda-Aida Avram și Liviu Avram a revalidat, sui-generis și irepetabil, ipostaza artistului aflat în plină activitate.

Evenimentul a făcut proba relecturării istoriei dintr-o perspectivă plurivocă și nuanțată, cum ar fi cea psihologică, observatoare a finețurilor intelectuale și a gesturilor subconștiente.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Un alt număr bogat și divers tematic în nu mai puțin de 192 de pagini, format A4. De interes maxim sunt: ancheta *Cum mai citim azi scriitorii români clasici?*, coordonată de Alex Goldiș, și dezbaterile despre post-literatură, provocată de Constantin Severin. La întrebarea *Cum mai citim azi scriitorii români clasici?* au răspuns filologi cu experiență didactică, preuniversitară sau/și universitară: Iulian Boldea, Horia Corcheș, Andrei Doboș, Mihaela Doboș, Irina-Roxana Georgescu, Alex Goldiș, Adrian Jicu, Adrian Mureșan, Oana Paler, Alina Petri, Senida Poenariu, Ion Pop, Olga Ștefan, Cristina Timar; ancheta continuă cu un dialog făcut de Alex Goldiș cu Anca Părvulescu și Manuela Boatcă, cu exegeze la *Ioan Slavici*, *Victor Eftimiu*, *Titu Maiorescu*, *Bacovia*, *Lucian Raicu*, comentarii de Anastasia Fiuogă și Laura Popan, Oana Cicur, Miruna Carp, Elisabeta Mârza, respectiv Iulian Boldea; iar cele aproximativ 60 de pagini dedicate temei relecturii actuale a scriitorilor clasici includ câteva eseuri și cronici de Ruxandra Barna, Dan Bandici, Irina Gorgan, Andrei Anușca,

• nr. 648-649 (3-4)/2025 •

Teodora Mirică. Câteva secvențe din anchetă: „Eu cred în utilitatea unor abordări alternative ca biografia literară, docuficțiunea, metaromanul biografist etc., care îi pot «împrieteni» pe tineri cu scriitorii clasici, dându-le sentimentul că este vorba despre oameni vii, care au trăit și au scris într-un anume context, care se cere descoperit” (Adrian Jicu); „Toate deschiderile tematice sunt de dorit, abordarea democratică, liberă de prejudecăți a problemelor sociale, dar și literare, sunt îndreptățite, cu condiția [...] de a nu pune unele accente, viciate tocmai de excesele ideologizante” (Ion Pop); „Paradoxal, atunci când intenționăm să scriem o monografie, riscurile pot fi mult mai mari decât atunci când avem în vedere o sinteză sau un alt tip de perspectivă” (Adrian Mureșan); „Fără o

completă imersiune în universul unui roman sau unei nuvele canonice, [...] nu te poți alege cu vreun beneficiu în planul achizițiilor cognitive/interpretative/valorice” (Cristina Timar); „«Abuz de interpretare» și reducionism [...] e să izolezi drept relevante doar valențele stilistice ale unor astfel de texte în care cele mai mărunte gesturi și atitudini reflectă, ca în viața de dincoace de ficțiune, tensiuni ideologice imposibil de redus la explicații univoce” (Alex Goldiș). Așadar, câți repondenți, atâtea puncte de vedere, ce inevitabil se intersectează, însă cititorii vor sesiza și polemica indirectă...

Din poemul aflat în deschiderea revistei, semnat de Laura Dan, decupăm: „parcă acum aud pentru prima dată / ce mi-a povestit de atâtea ori bunica despre / alpinistul acela orb care a escaladat Kilimanjaro / *limitele noastre sunt ca termenele de valabilitate de pe produse / ține minte asta*, spunea ea, *pentru mine e târziu / la vârsta mea, dorințele sunt deja amintiri* // mă simt ca un miner care zărește o bucată de aur”. (V. SAVU)

Eșecul democrației și al cunoașterii

Dan PETRUȘCĂ

Despre eșec (3)

Democrația și dragostea sunt „nenaturale”. Ele sunt mereu pândite de eșec, fiindcă nu sunt un dat: ele se învață. Democrația, ca idee, s-a născut într-o lume în care oamenii nu sunt „egali”, nici fizic, nici intelectual, ceea ce înseamnă că democrația propune „umilitatea”. Aroganța celui puternic trebuie să se estompeze „de bunăvoie” într-o societate democratică. Iar cel puternic trebuie „să învețe” să accepte că este egal cu cel slab. Și toate celelalte lucruri care decurg din această acceptare: respectul față de legile cetății, printre altele... Lucru știut, de altfel, democrația trebuie apărută tot timpul de imixtiunea agresorilor, afirmă filozoful și eseistul Costică Brădătan, în cartea amintită deja. Raporturile de putere din sfera animală, de pildă, au funcționat și funcționează încă și în societatea omenească: cine e mai dotat, mai bogat, mai puternic, mai șmecher sau mai deștept se impune în fața celui slab. Nietzsche comentează această realitate în fel și chip în celebra sa lucrare „Voința de putere. Încercare de transmutare a valorilor”. Iar nevoia de putere, la om, a fost susținută adesea de avere, de potența financiară...

Schimbând puțin registrul, spun că și iubirea este „nenaturală”. Democrația și iubirea, fiind nenaturale, cum spuneam, se învață. „Dorința” (sexuală), alături de alte nevoi ale animalului, trebuie satisfăcută, ea făcând parte din „programul” genetic al speciei noastre. Suntem „programați” să ne înmulțim, să procreăm, nu să iubim... Însă iubirea, așa cum gândesc unii filozofi, cred, corect, ne smulge din programul genetic al speciei, fiind o izbândă asupra planului vital. Prin iubire, omul „dezertează” din animalitate. Iubirea ne înalță deasupra dorinței sexuale și ne umanizează... În Predica de pe Munte, Iisus ne îndeamnă să ne iubim dușmanii. Un om fie se ferește de dușmanul puternic, fie simte nevoia instinctivă de a-l anihila fizic pe agresor, ca să se apere. Să-ți iubești dușmanul e „nenatural”, iar această acțiune, ca să fie practică, se învață, se educă...

Într-un moment de grație, în Grecia antică, la Atena, la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul celui de-al VI-lea, Dracon mai întâi, apoi Solon au fost desemnați să creeze legi. Ultimul a fost ales de cetățeni, care au hotărât că el, Solon, fiind cel mai cinstit și drept dintre ei, e singurul îndreptățit să le facă legi. Putem citi, de pildă, despre reforma legislativă înfăptuită de Solon, în Aristotel, „Constituția Atenei”, iar o descriere esențializată a acelui moment în „Aventura greacă” a lui Pierre Léveque. Sâmburele democrației, așa cum avea să se manifeste în Atena lui

Pericle, își are punctul de plecare în efortul legislativ al lui Solon... Dar un nou prilej de a vorbi despre EȘEC, ca experiență umană esențială, ar aduce în față ideea că legile făurite de om nu sunt perfecte. Dacă nu sunt chiar greșite, legile sunt adesea perfectibile. Aplicarea corectă a legii, uneori, chiar în societățile considerate democratice, nu funcționează. Lucrul acesta l-a înțeles foarte bine Solon, care, conform lui Diogenes Laertios, în „Despre viețile și doctrinele filozofilor”, ar fi constatat cu tristețe: „legile sunt ca pânda de păianjen: cade într-însa ceva mai ușor și slab, ea ține; pe când un lucru mai mare o sparge și trece printr-însa”. Altfel spus, omul obișnuit va simți rigoarea legii, pe când cel puternic, prin bani și influență, poate s-o evite și să scape nepedepsit. După cum se poate vedea, Solon și-a recunoscut eșecul: ideea, exprimată și atunci, cum că nimeni nu e mai presus de lege, n-a funcționat și nu funcționează întotdeauna. Din păcate... Iar când omul puternic nu plătește pentru faptele sale reprobabile, democrația, cu toate tarele ei, sesizate încă din Antichitate, este în pericol.

Citindu-l pe filozoful și eseistul Costică Brădătan („Elogiul eșecului. Patru pilde de umilitate”), am simțit nevoia doar să semnaliez existența cărții celor care n-au auzit de ea. Nimeni nu citește o carte în locul altuia... Am înțeles, alături de eseist, că lumea contemporană, dar și cea de ieri, batjocorește eșecul, considerat adesea ca o înfrângere rușinoasă, iar nu ca o „treaptă” a emancipării interioare. În lumea post-păcat, din motive mai mult sau mai puțin raționale, ființa omului, absolut nesemnificativă în marele cos-

mos, s-a simțit „buricul pământului”. Altfel spus, plesnim de importanță proprie, în ciuda faptului că „O pietricică pe care o culegem la întâmplare din albia unui râu ne precedă cu mult și va dăinui mult după noi”, cum amintește filozoful. Condiția de creatură, care ni s-a conferit în „Facerea”/„Geneza”, nu ne-a împușinat orgoliul, ci dimpotrivă. Uităm adesea că trăim într-o lume asemenea nouă, o lume care nu e perfectă, ci perfectibilă. La nesfârșit... Asta înseamnă, din fericire, că vom avea mai tot timpul ceva de făcut. Raiul, lumea dăruită nouă inițial, e o lume care, se pare, nu ne-a plăcut. Adam și Eva, fără păcat, s-ar fi topit în peisaj. Iar „poveștile” diverselor religii nu s-ar fi născut, fiind inutile...

Pontifii de ieri și de astăzi ai dezvoltării personale, magicienii publicității și alții asemenea lor preamăresc succesul. Aceștia ne oferă „rețete” prin care putem deveni oameni de succes. Și totuși, câtă suferință, la propriu, resimt probabil cei care, pe rețele de socializare, nu reușesc să adune comentarii, like-uri sau emoticoane. Atunci, frustrarea multora se transformă în mesaje violente sau/și vulgare, pentru a deveni „virali”, pentru a ajunge notorii într-o lume în care bunul-simț a dispărut parcă din dicționarul tuturor limbilor. Practicienii succesului nu-și dau seama cât de „adormitoare” este urmărirea cu obstință a acestuia, fiindcă nimic nu îi pregătește pe oameni pentru eșec. Când omul nu e luat în seamă, cu un like măcar, el intră adesea în *deprese*, una dintre bolile prezentului. Urmărind succesul, omul se autoamăgește, uitând că viața însăși este un eșec: ființa noastră fragilă are încă de la naștere în alcătuirea ei un „defect” care

ne duce spre moarte. Nici în cosmos lumile nu sunt veșnice... Îmi aduc aminte și de Alessandro Baricco, de cartea sa „The Game. Jocul civilizației digitale”, în care italianul se întreba, într-un loc, în ce măsură diferiții Gates, Zuckerberg, Jobs, Page, Bezos, Musk au avut un proiect pentru omenire prin descoperirile lor epocale sau dacă nu cumva acestea au fost doar niște strălucite idei de afaceri. Înclin, desigur, către a doua parte a întrebării indirecte... O metamorfoză antropologică incontrollabilă a cuprins lumea din zona virtuală. În numele libertății absolute de exprimare, susținute de Musk sau Zuckerberg, de pildă, ca să nu piardă bani prin diferitele „reglementări” impuse de unele state, se revarsă în viața de toate zilele o mare de frustrări, de violențe, de amenințări de toate felurile, de fake news. Și, vorba lui Umberto Eco, amintită deja, pe rețelele sociale imbecilul poate deveni „filozof”. E cel mai mare eșec al comunicării din toate timpurile, fiindcă fenomenul se întâmplă la scară planetară...

Cea mai notorie mărturisire a eșecului

Să trecem, în final, la altceva... *Ecclesiastul* este poate cea mai notorie mărturisire a cuiva despre propriul eșec. Dacă citim cu atenție, observăm că discursul *Ecclesiastului* nu este rezultatul unei revelații divine. Ceea ce spune el este rezultatul cercetării, cu ochii minții lui, a tuturor întâmplărilor pe care le-a trăit și le-a făptuit. Așa cum afirmă Petru Creția în comentariul la propria traducere a *Ecclesiastului*, „Omul acesta își garantează spusele cu viața lui”. Eșecul asumat nu poate exista fără *umilitate* (care nu e sinonimă cu *umilinta*!), iar umilitatea amintește de una dintre treptele precizate de Stagirit, în „Poetica”, privitoare la personajul tragic. Ideea ar fi că un erou devine tragic doar atunci când își recunoaște vina, când și-o asumă. Adică atunci când înțelege că a eșuat. *Ecclesiastul* își spune povestea, o poveste a unui eșec. Viața merită totuși trăită poate și pentru faptul că, într-o zi, înțelegând-o cât de cât, (îți) mărturisești eșecul. Și nu se poate spune că *Ecclesiastul*, regele Solomon, conform tradiției, nu a avut un șir de succese. Mai întâi de toate, zice el, „am fost regele lui Israel în Ierusalim”, ceea ce, desigur, nu e chiar puțin lucru. A încercat și a reușit, credea el, să pătrundă înțelepciunea și știința, nebunia și prostia. A construit case, a sădit vii, a cumpărat robi și

roabe, și-a agonisit o prințesă și multe alte femei; a strâns aur și argint, întrecându-i pe toți ceilalți regi dinaintea lui... Adesea, pesimismul pus pe seama conținutului acestui text măreț se estompează, fiindcă, paradoxal, ni se vorbește despre bucuria de a trăi: „să mănânce și să bea și să trăiască omul bine din tot lucrul cu care se trudește sub soare în vremea vieții dăruite lui de Dumnezeu, căci aceasta este partea lui”. Toate celelalte sunt, desigur, deșertăciune... Iar cei care cochetează cu misoginismul, dar n-au citit bine, au găsit probabil un argument în ce ne spune regele: „Și am găsit femeia mai amară decât moartea, pentru că ea este o cursă, inima ei este un laț și mâinile ei sunt cătușe” (cap. 7, 26). În *Ecclesiastul*, Koheleth (învățător, în ebraică, spun cei care știu) mai întâi ne vorbește despre femeia generică, cu rădăcini în Eva, despre aceea care, fără să-și propună, prin aspectul ei fizic, stârnește „dorința” (sexuală). Am putea spune că tocmai dorința bărbatului de a posedea o femeie face ca ea să fie cum e descrisă, adică să devină un pericol pentru cel care nu o iubește, ci doar o vrea ca obiect al plăcerii. În *Ecclesiastul* 9, 9, se lămuresc lucrurile: „Bucură-te de viață cu femeia pe care o iubești”... Așadar, acum nu e vorba de orice femeie, ci de femeia „pe care o iubești”. „Lanțurile” și „cătușele” nu sunt brațele femeii, ci dorințele bărbatului în propensiunea lui spre a avea, nu spre a fi... Nu ni se spune însă dacă femeia pe care o iubește bărbatul e nevastă sau amantă, ci ni se recomandă să avem sentimente pentru femeia pe care o ținem în brațe, iar nu s-o folosim ca obiect, pur și simplu. Ne aflăm atunci într-o societate falocratică, în care femeia nu era întrebată ce își dorește cu adevărat: dacă-l iubește și ea, de pildă, pe bărbatul care-o iubește. Dar asta-i altă poveste...

Aș încheia afirmând că, după un lung șir de eșecuri, un succes ar fi să nu-ți pierzi entuziasmul. Iar omul, se pare, a învățat asta, fiindcă a luat-o mereu de la capăt sau din locul unde viața lui s-a împotmolit. Din acest minunat text al *Vechiului Testament*, înțelegem că Dumnezeu a creat lumea, dar nu ne-a oferit vreun Sens inteligibil nici în ce privește viața omului, nici în ce privește lumea sau marele univers. Efortul individului, oricât ar cerceta el, duce inevitabil la eșec. Fiindcă succesul e adormitor: democrația, iubirea, binele, frumosul, dreptatea etc., odată obținute, trebuie să lupti mereu pentru ele. Și pentru că sensul ni se refuză, putem spune că asaltul nostru constant, de milenii, asupra sensului, cum credea și Petru Creția în comentariul său la *Ecclesiastul*, este poate chiar Sensul vieții noastre. Ca să avem mereu câte ceva de făcut...

• Gheorghe Lungu – *Circul*

Copilăria, adolescența, tinerețea (unii ar zice viața toată) îmi fură oarecum șturlubatic. Așa că una-două mă loveam de amenințarea tatei cu dezmoștenirea. Fină autoironie, ținând cont de marea-i avere! Din zestrea de cărți, tot am ratat câte ceva. Fiindcă, în ultimii ani, plecase departe, să-și adune amintirile tinereții, reconstituindu-le fericit, ori măcar convenabil, din aluatul de zbateri mai puțin înțelese ale vârstei dezmodămintelor.

Dar ce mai contează?! Am acceptat, legat de onoare, năravul sofisticat al colecționarului de tomuri. Pe care l-am dus pe aceeași cale, de lecturi neașteptate, extraordinare, fără carte rară, scumpă, dificil de aflat. Degustând, nu investind ca negustor sau sam-sar. Pasionat de același model insensibil la apucăturile aprozărului cu cărți.

Poate major motiv de recunoștință cuvenită părinților e această privilegiată plăcere a lecturii, subțind înțelept hedonismul sub un dram de cultură, de care nu cred să mă fi străduiți vreodată a mă dezbăra. Nici măcar sub influența, în răspăr, paradoxală, a ariilor profesionale prin care vremelnic am tranzitat, prea mult dedate la nefondate pretenții intelectuale.

Tot de la tata am păstrat o doză din atracția pentru magnetismul cromatic, post-impresionist, expresionist la apogeu, al lui Van Gogh. Îmbogățită apoi cu descoperirea marelui cititor „din

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Despre cititorul Vincent

culisele” genialului pictor. Și a autorului de scrisori, cu excepțională măiestrie de scris pictural, folosind iscusit cuvinte ca să obțină veritabile tablouri literare.

Biograf romanțat al lui Vincent, Irving Stone, ce s-a documentat îndelung și temeinic înainte de a scrie romanul *Bucuria vieții*, înregistrează și accentuează subtil evidența acestei realități. Naratorul folosește vocea personajului reprezentat de verișoara pictorului, Kay, ca să arate cât de surprinzătoare și cuprinzătoare lecturi făcea el (*op. cit.*, Iași, Ed. Polirom, 2012, p. 45). Să adăugăm aici și evidenta înclinație pentru învățarea limbilor străine, ce i-a permis în tinerețe să predea engleză, franceză, germană, alături de olandeza nativă.

Vincent m-a ajutat să înțeleg misiunea înaltă a artistului: revelația infinitei frumuseți a lumii datorate de Creator și fineții simțurilor lui speciale. Mă frappează încă forța intertextuală și

supradisciplinară din referințele la mari maștri ce-i decorează descrierile peisajelor întâlnite prin peregrinări.

E mai puțin cunoscut faptul că Van Gogh a pictat optsprezece tablouri, portrete, scene de lectură sau naturi moarte în care apar cărți. Cifra e preluată de Gloria Fossi (*Pe urmele lui Van Gogh: viața artistului văzută prin fotografii și picturi*, București, RAO Distribuție, 2022, p. 44) de la Mirella Guzzoni (*Vincent's Book. Van Gogh and the Writers Who Inspired Him*, Londra, Thames & Hudson, 2020). Deocamdată, n-am reușit să văd, pe viu sau mediat, decât cinci dintre ele. Așa că îmi mai rămâne destul de explorat! Cel puțin două dintre acestea surprind și atmosfera de bibliotecă personală. Un climat tot mai rar și neverosimil, în epoca noastră de minimalism afectând (mai ales) esențialul.

Sensibilitatea oarecum „apostolică” a lui Vincent Van Gogh, preocupat de soarta omului simplu, lipsit de resurse și

mijloace, ar putea explica, măcar parțial, atracția specială pe care a resimțit-o pentru romanul naturalist, în primul rând al lui Emile Zola.

Natură moartă cu Biblie e un tablou despre Carte și carte. *Testamentele* și *La Joie de Vivre* a lui Zola. Una larg deschisă, alta sărac închisă. Una maiestuoasă, de un „alb murdar” însă, cum o descrie pictorul în scrisoarea adresată fratelui (citată în limba română din Gloria Fossi, *ibid.*, p. 93). Alta pipernicită, rufoasă (trăită intens?, citită cu pasiunea echivalată uneori cu bucuria vieții surprinsă, s-ar zice la prima vedere, de Zola?).

Deși *La Joie de Vivre* e un titlu antifrastic, o antifrază ironică îndreptată, adresată, întâi de toate, propriului conținut și abia apoi cititorului întâmplător. După cum subtil, aparent strict vizual, i-o descrie chiar Vincent fratelui Theo: „și în prim plan o pată galben-maronie și încă un mic accent de galben lămâie” (*ibid.*).

Fiindcă mi-am dorit foarte mult să le văd, întâi de toate, pe ele, anul acesta mi-am planificat o vizită la muzeul dedicat exclusiv lui din capitala Olandei. Sugestia intensă a unei asemenea aventuri mi-o oferise cumva tot calea lecturii. Dintr-un volum recent semnat de Grigore Ilisei, rafinat om de carte, cultură, artă și media. În eseu *Întâlnire cu Vincent Van Gogh la Amsterdam*, din lucrarea *Pe tărâmurile desfătătoare ale artelor frumoase* (Iași, Ed. Junimea, 2023). Autorul folosea ocazia prezenței în galeria dedicată doar lui de olandezi pentru o interesantă trecere în revistă a vieții și operei marelui artist. Excelentă invitație indirectă, totuși atât de călduroasă, entuziastă, la refacerea personală a unei asemenea fertile experiențe.

Industrializarea lui Vincent vine să repare, prin extremă contrapondere, scurta-i viață de îndelungă frustrare și enormă măiestrie artistică, vitală cu tot cu excesul unui om care și-a căutat, cu o anume înverșunare profundă, vocația. Pe care a găsit-o târziu, dar suficient de devreme spre a ne lăsa o uriașă zestre de frumusețe plastică.

Van Gogh a fost contemporan cu Eminescu, a trăit doi ani în plus față de poetul nostru, exact în aceeași perioadă. A avut o viață comparabil de tumultuoasă, însă a fost mai puțin (re)cunoscut de publicul larg decât bardul românilor.

Cred sincer că identitățile naționale nu pot fi proiectate în afara identităților regionale și că vigoarea sentimentului de apartenență națională se află în directă legătură cu felul în care ne raportăm și ne asumăm propriile noastre identități locale. O astfel de „logică identitară” își găsește resursele argumentative chiar în parcursul evolutiv al națiunii române, iar cunoașterea istoriei locale ar trebui – din punctul meu de vedere – să devină o întreprindere obligatorie pentru toți locuitorii/elevii acestei țări.

Având spiritul amprentat cu această hermeneutică identitară, am participat, la invitația președintelui G.A.L. „Cetatea Tamasidava”, domnul Gheorghe Eșanu, în data de 23 aprilie 2025, la Festivalul Tematic pentru Promovarea Patrimoniului Material și Imaterial de pe teritoriul celor cincisprezece UAT-uri reunite în cadrul acestui grup de inițiativă locală din zona central-sudică a județului Bacău. În prezența unui public select, format din reprezentanți ai mediului clerical, ai celui jurnalistic băcăuan și regional și ai administrațiilor publice locale, județene și centrale – am remarcat, printre alții, prezența președintelui Consiliului Județean Bacău, doamna Ionela Cristina Breahnă-Pravăț, a domnișoarei subprefect Emilia Gal, numeroși primari și consilieri locali din UAT-urile invitate –, mi-am asumat nobila misiune de a reliefa bogatul patrimoniu material-istoric al județului Bacău, vorbind invitaților despre personalitățile locale ce au

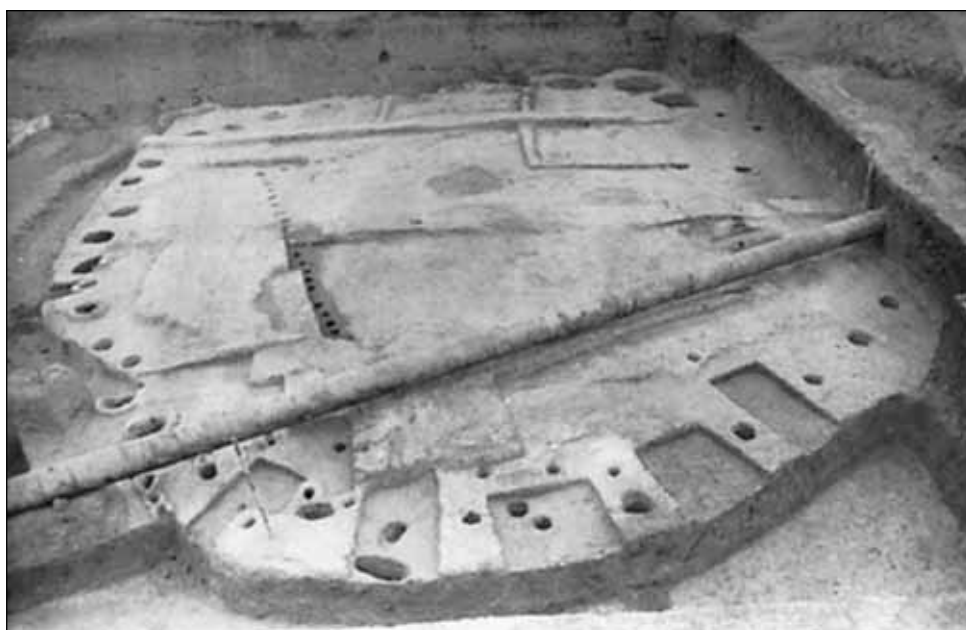
Alin Sebastian POPA

Despre Patrimoniul istoric al județului Bacău (I)

deținut poziții importante în structurile statului român în perioada modernă și în cea interbelică, despre potențialul turistic excepțional al numeroaselor conace și palate ridicate de marile familii de boieri, al numeroaselor biserici și mănăstiri fortificate, depozitare ale unui fastuos patrimoniu istoric, material și arhitectonic, dar și despre modalitățile de promovare ale acestuia. Inspirat aleasă, locația acestui eveniment – „domeniul” din jurul conacului Gh. Buzdugan, un obiectiv proaspăt și

profesionist restaurat de către domnul Ion Neagu – s-a dovedit a fi un cadru ideal pentru o astfel de dezbatere tematică.

Foarte pe scurt, voi prezenta aici câteva din „piesele de rezistență” ale prezentării mele, pentru a înțelege faptul că localități precum Cleja, Gh. Doja, Pâncești, Răcăciuni, Valea Seacă ș.a. ar trebui să reprezinte pentru noi, băcăuanii, mai mult decât simple puncte de trecere ale unui traseu ce are ca destinație, de regulă, Bucureștiul.

Cetatea dacică

Zargidava – comuna Brad-Negri

A fost identificată și cercetată arheologic de prof. univ. dr. Vasile Ursachi. Cercetările s-au desfășurat în perioada 1962-2002, însă nu au acoperit complet aria sitului, vaste zone din așezarea civilă, de la poalele acropolei, fiind încă necercetate. Este *prima așezare care atestă începuturile urbanizării la daci*, fiind dotată cu piață centrală, un sanctuar, un palat al șefului militar și o construcție deosebită privind fortificația. În acest sit au fost descoperite peste 200.000 de piese arheologice; în 1982 a fost descoperit cel mai mare tezaur de obiecte de podoabă din S-E Europei – peste 500 de piese, printre care se numără și primele obiecte de aur din cultura Cucuteni. Nu departe de acropolă, prof. Ursachi a identificat 12 tumuli funerari, morminte ale liderilor locali, dintre care s-au cercetat doar trei. Fortificațiile dacice au fost realizate pe fundații vechi, ce datează din perioada neolitică, atunci când s-au amenajat primul șanț de apărare și primul val de pământ. Pe acropola cetății, arheologii au identificat o necropolă neolitică și una medievală, ce conține aproximativ 1 000 de morminte. În așezarea deschisă, care se întinde la poalele acropolei și ocupă o suprafață de aproximativ 25 000 de metri pătrați, cercetătorii au identificat o serie de locuințe din perioada clasică dacică, sec. I î.H. – sec. I d. H., dar și din perioada carpică (daci liberi), din sec. III d.H.

„Dacă există vreun rost în viață, atunci trebuie să existe un sens și în suferință, și în moarte.”

Gordon Allport

O privire critică trimisă către sensul vieții nu poate ocoli discursul lui Viktor Frankl. Psihoterapeut, psiholog, psihiatru, neurolog, supraviețuitor a patru lagăre de concentrare naziste, Frankl nuanțează problematica mai ales în „Omul în căutarea sensului vieții” (București, Editura Meteor Press, 2009) și „Teoria și terapia nevrozelor. Introducere în logoterapie și analiza existențială” (București, Editura Trei, 2009), dar găsim suficiente puncte de sprijin pentru această temă și în „Sensul vieții. Viața și opera lui Viktor Frankl” (Cluj-Napoca, Editura Roprint, 2009). Cunoscut și ca părinte al logoterapiei, considerat ca fiind un „profet al sensului vieții”, el consideră că voința de a găsi și de a da sens oricărei vieți este veritabila forță motrice a individului. Este citat des de către specialiști cu întrebarea pe care acesta i-a formulat-o, ca preadolescent, unui profesor de chimie care i-a spus că „viața nu este altceva decât un proces de ardere”. „Domnule profesor, dacă viața nu este altceva decât un proces de ardere, atunci care mai este sensul ei?”...

Putem afla sensul vieții noastre? Rezumând ideile din cele trei cărți menționate, am putea spune că Frankl ne sugerează trei căi: 1. Trebuie să înfăptuim, să realizăm ceva, să fim sursa unor valori creatoare. Truda purtătoare de creativitate (pozitivă) este esențială. 2. Este necesar ca trăind experiențe raportate la bine, frumos, adevăr, demnitate etc., să le transformăm în valori experiențiale. Tocmai de aceea am amintit și despre trista sa experiență a holocaustului. 3. Valorile atitudinale sunt esențiale în acest context. Ele dau seamă de atitudinile noastre față de adversități, suferințe cronice, de tendințele de a sfida demnitatea umană, libertatea. Sensul ne însoțește peste tot. Chiar și atunci când credem că nu mai

Ion FERCU

„Cel care are un *de ce* pentru care să trăiască poate să suporte aproape *orice*”

avem ce aștepta de la viață, viața este cea care mai așteaptă ceva de la noi.

Discursul său are, de multe ori, fericite apropieri cu reflecțiile lui Nicolae Steinhardt, cel care, în „Jurnal...” ne spune: „Toate le putem afla, toate le putem cunoaște, toate le putem învăța. Numai suferința nu. Credem că știm ce e suferința, că nu mai putem avea surprize, că am mers până la capăt. Da' de unde! Suferința e veșnic nouă, proteică la infinit, oricând *proaspătă*”. Oferindu-ne lecții despre suferință, Frankl ne sugerează să trăim ca și cum am trăi a doua oară, iar prima oară am fi acționat la fel de greșit, așa cum suntem tentați de a proceda și acum, în această a doua viață... În *Prefața* la „Omul în căutarea sensului vieții” (*ed. cit.*, p. 5), psihologul Gordon Allport nota: „Dacă există vreun rost în viață, atunci trebuie să existe un sens și în suferință, și în moarte. Dar niciunul dintre noi nu poate spune altuia care este rostul respectiv. Fiecare dintre noi trebuie să descopere acest lucru pentru sine însuși și trebuie să accepte responsabilitatea pe care i-o deleagă propriul răspuns. Dacă reușește, va continua să crească, în pofida tuturor umilintelor. Lui Frankl îi place să-l citeze pe Nietzsche: «Cel care are un *de ce* pentru care să trăiască poate să suporte aproape *orice*»”.

Important mi se pare și faptul că Viktor Frankl pledează pentru gândul că nu există un sens universal al vieții. Există sute de milioane de semnificații ale acestuia. Sensul vieții fiecăruia dintre noi este unic, inimitabil, aidoma liniilor papilare de pe palme. Este cu neputință să definești sensul vieții la modul general. Întrebărilor despre sen-

sul vieții nu li se poate răspunde niciodată prin declarații exhaustive, întrucât „viața nu este ceva vag, ci ceva foarte real și concret, tot așa cum și sarcinile vieții sunt la fel de reale și de concrete. Ele alcătuiesc destinul omului, care este diferit și unic pentru fiecare individ în parte. Niciun om și niciun destin nu pot fi comparate cu un alt om și cu un alt destin. Nicio împrejurare nu se repetă, și fiecare situație cere un alt răspuns” (*op. cit.*, p. 30). Sensul vieții diferă de la un om la altul, de la o zi la alta, de la o oră la alta: „De aceea, ceea ce contează nu este sensul vieții în general, ci mai degrabă sensul specific al vieții omului la un anumit moment. A formula întrebarea despre sensul vieții în termeni generali s-ar asemana cu următoarea întrebare pusă unui campion de șah: «Maestre, spuneți-mi: care este cea mai bună mutare de șah?» Ruptă de situația de joc concretă și de personalitatea adversarului, o astfel de mutare – cea mai bună sau măcar bună în sine însăși – nu există. Același lucru este valabil în cazul existenței umane”. Nu trebuie căutat sensul abstract al vieții, spune Viktor Frankl, întrucât fiecare dintre noi are vocația sa, „misiunea sa proprie în viață de a duce la îndeplinire o anumită sarcină care se cere împlinită. De aceea, niciunul dintre noi nu poate fi înlocuit și viața lui este irepetabilă” (*ibid.*, p. 71). Pentru el, viața are în mod potențial sens în orice condiții, chiar și în cele mai nenorocite situații. Iar acest fapt, la rândul său, presupune capacitatea omului de a transforma în mod creativ aspectele negative ale vieții în ceva pozitiv și constructiv. „Cu alte cuvinte, ceea ce contează

este să scoți ce-i mai bun din orice situație. Acest «ce-i mai bun» este ceea ce în limba latină se cheamă *optimum* – de aici și motivul pentru care vorbesc despre un *optimism tragic*, adică despre un optimism în fața tragediei, și care se referă la potențialul uman care, la cotele sale cele mai înalte, ne permite întotdeauna: (1) să transformăm suferința într-o realizare omenească și într-o împlinire umană, (2) să derivăm din vinovăție șansa de a ne schimba în bine și (3) să derivăm din efemeritatea vieții un motiv de a trece în mod responsabil la acțiune” (*ibid.*, p. 157). Viktor Frankl este convins de faptul că „de îndată ce omul găsește un sens pentru suferința lui sau un sens pentru viața sa în pofida suferinței, el devine capabil să o îndure și nu ajunge la disperare” (*ibid.*, p. 124).

Să nu uităm că pentru cugetătorul austriac de origine evreiască logoterapia este purtătoarea misiunii care-l ajută pe pacient să-și găsească sensul vieții sale. Aruncând priviri către Freud și Nietzsche, el concluzionează: „Conform logoterapiei, această strădanie a omului de a găsi sens în viața sa reprezintă forța motivatoare primă în om. De aceea vorbesc eu despre voința de sens, în contrast cu principiul plăcerii (sau, cum l-am mai putea numi altfel, voința de plăcere) pe care se centrează psihanaliza freudiană, și totodată în opoziție cu voința de putere” (*ibid.*, p. 38). Ideal ar fi ca fiecare om să poată fi logoterapeutul său.

Suntem liberi, crede Frankl, să găsim un sens în ceea ce facem, în ceea ce experimentăm sau cel puțin în atitudinea pe care o avem față de o situ-

ție în care ne confruntăm cu o suferință inevitabilă. „Nu trebuie să uităm niciodată că putem găsi un sens în viață chiar și atunci când suntem confrunțați cu o situație deznădăduită, când avem de înfruntat o soartă pe care nu o mai putem schimba” („Omul în căutarea sensului vieții”, București, Editura Meteor Press, 2009, p. 71). Frankl insistă asupra gândului că „sensul vieții diferă de la om la om și de la o clipă la alta. Așadar, este cu neputință să definești sensul vieții la modul general. Întrebărilor despre sensul vieții nu li se poate răspunde niciodată prin declarații exhaustive. Viața nu este ceva vag, ci ceva foarte real și concret, tot așa cum și sarcinile vieții sunt la fel de reale și de concrete” (*ibid.*, p. 53). Pe cei care nu-și apropie un sens al vieții îi pândeste restrîștea: „Vai de cel care nu mai găsea niciun sens vieții lui, niciun țel, niciun scop și, ca atare, niciun rost de a continua să trăiască. Acesta pierdea curând” (*ibid.*, p. 53). Frankl ne-a dăruit logoterapia, tehnică psihoterapeutică prin care pacientul este ajutat „să găsească sensul vieții sale, întrucât logoterapia îl face conștient de logosul ascuns al existenței sale” (*ibid.*, p. 63).

Între Victor Frankl, cel din „Omul în căutarea sensului vieții” (București, Editura Meteor Press, 2009), Nicolae Steinhardt și Constantin Noica pot fi găsite fericite intersecții ce depun mărturie despre sensul vieții care se poate ivi fericit din suferință. Cei trei au trecut prin infernul terestru care a atentat la viața și demnitatea lor. La finalul vieții, înțelegem de la Steinhardt, trebuie să ne uităm în urmă și să putem spune: lumea aceasta e mai bună pentru că eu am supraviețuit în ea, am lăsat urme bune în ea. Poate că n-au fost niște urme dăltuite în piatră, dar, uneori, chiar și niște urme lăsate pe nisip pot face lumea mai bună decât a fost. Către acest ideal ar trebui să tindă sensul vieții noastre, o viață care ar trebui înțeleasă ca fiind nu despre ceea ce ți se întâmplă, ci despre cum reacționezi, cum răspunzi la ceea ce ți se întâmplă.

Tăcerea nopții și pașii unei feline

• Tăcerea nopții dă răspuns întrebărilor zilei.

Aproape fabule (9)

„Când mă uit la tine, nu știu ce să fac”, zise coana vulpe către un brotac.
„Să te prind e lucru sigur prea ușor.
Doar balta să sece, că-apoi te omor.”

Feline

• Pașii unei feline nu-i aude decât o altă felină.
• Când pisica se alintă frecându-se printre picioarele tale, și cea mai ascuțită gheară pare de catifea.

vade mecum

Liviu FRANGA

Fulgurații și irizări (5)

• Strălucirea zâmbetului tău este lumina nopții din ochii pisicii.

Aproape fabule (10)

– Am vrut și noi să scăpăm de singurătatea asta în doi...
– Și?
– Am adoptat un pui de pisică.
– Și?!

– Am dat peste o grădiniță de pui de draci.

• Care pisică, văzând un șoricel prin vreun ungher al casei, se mai gândește la bolul cu lapte cald pe care îl va primi diseară, din mâna stăpânei?
• De la pisică am învățat ce înseamnă să te *pisicești*: să-ți dorești cu toată ardoarea ceva și, primind, să te prefaci că nu ți-ai dorit nimic niciodată.

• O pisică nu rămâne niciodată complet singură. O însoțesc toate dorințele ei.

• Noaptea cea mai plină de beznă și ziua cea mai plină de soare se ascund în ochii pisicii.

• Visam. Se făcea că eram șoricelul prins pe care tu, pisica, îl alintai între gheare.

• Noaptea aleargă spre dimineață precum ochii pisicii în spatele șoricelului.

• La facerea lumii, pisica a ieșit ultima. Dumnezeu avea nevoie de grația tăcerii.

• O pisică nu moare niciodată de foame sau de sete. În schimb, de curiozitate.

• Dincolo de ochii pisicii se află memoria ei.

• Mi-ai întins, ca să le sărut, degete prelungi de sidef. Am simțit, într-o străfulgerare, cum cresc din pernuțele lor moi sfâșierile ghearelor.

Potrivit unei clasificării profesionale a lui Solomon Marcus, „există două feluri de matematicieni: cei de tipul furnicii insistă într-o anumită direcție tot timpul vieții lor; cei de tipul albinei nu rămân prea mult în același loc, «zboară din floare în floare»”. (Solomon Marcus, *Nevoia de oameni, I*, București, Editura Spandugino, 2015, p. 153). Prin structura disipativă a personalității sale, savantul a aparținut mai curând celei de a doua categorii, dar aș duce analogia puțin mai departe, spunând că el a devenit un fel de om păianjen care, grație ochiurilor plasei sale abil țesute, a absorbit până la vampirizare seva cât mai multor cunoștințe. (Mihai Zamfir își intitula un articol apărut în „România literară” (nr. 12/2005) *Cel care știe totul și încă ceva pe deasupra*).

Domeniile de cercetare interdisciplinară, pluridisciplinară și transdisciplinară i-au fost vaste, de la analiză matematică, calculatoare, lingvistică, informatică, poetică, semiotică, antropologie, istorie și filosofie a științei, până la științele educației. Numele îi este menționat în numeroase dicționare și enciclopedii internaționale de matematică, informatică, lingvistică, cibernetică și literatură. De asemenea, Solomon Marcus a fost invitat pentru susținerea de cursuri și conferințe la peste o sută de universități europene, asiatice și americane. Nu în ultimul rând, marele profesor a participat la numeroase reuniuni științifice internaționale și a fost membru în comitetele editoriale ale unor reviste internaționale de matematică, de lingvistică, de informatică și de teorie literară.

Referindu-se la modelele călăuzitoare alese dintre contemporani, prestigiosul matematician a citat neașteptat de multe nume, demne de un spirit polivalent ca al său: „În această ordine de idei, mă urmăresc simplitatea profundă a lui Dimitrie Pompeiu, capacitatea lui Simion Stoilow de a sesiza esențialul, vocația lirică contemplativă a lui Dan Barbilian, echilibrul punctelor de vedere și sensibilizarea gândirii lui Octav Onicescu, omenia lui Miron Nicolescu, acuratețea și eleganța expunerilor sale, bunătatea lui Gheorghe Mihoc și a lui Gheorghe Vrâncianu, gândirea paradoxală și vocația interdisciplinară a lui Grigore C. Moisil, atașamentul pentru disciplină pe care o servește și capacitatea de a forma o școală la Caius Iacob, onestitatea și generozitatea Cabiriei Andreian-Cazacu, gândirea deductivă a lui Aristide Halanay, pasiunea de cercetător a lui Martin Jurchescu, Sergiu Rudeanu și Ion

Vasile SPIRIDON

Evitarea stresului oxidativ

Tomescu, sobrietatea și consecvența lui Romulus Cristescu, umorul lui Ion Cuculescu, acribia lui Ivan Singer, modestia lui Eugen Câmpu, sagacitatea lui Ion Chițescu, eficiența lui Gheorghe Păun, aplicația la studiu a lui Cristian Calude, Șerban Buzățeanu, Ileana Streinu și Dan Vuza, finețea observației la Mihai Dinu, ambiția autodepășirii la frații Marius și Sorin Rădulescu, evidența talentului la Victor Nistor, Alexandru Zaharescu, Al. Nica și Sorin Popescu.” (Solomon Marcus, *Răni deschise, 2 – Cultură sub dictatură*, București, Editura Spandugino, 2012, pp. 637-638). Cred că este suficient!

Atitudinea interogativă ca dat biopsihic i-a permis lui Solomon Marcus să arunce o privire proaspătă asupra domeniilor de care era interesat. Semioticianul român și-a satisfăcut mereu curiozitățile, îndoilele, nedumeririle și mirările de orice fel – toate fiind puse sub un mare semn al exclamării încadrat de două semne ale întrebării. El și-a disciplinat setea de învățare, de cultivare și de creație, dar nu a devenit un fel de sclav cultural, pentru că nu a agreat sub nicio formă ca spiritul ludic să-i fie confiscat de atmosfera de distracție perpetuă specifică societății spectacolului. Totodată, Solomon Marcus nu a confundat seriozitatea cu gravitatea și a remarcat faptul că, dacă spiritul ludic este azi confiscat de divertisment, puțini înțeleg că putem să ne jucăm și să fim în același timp serioși. Starea de relaxare pe care o presupune procesul autentic de învățare nu s-ar putea lipsi de buna dispoziție, de versantul ironiei, al autoironiei și al glumei. Buna dispoziție i-a trădat eseistului un simptom de

sănătate spirituală, iar umorul a făcut la el casă bună cu ludicul.

Nu ludicul în sensul jocului individual sau de echipă l-a atras pe autorul cărții *Jocul ca libertate* (2003), ci acela pe care îl exercită copiii ce abia au învățat să meargă, să se țină pe picioare. Solomon Marcus a trăit cu impresia că ființa umană, în primii ani de la naștere și chiar după aceea, se bucură de un spectacol total, pe care, din nefericire, nu și-l mai amintește: „Treptat, mi-am dat seama că toată viața m-am alimentat cu ce e copil în mine. Asta am făcut tot timpul, așa că[,] atunci când te trezești și ți se destramă visele, încerci să recuperezi frânturi. Am încercat să-mi recuperez copilăria, starea de joc, de imaginație și de libertate. Cred că ne împrăștiăm în măsura în care reușim să ne copilărim.” (*Idem, Răni deschise, 4 – Dezmeticinindu-ne*, București, Editura Spandugino, 2012, p. 1026).

• Gheorghe Lungu – Vânător de himere

Vârsta la care se realizează trecerea de la copilărie la adolescență era apreciată drept un moment foarte important în evoluția omului, pentru că ieșirea din copilărie nu trebuie să se facă de tot, secretul reușitei în viață depinzând în mare măsură de trecerea cu bine a acestui prag.

Lui Solomon Marcus i s-a părut falsă presupuziția că o componentă ludică și spectaculară ar fi nepotrivite activității spirituale, deoarece în lipsa ei nu s-ar mai putea învăța și crea nimic autentic artistic și științific. Cercetătorul interesat de *paradigme universale* era convins că întregi domenii ale cunoașterii s-au extins și aprofundat din reiterarea greșelilor de interpretare, care ar trebui înțelese ca prilejuri de repunere în cauză a gândirii personale, iar nu ca păcate profesionale de neiertat. Prin urmare, greșeala comisă în cursul unei abordări însoțite de componenta ludică nu ar trebui diabolizată, întrucât ea ține de libertatea de a încerca diverse căi ale experimentului fără teama penalizării în caz de eșuare. De exemplu, creația matematică nu ar fi posibilă nici fără un dram de candoare, ceea ce nu înseamnă că matematicianul s-ar recruta din rândul profesorilor distrați, al celor care plutesc cu capul în nori. Cultura profesională și cultura în genere îi sunt indispensabile unui astfel de cercetător.

În faza în care viitorul om de știință a depășit vârsta viziunii temporale a unui prezent continuu și a descoperit distincția trecut–prezent–viitor – adică a înțeles sensul cuvintelor ieri și mâine, apoi a cuvintelor poimăine și altăieri și, tot așa, a temporalității fără sfârșit –, a fost cu totul impresionat. Trecerea de la temporalitatea unui prezent continuu la descoperirea distincțiilor ieri–azi–mâine, înainte–înapoi a fost pentru autorul cărții *Timpul* (1985) o mare provocare existențială. Întrucât fiecare azi cere un mâine și fiecare aici cere un dincolo, Solomon Marcus ajunsese să fie obsedat de un vis pe care îl avusese cândva: „Mi s-a comunicat că voi călători într-un loc unde nu voi avea nevoie de bani, totul îmi va fi asigurat. Bine, am spus, dar cu ce îmi voi plăti călătoria la întoarcere? Răspunsul a fost: Nu vei avea la ce să te întorci./ Ce-o fi însemnând acest *la ce*, care-i altceva decât *unde?* (s.a.)” (*Idem, Răni deschise, 5 – Focul și oglinda*, București, Editura Spandugino, 2012, p. 177). „La ce” diferit de „unde” ar putea să însemne rostul pe care l-a avut în îndeplinirea ambițioaselor proiecte și, atunci când a simțit că nu le mai poate duce la capăt din cauza slăbirii forțelor fizice, s-a instalat frica de moarte.

Marea grijă pe care a avut-o Solomon Marcus în lunga-i viață a fost aceea de a nu depăși limitele stresului psihologic, dincolo de care poate apărea dăunătorul simptom biochimic al stresului oxidativ. Față de acesta, stresul psihologic este mai curând unul de tip hormonal, care poate fi prielnic individului, deoarece îl ține într-o benefică alertă lucrativă. Deși a fost dotat cu o vitalitate intelectuală debordantă, prestigiosul cercetător a considerat drept condiție esențială a explorărilor sale starea de relaxare necesară răgazului reflexiv. Orice demers impune o stare psihică apropiată, de calm, care să nu acuze tensiuni venite din exterior. Dedat ludicului în investigarea universului ideatic de care se simțea atras, autorul foarte cunoscutei cărți *Poetica matematică* (1970) s-a lăsat în voia gândurilor și a imaginației sale prodigioase. Dând curs curiozității (mereu în avans față de putința satisfacerii ei) de a înțelege totul din jur și de a se înțelege pe sine însuși, Solomon Marcus s-a mirat continuu în fața spectacolului lumii și al omenescului. Gradul real de „educație a omenescului” (intelectuală, morală, sufletească și culturală) i-a fost dat tocmai de maniera în care a știut să învețe totul: de amorul artei. Și al științei.

• urmare din pag. 24

Mariela CORDERO (Venezuela):

„Prin poezie putem spune poate ceea ce vrem să strigăm, dar nu putem“

– Scriitorul contemporan, poet sau nu, ar putea fi în toate aceste locuri deodată: trecut, prezent și viitor. Unii poeți explorează istoria, rădăcinile culturale și miturile pentru a găsi un sentiment de apartenență sau de identitate. Recrearea tradițiilor și a vocilor străvechi poate fi, de asemenea, o formă de dialog critic cu ceea ce a fost moștenit. Alții văd prezentul ca pe un fel de ancoră. Într-o lume în ritm rapid, saturată de informații, unii poeți caută să surprindă momentul în natura trecătoare a vieții de zi cu zi. Dar poezia se poate preta și imaginației speculative, fiind o privire în viitor. O poezie poate fi un exercițiu de imaginare a viitorului. Cred că poezia este contemporană sau atemporală. Conform teoriei relativității a lui Einstein, timpul nu este o constantă universală. Percepția ta se schimbă în funcție de factori precum viteza și gravitația. Din această perspectivă, timpul este o dimensiune maleabilă, nu o linie fixă. În poezie ceva asemănător se întâmplă doar simbolic. O poezie poate depăși barierele temporale prin conectarea cititorilor din diferite epoci sau prin concentrarea în versurile sale a unui sentiment de „eternitate” care transcende momentul prezent. Citeam recent o antologie de poezie japoneză și m-au frapat câteva poezii de Murasaki Shikibu din perioada Heian (794 – 1185). Aceste poezii m-au mișcat profund, le-am simțit foarte aproape de mine, deși le-am citit la o mie de ani după ce au fost scrise. Și asta se întâmplă pentru că poezia abordează teme universale, profund umane, care transcend timpul și locul. Dacă mă întorc cu secole în urmă, pe tăblițe de lut de origine sumeriană au fost descifrate texte care ar putea descrie bine situații actuale: regi cruzi, războaie, corupție, dezolare, dar și doruri umane precum iubirea, așa cum se exprimă în poemul cunoscut sub numele de *Cântecul de dragoste pentru Shu-Sin*, un poem romantic dedicat regelui Shu-Sin. Dragostea este universală și atemporală, la fel ca poezia. Așa că prefer să cred că poezia locuiește într-o dimensiune atemporală în care timpul se dizolvă.

– Spuneți într-un interviu recent: „Încerc să încorporez în poeziile mele două idei diferite. [...] Sunt lac și desert, nimeni și întreaga lume”. Trăim într-o lume a contradicțiilor... Cum se îngemănează acestea în poezia dumneavoastră?

– Nu aș spune că trăim într-o lume a contradicțiilor, ci mai degrabă că trăim într-o lume în care dualitatea există, iar poezia este un spațiu în care putem explora acea dualitate a existenței. Cred că acest lucru este exprimat clar în conceptul de yin și yang din filosofia

taoistă. Această dualitate sugerează că forțele opuse nu numai că coexistă, ci se completează reciproc, dând echilibru și mișcare existenței. Întinerul nu există fără lumină, nici tăcerea fără sunet. În acest fel, yin și yang nu sunt forțe contradictorii, ci interdependente. În Tao Te Ching al lui Lao Tzu găsim această afirmație: „Cunoașterea albului, menținerea întinerului: acesta este tiparul lumii”. Atât claritatea, cât și umbra sunt necesare pentru a înțelege întregul. Tao, sau „calea”, înțeles ca un flux armonic care integrează aceste polarități. Deci, mai degrabă decât contradicții, observ pur și simplu „cele două fețe ale aceleiași monede”, care dezvăluie o complementaritate necesară, o conviețuire permițând ca totul să existe așa cum este. Dualitatea există în existență și, prin urmare, poate fi reflectată și în poezie. De aceea abordez acest concept în poeziile mele.

– Rafael Cadenas (poet național venezuelean contemporan, n. 1930 – n. red.), *Seferis sau Hölderlin? Sunteți colaboratoarea mai multor reviste literare din spațiul latino-american. Cu care dintre ei vă refugiați în suflet și ce întrebări le-ați pune, dacă i-ați intervieva?*

– Îmi admir profund pe toți cei trei poeți menționați: Rafael Cadenas, Seferis și Hölderlin. Dar, în special, poezia lui Hölderlin rezonază foarte mult cu mine, ca cititor de poezie. Poezia lui îmbină o sensibilitate profundă cu o viziune filozofică și spirituală. Acest tip de idealism și dorință pentru o umanitate mai pură, mai conectată la ceea ce este esențial, este admirabil. Pe de altă parte, nu cred că aș vrea să intervievez vreunul dintre acești poeți, dacă aș avea ocazia. Simt că există o legătură sacră și intimă

între cititor și poet, o legătură care transcende cuvintele și trăiește în tăcere. Această unire tăcută îmi permite să interpretez, să-mi imaginez și să conversez cu versurile ei din propria ființă. Prefer să păstrez acel spațiu unic, în care poemul devine o cale mereu deschisă posibilităților și semnificațiilor, decât să o transform într-o conversație limitată de întrebări și răspunsuri. De asemenea, cred că citirea operei unui poet este cea mai pură modalitate de a-și onora moștenirea și arta. Poezia este un dialog tăcut care transcende timpul și spațiul. Starea de vorbă cu unul dintre acești poeți (deși nu neg că ar fi foarte interesant) ar putea rupe acel spațiu în care ca cititor îmi găsesc legătura intimă cu opera. Citirea permite poeziei să devină ceva viu, ceva care rezonază în mod unic pentru fiecare individ care o citește. Mai mult decât interviuarea acestor poeți, modul meu de a-i prețui este prin a le citi opera.

– Rămâne Venezuela o țară a poeziei? Prezența literaturii în societate este o realitate sau o necesitate?

– Poezia venezueleană este foarte bogată. Cred că această bogăție este legată de istoria sa de fuziune, de acea întâlnire profundă între culturi care au împletit mai multe voci și expresii. De la rădăcini indigene la influențe africane și europene, fiecare contribuie cu o forță dinamică care face din poezia venezueleană un loc în care tradiția și modernitatea, rădăcinile și căutarea converg. Pentru Venezuela, cred că poezia este o necesitate; este un mijloc de exprimare foarte larg. Prin poezie putem spune poate ceea ce vrem să strigăm, dar nu putem. Cred că prin poezie putem găsi o modalitate de a ne exorciza suferința; putem vorbi despre rănilor

poate da formă ideilor abstracte. Atunci când scriem o poezie, izolarea poate ajuta și la intensificarea sensibilității și a conexiunii cu micile detalii care trec adesea neobservate în mijlocul agitației vieții de zi cu zi. În calitate de traducător de poezie, am nevoie și de această perioadă singură pentru a mă conecta cu opera poetului pe care îl traduc.

– Poezia dumneavoastră a fost tradusă și în limba română. Cui se datorează această ancorare literară?

– De opt ani, conduc o secțiune de traduceri în revista spaniolă de poezie *Poémame*, iar în ultimii trei ani colaborez și cu revista literară mexicană *En la másmedula*. Am invitat mulți poeți la aceste secțiuni, inclusiv câțiva poeți români. Unul dintre ei este Nicoleta Crăete, poetă, traducătoare și editor (*Revista Athanor*). Am colaborat cu ea la mai multe proiecte de câțiva ani. Și ea a tradus cu amabilitate câteva dintre poeziile mele în română și le-a publicat în unele reviste. Am citit mai mulți poeți români și trebuie să spun că le admir cu adevărat poezia.

– În calitate de traducătoare, intrați în contact cu diferite culturi. Ce ați remarcat? Spre ce se îndreaptă poezia contemporană a lumii?

– Nu cred că există o singură direcție. Poezia contemporană este ca un râu care curge între curenți multipli. Observ, de exemplu, că poezia contemporană explorează voci care au fost reduse la tăcere din punct de vedere istoric, cum ar fi cele ale comunităților marginalizate și ale diverselor identități de gen. Structurile tradiționale ale poeziei au lăsat, de asemenea, loc experimentării și formelor hibride. Versurile libere și proza poetică au fost combinate cu elemente din alte discipline, cum ar fi arta vizuală, muzica și chiar tehnologia digitală. De asemenea, este de neîgăduit că există un accent puternic pe poezie ca instrument de a descrie și de a rezista crizelor de oriunde în lume, fie că sunt sociale, politice sau economice. Poezia ca formă de rezistență, așa cum am menționat mai înainte... Dar cred că, rezumând, ar trebui să revin la conceptul de atemporalitate pe care l-am sugerat mai devreme. În calitate de traducător, am citit mulți poeți din diferite părți ale lumii și din diferite generații, iar ceea ce am citit mă duce la atemporalitate. În feluri diferite, poezia contemporană atinge universalul, oricât de actual ar părea. Și în universal ne regăsim cu toții. Temele universale vor continua să existe până când omenirea va dispărea. Este ca un fel de *ouroboros* (vechi simbol alchimic greco-egiptean, pentru ciclul etern al creației și distrugerii, comparat cu un șarpe care își mănâncă propria coadă – n. red.), un ciclu etern.

Se dedică acest expo-
zeu lui Victor Mitocaru
(1942-2024), poet și eseist,
cunosător al operei lui
Mircea Eliade și fost re-
dactor al revistei Ateneu

Motto: „Plin de talent,
energie și ambiție, Eliade
a făcut în tinerețe o
greșeală teribilă, acor-
dând sprijin entuziast unei
mișcări condamnabile din
punct de vedere moral“

Bruce Lincoln

Deși cărțile lui Mircea Eliade
se succed continuu după 1989,
au rămas, din păcate, câteva
probleme nerezolvate din viața
sa: apartenența sau poate doar
simpatia pentru Mișcarea
Legionară și decesul intempestiv
al lui Ioan Petru Culianu, admira-
tor, discipol, coleg și prieten cu
Mircea Eliade. Pentru a rezolva
aceste probleme, Bruce Lincoln
(n.1948), fost student și docto-
rand al lui Eliade, după asasi-
narea lui Culianu (21 mai 1991),
urmându-i acestuia la Catedra de
Istoria Religiiilor, a lucrat peste 25
de ani la realizarea acestei cărți*.

În fruntea cărții este reprodus
un citat din Mircea Eliade, datând
din 1935: „Lucrul tănuț devine
prin simpla lui tănuire primej-
dios“. Într-un dialog, Paul Ricoeur
îi spune lui Ion Pop: „Ei bine, aș
spune că orice om are dreptul
la istoria și schimbările vieții
sale și poate la secretele vieții
lui“ (v. România literară, 4/2000).
Așadar, dacă Mircea Eliade și-a
ascuns trecutul condamnabil din
punct de vedere politic, a făcut-o
numai pentru a nu-și prejudicia
cariera de scriitor și savant.

După studii universitare la
București (1925-1928), unde a
beneficiat de îndrumarea lui Nae
Ionescu, idolul unei întregi gene-
rații, Mircea Eliade a plecat în
India, bucurându-se de aprecie-
rea și susținerea profesorului
Surendranath Dasgupta. Reîn-
tors în țară, Eliade se impune ca
romancier, eseist, ziarist de pres-
tigi, colaborând la diverse publi-
cații cu articole care au stârnit

Ionel SAVITESCU

interesul cititorilor. În 1937 și
1938, Eliade a scris și publicat 15
articole cu vâdite înclinații legi-
onare, culminând cu „De ce cred
în biruința Mișcării Legionare“,
articol ce se presupune că nu ar
fi fost scris de Eliade: „Cred în
biruința Mișcării Legionare pentru
că cred în libertate, în puterea
sufletului împotriva determi-
nismului biologic și economic“
(p. 51). Eliade scrie atât contra
direcției de stânga, cât și de
dreapta, iar Bruce Lincoln con-
sideră că „articolele legionare ale
lui Eliade sunt o lectură plictisi-
toare. Repetitive, bombastice și
stridente, acestea reciclează slo-
ganuri și cuvinte la modă, rareori
dezvoltând vreun argument con-
sistent“ (pp. 50-51). În acea
perioadă, Eliade avea convin-
gerea că Germania va câștiga
războiul. Ce s-ar fi întâmplat
dacă Hitler nu declara război
SUA pe data de 11 decembrie
1941, iar Japonia ar fi atacat
Uniunea Sovietică în Extremul
Orient? Probabil că soarta
războiului ar fi fost alta. Mircea
Eliade era conștient că victoria
Rusiei sovietice, ce se configura
după Stalingrad, ar fi fost o
amenințare pentru România și,
din acest motiv, a renunțat la
întoarcerea în țară, unde îl
aștepta detenția sau poate chiar
moartea.

În 1940, Eliade este numit
atașat cultural la Londra, cu spri-
jinul lui Al. Rosetti și Constantin
C. Giurescu, apoi este detașat la
Lisabona în 1941, unde rămâne
până la terminarea războiului.
Din îndepărtata Portugalia,
Eliade a mai revenit o dată în
țară, în iulie 1942, după ce fu-

cartea străină

Cazul Mircea Eliade

sese primit în audiență de
Salazar, pentru care avea o
admirație totală, scriind o carte
despre dictatorul portughez; de la
acesta avea un mesaj pentru Ion
Antonescu. Salazar îl sfătuia pe
Antonescu să țină armata în țară,
să nu o risipească pe întinderile
Rusiei. În cele două săptămâni
de ședere în București, Eliade nu
i-a revăzut pe Mihail Sebastian,
Al. Rosetti și pe alți colegi ori
chiar prieteni, pentru că se
simțea urmărit.

După război, Eliade se sta-
bilește un timp la Paris, unde
publică câteva dintre cărțile care
i-au asigurat notorietatea. Nepu-
tând obține o catedră universi-
tară, deși era prieten cu mari ori-
entaliști francezi, a plecat în 1956
la Chicago, unde a rămas până la
moartea sa (22 aprilie 1986), cu
reveniri anuale la Paris.

În ceea ce-l privește pe
Culianu, se poate constata pasi-
unea pentru studiu și învățarea
de limbi străine. În 1972, alege
calea exilului, întâi în Italia, apoi
în Olanda, în sfârșit, după întâl-
nirea cu Eliade la Paris în 1975,
Culianu este invitat la Chicago,
unde este considerat un demn
urmas al lui Eliade, fiind interesat
de perioada interbelică a
României și de trecutul mentoru-
lui său, Mircea Eliade. Interesant
de observat e faptul că toți acești
discipoli ai lui Nae Ionescu –
Mircea Eliade, Emil Cioran,
Mircea Vulcănescu, Constantin
Noica – au avut simpatii pentru
Mișcarea Legionară, de care s-au
dezis ulterior, dar niciodată nu s-a
explicat suficient de convingător
pentru care motiv au fost atrași
de Legiune. Există o măturie a
lui Eliade din care rezultă că
aderase la Mișcare. În 1948, îi
scrie lui Brutus Coste: „În 1938,
am aderat la Garda de Fier, pen-
tru memoria lui Moța, ca să văd
în 1940 o gardă condusă de
haiduci, haimanale și semidocti,
compromițând până și amintirea
idealului lui Moța. Așa e Istoria –
de aceea, eu optez pentru Meta-
fizică“ (p. 66). Nu trebuie omis
articolul lui Eliade, din 1 noiem-
brie 1934, „De ce sunt intelectu-
alii lași?“, în care scrie că intelec-
tualii aderă la Garda de Fier „din
frică, din lașitate“. În schimb,
Christinel Eliade îi mărturisea
Monicăi Lovinescu că „Mircea i-a
jurat că n-a fost niciodată [...]
legionar“ (p. 139).

Trecutul necunoscut și nemăr-
turisit al lui Eliade a ieșit la iveală
în 1972, când Theodor Lavi,
redactorul șef al revistei Toladot,
ce apărea în Israel, a publicat

câteva fragmente din Jurnalul lui
Mihail Sebastian, referitoare la
activitatea lui Mircea Eliade.
Dosarul lui Eliade este trimis lui
Gershom Scholem, care îl so-
mează pe Eliade să-și limpe-
zească trecutul, apoi în Italia, lui
Alfonso Di Nola și altor istorici ai
religiilor italiene, care l-au
denunțat pe Eliade pentru trecu-
tul său nemărturisit. Însă au fost
și istorici italieni care i-au luat
apărarea lui Eliade, Culianu
asociindu-se acestora. Totuși, cu
timpul, Culianu s-a dezis de
maestrul său, intrând în conflict
cu văduva savantului, Christinel
Eliade. Citind cârtica lui
Codreanu, *Pentru legionari*,
Culianu notează: „Citesc cu dis-
perare *Pentru legionari*, exasperat
de antisemitismul lui delirant
[...]. Surpriza că M. E. a fost par-
tisanul unei mișcări totalitare și
că a rămas toată viața credincios
mitologiei sale mă umple de
amărăciune“ (p. 99). Totuși,
Eliade continuă să-l aprecieze pe
Culianu numindu-l „executorul
meu testamentar“ și prevăzându-i
un viitor strălucit (v. p. 230, nota
66), iar la pagina 123, Mircea
Eliade scrie despre Culianu: o
„speranță a disciplinei noastre“,
„singurul român care este cu
adevărat un istoric al religiilor“,
„un savant extraordinar“ etc.

Pe data de 14 aprilie 1986,
Eliade suferă un atac cerebral
grav, care-i va provoca moartea,
survenită pe data de 22 aprilie
1986. Culianu, Saul Bellow, Paul
Ricoeur au citit din opera lui
Eliade în fața unei săli arhipline.
După moartea lui Eliade se scriu
articole omagiale, iar trecutul
nemărturisit este tot mai cer-
cetat. Christinel Eliade, soția
savantului, mare admiratoare a
operei sale, i-a apărut integritate
politică, negând apartene-
nța lui Eliade la Legiune.
Dintre denigratori s-au remarcat
Adriana Berger și Norman
Manea. Totodată, relațiile dintre
Culianu și Christinel Eliade s-au
deteriorat. Moartea intempestivă
a lui Culianu a șocat lumea
științifică din SUA și România și
din alte țări unde era recunoscut
ca un continuator al lui Eliade. A
doua zi după moartea lui
Culianu, T. David Brent a întâl-
nit-o pe doamna Eliade, care i s-a
părut „puțin afectată“ de moartea
lui Culianu, despre care a spus:
„Nu mi-a plăcut niciodată cu ade-
vărat“ (p. 179). Asupra acestui
asasinat s-au lansat diverse
ipoteze și teorii conspiraționiste,
fără ca vreuna din ele să fie
acceptată unanim. Moartea lui
Ioan Petru Culianu rămâne,
așadar, o enigmă neelucidată și
va rămâne probabil așa până
când vor trece 50 de ani de la
deces, când dosarul se va
redeschide.

Evident, cartea lui Bruce
Lincoln este un studiu solid, în
care sunt examinate aspecte
necunoscute ale vieții lui Mircea
Eliade și încercarea de a stabili
cui i se datorează moartea lui
Culianu: Securității române,
legionarilor români trăitori în
Chicago, logodnicei lui Culianu,
Hillary Wiesner, sau văduvei lui
Mircea Eliade?

* Bruce Lincoln, *Secrete, min-
ciuni și consecințe. Trecutul
ascuns al unui mare savant și
asasinarea discipolului său*,
traducere din limba engleză
de Sorana Lupu, Iași, Ed.
Polirom, 2024, 258 p.

• Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU • Yes-EU •

Leo BUTNARU

Epitaful și... praful

Pentru un exeget în literatura antică sau
un regizor de teatru ar conta (bineînțeles,
dacă ei le-ar cunoaște) și unele detalii
(sur)prinse de poezii vremurilor de acum
aproape două milenii și jumătate.

Legenda, dar și unii autori antici, printre
care Aristotel, spun că Homer ar fi murit pe
insula Ios, ba chiar că pe piatra lui de mormânt
ar fi fost scris: *Aici pământul acoperă
sfântul cap al divinului Homer, care a izvodit
eroii războaielor*. Se mai spune că mormân-
tul marelui poet ar fi fost vizitat și deranjat,
în 1771, de olandezul Krienen Pasch di
(Conte) [Heinrich Leonhard], care scria în
notele sale: „În al treilea mormânt am găsit
comoara științelor, adică trupul lui Homer,
ce stătea pe o piatră în loc de scaun, însă
de cum am atins cadavrul, el s-a risipit-pul-
bere“. *Gazette d'Amsterdam* scria:
„Mormântul care a tot fost căutat fără suc-
ces pe insula Ios în sfârșit a fost descoperit
de un ofițer olandez, aflat în serviciul Rusiei.
E un sarcofag de 14 picioare înălțime și 7 în
lungime, 4 lățime, constituit din 6 lespezi de
piatră, pe care e cioplit un text în
grecește. Posibil că chiar acesta e mormân-
tul lui Homer, la care se referea Herodot.
Înăuntru, a fost găsit scheletul poetului“.

Dacă drept loc de naștere al lui Homer
s-a iscat disputa între șapte orașe grecești,
e de presupus că tot atâtea insule ar putea
pretinde că în pământul lor a fost coborât
corpul poetului. Însă grecii „i-au crezut“
olandezului, făcând din pretinsul loc de
înmormântare homeric loc de pelerinaj turis-
tic. Acolo, nu departe de orașelul Plakotos,
nu a mai rămas decât piatra, sub care se
presupune că a fost cândva mormântul
„regelui tuturor poezilor“ și în preajma
căreia, an de an, pe 15 mai, are loc
Festivalul *Homer*. Manifestările includ și o
procesiune, în care locuitorii din Ios poartă o
flacăra din port, unde a murit Homer, până
în locul în care este înmormântat, pelerinaj
întâmpnat de-a lungul a 10 kilometri.

Dar parcă mai știe cineva unde ar fi mor-
mântul lui Sofocle?... Praful și pulbere în vânt,
am putea zice. Dar și impresia că, în acele
timpuri, grecii își incinerau răposații.
Oricum, dintr-un poem al lui Dioscorid aflăm
anumite detalii ce ar fi utile atât exegeților,
cât și regizorilor. În epitaful dedicat lui
Sofocle se spune că uriașul dramaturg chiar
avusese un loc de veci: „Acesta e mormân-

tul lui Sofocle. De el, consacrat artei, / Eu
însumi de la muze l-am primit și-l păstrez cu
sfîntenie“, e scris pe o statuă din lemn, ce
ține în mână masca tragică a unei femei –
chiar acesta era monumentul funerar de la
locul de veci al lui Sofocle. Iar poetul tragic
opinează: „Ferice loc ți-ai ales. Dar spu-
ne-mi / A cui e masca de femeie tunsă până
la piele pe care o ții în mâini? De unde este
ea?“ Și statueta îi răspunde: „O poți numi
Antigona sau, mai curând, Electra / – Nu vei
greși: ele sunt la fel de minunate“. Aici un
regizor atent ar reține că Antigona sau
Electra, pe care ar intenționa să le aducă pe
scenă, ar putea fi, cum se spune în epitaf,
tunse zero.

Dar să revenim la grija pentru mormintele
marilor predecesori. Epitaful dedicat lui
Sositheus, Dioscorid îl începe cu versurile:
„Precum păzește unul din confrăți
rămășițele lui Sofocle / Chiar în oraș, astfel
eu, dănțuitor cu barbă roșcată, / Păstrez
pulgerea dramaturgului Sositheus“.

De altfel, în cele cam 40 de epigrame
ajunse până la noi, este vădit interesul
istorico-literar al lui Dioscorid (sec. III î. H.)
pentru viața și creația înaintașilor săi, unora
dintre care le-a dedicat epitafuri (epigrame) –
Eschil, Sofocle, Anacreon, Mahon din
Alexandria, Sositheus, Thespis din Icaria...

Asta e: epitaful și... praful.

Elena-Brândușa STEICIUC

O autoficțiune care iluminează orice moment de lectură

„Am un teribil respect pentru povești” declara Doina Ruști, care știe să-și vrăjească întotdeauna cititorii cu un fir narativ impecabil, construit prin intersectarea discursului de tip realist cu secvențele de plonjeu în fantastic și oniric, reinventând mereu și mereu o biografie susținută de o memorie fabuloasă. Autoarea a unei serii impresionante de romane, scenaristă, universitară bucu-reșteană reia în recentul roman *Ferenike* (București, Ed. Humanitas, 2025) șirul rememorațiilor, într-o autoficțiune ce readuce în prezentul povestirii momente și figuri din trecutul familial: un *middle class* oltelesc, măturat de schimbarea regimului, în condiții dramatice. Întregul roman conturează portrete greu de uitat atât pentru autoare, cât și pentru cititor, persoane reprezentative pentru România secolului XX.

Principalul creuzet spațial – un *locus amoenus* – este Comoșteni, satul doljean natal al Doinei Ruști, care a venit pe lume într-o familie multiculturală și multiethnică, puternic marcată de persecuțiile din timpul comunismului, în special din perioada colectivizării. Formula favorită este aceea a *mise en abyme*-ului, povestea conținând numeroase *sertare* narrative, în fiecare fiind depozitată o altă poveste, asemenea unor păpuși rusești, care ies una din alta. Autoarea (posesoare și a unei imaginații arborescente) coboară în timp până la vârsta preșcolară, când fetița de cinci ani începe să cunoască bine lumea, să-i perceapă pe ceilalți folosindu-și simțurile, în special privirea, esențială în relația cu ceilalți. Fiind cel mai adesea insistent, ochii ei scrutători „deranjează oamenii”.

Primul capitol – intitulat *Străzi principale* – este puternic marcat de spațialitate, descrierea casei familiale ocupând un loc special. Aici numeroasa familie Stănculescu își desfășoară existența, iar interiorul este reconstituit cu precizie, în descrieri ample de mobilier și obiecte, care au o picturalitate deosebită, amintind de unele imagini din filmele lui Dan Pița: „Și, într-adevăr, erau neînchipuit de multe obiecte în casa aia, mai ales în salon, care era în centrul casei. Din el se intra în toate celelalte camere, care aveau ușile de jur împrejur, exact ca spițele unei roți” (p. 42). Patina timpului este reconstituită cu finețe, Stănculeștii înstăriți posedă anumite obiecte ce conotează luxul, cosmopolitismul, un anumit elitism. Mai ales celebrele bastoane ale diversilor membri ai familiei, obiecte ce țin de un anumit cult al eleganței interbelice: „[...] nu-mi amintesc să fi cunoscut pe cineva în casa din Comoșteni care să nu aibă, acolo, un baston-două, în mod evident reminiscențe ale unei epoci de dinainte de mine. Mițulica avea unul alb, subțire,

terminat la capăt cu o sa. Acesta era bastonul ei zilnic; îl lua la școală, îl rezema de catedră. [...] N-avea nevoie de el, era doar așa de fandoseală” (p. 66). Așadar, *bastonul* iese din mâinile cine știe cărui ebenist de pe malurile Senei sau ale Dâmboviței era un sprijin nu pentru căderea fizică, ci pentru decăderea morală și socială. Ființe îndârjite, comoștenii făceau tot posibilul pentru a rezista politicii celei mai abuzive din istoria recentă a României: colectivizarea, epurarea, în paralel cu închisorile politice și munca forțată la Canal.

Galeria de portrete impresionează prin acuitatea percepției, privirea fetiței fiind dublată de o uimitoare intuiție. Rețin atenția figurile tutelare: bunica (Mițulica), învățătoare emancipată, femeie de o mare eleganță și frumusețe în interbelic, care încă mai știa *cântece de străjerie*, o persoană cu o mare forță interioară și o imensă capacitate de adaptare; bunicul Gică (fost prizonier în lagărele sovietice, monarhist convins, învățător respectat, descendent al unei ilustre figuri de dascăli doljeni); Cornel, tatăl marcat de o imensă frustrare – imposibilitatea de a se înscrie la Litere, din cauza *originii sociale*, criteriu esențial în anii aceia – eșuat, după numeroase *epurări*, într-un mărunț post de contabil la CAP-ul „Prietenia Româno-Vietnameză”; mama, supranumită „Muc” (după personajul Muc cel Mic), tânără femeie provenită dintr-o familie mult mai săracă, cu origini turcești, un fel de grefă proletară și „de neam prost” a familiei Stănculescu; tânărul unchi Tăvică, bolnav de epilepsie, chiar în vara în care se pregătea pentru admiterea la Medicină, moare prin înec în nesătutele ape ale Jiului; sora mamei, *Tanti*, femeie care se crede omnipotentă pentru că e soție de *activist*, reprezentanta timpurilor noi.

Observându-i pe toți cei apropiați, fetița își construiește identitatea raportându-se mereu la membrii familiei, a căror amprentă o poartă până în ziua de astăzi. Cu tatăl seamănă aproape leit, *identit*, după cum spune Doina Ruști, care – alternând cinematografic planurile narrative – rememorează diversele etape ale vieții, precizând că la cinci ani era deja conștientă de asemănare. Imaginea tatălui păstrată din vara anului 1961 reconstituie un personaj și el marcat de un anumit estetism: poet, fumător, po-

sesor al unui „portigaret negru, mărginit cu un inel auriu”, pe care fiica îl păstrează mult timp după dispariția lui Cornel, până când îl pierde, despărțindu-se simbolic de cel ce i-a dat viață.

Firul narativ continuă cu aceeași forță în capitolul II – *Case și oameni* –, unde are loc evoluția micii eroine, pe fundalul unor evenimente și schimbări dramatice în contextul familial și social. Una dintre catastrofele ce înnegurează pentru totdeauna viața familiei și marchează identitatea naratoarei este înecul lui Tăvică, primul ei contact cu decesul: „Moartea lui m-a lovit grav și n-am putut să mă despart de el niciodată. Deși îl văzusem mort, apoi îngropat chiar sub ochii mei, în realitate rămăsese cu mine. [...] Pentru mine a rămas la vârsta superbă, eliberat de bac, gata de medicină. Vorbeam cu el, continuam să-i cer sfatul” (p. 87). Ritualul înmormântării și practicile funerare arhaice țin de mentalul unei comunități rurale care seamănă a *l'identique* cu cea din *Izvor, țara sălcilor*, romanul Martei Bibescu.

Identitatea naratoarei se conturează și mai bine odată cu începerea școlii: învățătorul este nimeni altul decât bunicul Gică și astfel se continuă tradiția Stănculeștilor de a fi formați de membri ai familiei. La începutul anilor '60 fetița își face prieteni, descoperă lumea, își „bagă nasul” în casele celor din jur, descrierea acestora având valențe etnografice: „[...] locuințele din Comoșteni arătau cam la fel: un pat studio cu poliță de jur împrejur și ladă de haine, uneori un recamier sau un fel de bibliotecă închisă, cu geamuri batante, plină de bibelouri de teracotă și de caiete școlare” (p. 100). Prin raportare la alteritate, mica descendentă a unei familii înstărite, din elita educației doljene, are revelația deosebirii de ceilalți: „Noi eram stridenți,

diferiți și penibili” (p. 100). O diferență identitară pe care o va cultiva pe tot parcursul devenirii, purtând haine *făcute* (uneori *prefăcute*, în contextul penuriilor postbelice). Nu cumpărate de la magazinele proletare.

Și aspectul vestimentar este un element constitutiv al portretului, al identității. Stănculeștii aveau clasă, purtau încălțăminte de piele, nu teniși (doar Tăvică derogase de la această regulă, apoi și Cornel). Paltonașul micii școlare are un guler de blană de vulpe, considerat simbol al decadenței *burgurilor*. O întreagă secvență (dramatică și savuroasă în același timp) ilustrează îndârjirea Doinei, specifică neamului. Nu vrea să renunțe la gulerul de blană al paltonașului, rezistând eroic la procesul de „reeducare în mic” comandat de *Tanti* întregului corp profesoral, care trebuie să o ironizeze pentru un palton „nesănătos și nedemn” (p. 167). De frică, majoritatea profesorilor se conformează *indicațiilor* unei soții de *activist* și numai lacrimile profesorului Jalea, apoi ale întregii clase, au un efect eliberator. După terminarea celor opt clase, adolescenta decide să o rupă cu mediul natal, scăpând de sub influența malefică a unei *maștere* dirijiste și manipuloare cum era sora mamei, care vrea să o trimită la o „profesională de covoare” pentru că (în concepția familiei materne) cei ce citește prea mult „o iau razna” (p. 161).

Să nu uităm cât de importantă este lectura în viața cotidiană a familiei Stănculescu, mai ales pentru mica eroină. Preluând exemplul celor din jur, fetița cu breton și fața rotundă parcurge cu aviditate pagini din cărțile esențiale pentru vârsta ei, primește în dar de la bunica paternă, rotunjind o bibliotecă personală cum nu aveau alți copii: „*Print și cerșetor*, *Călărețul fără cap*, *Comoara din insulă*, *Ivanhoe*,

Ultimul mohican și *Odissea* în traducerea lui Lovinescu, în proză” (p. 150). Legat de cărți și biblioteci, un alt episod dramatic al familiei este momentul de după război, când Stănculeștii sunt obligați de regimul Dej să-și ardă în curte cărțile (printre care un Eminescu, ediția principe!), toate considerate periculoase, ba chiar și corespondența cu Spiru Haret a înaintașilor... Practici naziste, într-un regim în care lațul se strânge tot mai mult în jurul familiei, depose-dată și de pământuri, obligată să-și doneze o mare parte noi gospodării colective.

Simțul proprietății nu-i păre-sește pe îndârjiții doljeni, care au suficiente resorturi pentru a nu ceda tot, plus o capacitate uimitoare de rezistență și adaptare. Gurmanzi rafinați, buncii naratoarei mai păstrează câteva oi și capre, au propria brânză, continuă practici culinare străvechi, cu mese sănătoase, diverse, generoase, *bio* am putea spune cu un termen de azi. Și din punct de vedere gustativ mica eroină se raliază la valorile clanului ei, iar descrierea acelei brânze inegalabile este unul dintre cele mai savuroase fragmente, în toate sensurile: „[...] brânza aia era fără egal. Deși untoasă, era acrișoară, răcoritoare, moale cât trebuia, cu un gust înrudit cu chefirul, cu ierburile pădurii, cu parfumul de Jiu. Păstra ceva din ploile verii și-ți inocula teama că ieși parte la o plăcere care nu se va repeta” (p. 108).

Prin *Ferenike* Doina Ruști reușește să creeze un cronotop personal, o topografie mitică în care elementele naturale au locul și respirația lor, în special apele. Jiul este perceput de imaginația fetiței de opt ani ca un personaj legendar, mitic; ea dezvoltă o relație bachelor-diană cu apa, element prin excelență al senzualității și al visării: „Am coborât la Jiu, vară tipică de Comoșteni, adulmecând mirosul vieții, care pentru mine și-acum e același – de apă în care s-au topit zănele verii, femei cu sângele încălzit, cu pielea umezită de așteptare, parfumate cu același parfum, de rădăcini proaspăt scoase, de flori scuturate de vânt” (p. 56). Orice plonjeu în paradisul copilăriei (care nu e chiar totdeauna paradis...) este învăluit într-o dantelă sofisticată de metafore, întretesută cu figuri din mitologia locală.

Marile schimbări încep să apară odată cu moartea lui Dej. Naratoarea rememorează toate amănuntele, făcând legături

Sanda GOLOPENȚIA

Ligia

Am cunoscut-o atunci când, în anul 1961, am fost înaintată de la postul de bibliotecar mănăstir la cel de documentarist în cadrul Institutului de Folclor din București. De la parter, am migrat la etajul întâi într-un birou în care se aflau Tony Brill și Ligia Bârgu și din care se intra în biroul lui Ovidiu Bârlea. Dimineata, Ligia sosea grăbită cu chifle proaspete și parizer cumpărate de la magazinul din colț. Puse pe calorifer, chiflele se încălzeau crântănos. Le înghițeam cu poftă; ziua începea bine. Era la începutul anilor 1960. Ligia crease o oază, în institutul din care șeful de cadre îmi cerea, de câte ori mă vedea, să plec spre a-mi onora repartizarea la sat. Ne-am împrietenit pentru totdeauna fără a prinde de veste.

În 1963, am fost transferată la Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale, devenind cercetător stagiar. Numai că, peste câțiva ani, Institutul de Folclor și Centrul de Cercetări Fonetice și Dialectale s-au unit, iar Ligia și cu mine am redevenit colege. Înspre 1970, când Mihai Pop a organizat cercetări pluridisciplinare în Maramureș, pe Valea Cosăului, ne-am regăsit ca membre ale echipei, împreună cu soții noștri: Constantin Eretescu, în cazul meu; Cornel Georgescu, în cazul Ligiei. Ea a continuat să meargă pe teren în Moldova, din care se trăgea. În această perioadă, și-a susținut teza de doctorat și a luat parte la ședințele Cercului de poetică, îndrumat de Tudor Vianu, Mihai Pop și Alexandru Rosetti, care se țineau în clădirea Institutului de Folclor. În 1980, am plecat definitiv din România în SUA; Ligia și Cornel ne-au condus cu mașina, găsind timp pentru câteva clipe cald liniștitoare la Băneasa în cursul drumului la aeroport.

După 1989, când am putut merge în România, la Ligia am tras. Se despărțise de Cornel și trăia într-un apartament în Drumul Taberei. Acolo ne-am bucurat din nou de zile împreună până în anii 1992, când drumurile noastre în România au încetat. De atunci am vorbit doar la telefon.

Prietenia Ligiei mi-a înfrumusețat viața. Era un om cald, vesel, tenace. O priveam și învățam. Clipele cele mai pline au rămas cele în care Ligia povestea despre Baba din copilărie. Rămân cu regretul că povestirile ei nu au fost înregistrate; promitea s-o facă, dar amâna mereu. Baba era o bătrână care îi ajuta pe părinții ei învățători să-și crească odraslele, ocrotindu-le inventiv și mucalit copilăria împotriva momentelor de severitate. Care, la părinții ei, izvorau și din formația peda-

gogică a momentului. Ani de zile, Ligia i-a reproșat mamei ei faptul că își săruta copiii doar atunci când dormeau, cum i se recomandase în timpul studiilor. Ligia își amintea de durerea cu care urmărea fete de vârsta ei pe care mamele lor le sărutau, îmbrățișau, alintau fără opreliști și la care privea cu ochi de copil sărac în mângâieri.

Alteori, Ligia cânta neîntrecută *Calu-i balan*: „Calu-i balan, calu-i balan și șaaaua-i verde. / Țâne-ni-l, Doamne, țâne-ni-l, Doamne, nu ni-l pieeerd, / Că l-am mai pierdut o dată / Și l-am catat, și l-am catat lumea toaata. / Și l-am găsit, și l-am găsit dup-un tufaaan, / Priponit, priponit de-un leușteaaan, / Priponit, priponit de-un leușteaaan”.

Împreună cu Ligia, am urmărit odată la 2 Mai niște pescăruși care ne zburau înainte și am ajuns undeva departe, pe plajă, unde niște pescari ne-au îmbiat să gustăm cel mai bun borș pescăresc pe care l-am mâncat vreodată.

În 1979 am făcut parte din comisia de doctorat a Ligiei, care a prezentat teza *Topologia personajelor și funcțiilor în basmul fantastic românesc. Analiză semiotică: semn, comunicare*. Cum era de așteptat, prezența mea în comisie în acel moment a provocat nedumeriri. Ligia a rezolvat de fiecare dată dificultățile și teza a fost susținută așa cum fusese anunțată.

Când am primit aprobarea de *plecare definitivă*, a apărut problema cărților. Nu se puteau trimite în străinătate decât cu formular în cinci exemplare și nu mai mult de trei kilograme odată. Împreună cu Irina Șafarica, Șerban Anghelescu și Ion Galleriu, Ligia s-a înrolat în echipa de expediere. Ne întâlneam la 7 dimineața la Poșta specială din spatele Operei, de unde plecau în zbor, pe adresa fratelui meu, la Ithaca, New York, volumele de care nu voiam să ne despărțim.

După divorț, Ligia și-a trăit activ și armonios credința. Nu mai era singură, în micul ei apartament din Drumul Taberei. Se îngrijea de acum și de niște guguștiuci, punându-le la îndemână hrană și apă pe pervazul geamului de la bucătărie. *Ligia sfânta Duminică* îi spuneam, înregistrând protestele vecinilor de la etajele inferioare (Ligia locuia la etajul patru și ultim), pe care prietena noastră le curma ferm: păsările au nevoie de ajutor.

De Ligia mă leagă peste 60 de ani de prietenie caldă și senină. Îi mulțumesc acum ca în prima zi.

„Sarea pământului – familia, prietenii, cartea”

Este genericul celei de-a IX-a ediții a Reuniunilor Culturale „Alecsandriada”, programată pentru perioada 5-7 iunie 2025, la Târgu Ocna. A fost preferat orașul-stațiune pentru că are legături directe cu biografia mamei lui Vasile Alecsandri, Elena Cozoni, și cu cea a tatălui viitorului scriitor (*familia*), cu tovarășul de idealuri Costache Negri și cu sora acestuia, Elena Negri, muza „Lăcrimioarelor” (*prietenii*), precum și cu bazele unui proiect cultural, „Biblioteca din Salină” (*cartea*). Totodată va

fi adus în atenție un episod din prima parte a vieții celui mai important critic și istoric de artă de la noi, Ion Frunzetti, la patru decenii de la trecerea sa în eternitate. Proiectul, inițiat de Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, în asociere cu Consiliul Județean Bacău, va fi derulat prin grija directă a Primăriei și Consiliului Local ale orașului Târgu Ocna, în parteneriat cu Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” și cu Uniunea Scriitorilor din România

– filiala Bacău. Colaborează Centrul Cultural „Ion Talianu”, Colegiul Național „Costache Negri”, Școala Gimnazială Nr. 2, Salina Târgu Ocna, Protopopiatul Onești. Sunt așteptați cercetători, publiciști, scriitori, critici și istorici literari, profesori din învățământul universitar și preuniversitar, muzeografi, elevi, studenți, masteranzi, doctoranzi. Invitații de onoare sunt scriitoarea Gabriela Adameșteanu și Cristinel-Liviu Bogdan (din familiile Alecsandri – Bogdan), fiu al orașului Târgu Ocna. Vom reveni cu cronica evenimentului. (I.D.)

între contextul social, familial și propria ei maturizare. Mulți vedeau moartea lui Dej „ca un noroc, ca un hotar între lumi”. Pentru bunică, viitorul dictator Nicolae Ceaușescu era „băiat bun, fiu din popor, dar cu ambiții modeste” (p. 151). Populația sudică era entuziasă, noul conducător fiind „oltean de-al nostru”. Amuzante și juste criterii pentru țărani din Comoșteni, care intră și ei într-o nouă etapă, mica liberalizare de la începutul *anilor Ceaușescu*. Pentru eroină, anul 1965 este asociat cu un important eveniment biologic: intrarea în pubertate, marcat cum se cuvine printr-o replică a mătușii Milica: „[...] fir-ar mama lui a dracu’ de *Cenușescu*, ăsta a cărat cenușă la boieri. Dar tu o să ții minte, zicea ea, că ți-au dat țățele odată cu Ceaușescu” (p. 152).

Mutațiile importante din societate și dramele familiei continuă în ultimul capitol, *Ferenike*, în care se conturează și mai bine maturizarea adolescenței, pe fundalul interzicerii avortului și a metodelor contraceptive. Atunci apar *decretele*, extrem de numeroși în Comoșteni, cu mame foarte tinere. Nemulțumită de dublul prenume pus de familie, mai ales de „Cornelia, mama Gracchilor” (ea hotărâse deja că nu va avea copii), vrea să-și schimbe și numele *Doina*, pus de Mițulica. Inspirată de cântăreața pe atunci foarte în vogă – italianca Patty Pravo (de fapt, pseudonim pentru Nicoletta Strambelli, n. 1948) – devine „Pati”, nume pe care Mițulica îl adoptă cu toată convingerea. În 1968, an capital pentru întreaga Europă, începe cariera de scriitor a Doinei/Pati, iar condițiile scripturale (tocul alb primit de la Ogzezeni) sunt rememorate într-un stil care mi-l aduce în minte pe Patrick Modiano, și el fascinat de instrumentele de scris, de condițiile materiale ce pot influența actul creației, notate totdeauna cu precizie: „[...] toate schimbările sunt legate de tocul alb, de felul în care scriam cuvintele, făcându-l să se miște pe unde voiam eu. [...] Tocul acela îmi impunea un ritm, o cadență, începusem să alungesc literele, să-mi subțiez scrisul. Era toc de iarnă și de povești” (p. 193). Tulburătoare confesiune și descriere a transei care însoțește scriitura, înfășurată într-un strat dens de metafore...

Maturizarea definitivă a adolescenței survine după moartea tatălui, asasinat în condiții neelucidate, în stil mafiot, de oamenii regimului. Este o crimă comandată (după cum aflăm din revelația finală) de nimeni altul decât demnitarul dejist Paul Niculescu-Mizil și de clica lui, care deturna o mare parte din fondurile *Prieteniei Româno-Vietnameze*, ceea ce nu-i scapă lui Cornel. În astfel de condiții tulburătoare

este generată o fantasmă din resorturile cele mai intime ale subconștientului, uneori coșmar, alteori prevestire: femeia înaltă, cu ochii oblici, Ferinike, nume luat din istoria antică, ce dă titlul romanului și constituie nucleul simbolic al textului. O femeie care, neavând voie să participe la Jocurile Olimpice, se deghizează în bărbat, devine un fel de purtătoare a istoriei, a biruinței, adică *ferenike*: „A renunțat la identitate, la nume. Mi se părea înrudită cu mine, în stare să se desprindă de tot. O vedeam alegând căi subversive ca să ajungă în visele mele. Era acea parte din mine, de luptătoare” (p. 230).

Asemenea lui Matei Vișniec (*Un secol de ceață*), Doina Ruști scrie prin romanul *Ferenike* (și) o cronică a satului doljean Comoșteni de-a lungul celor mai zbuciumate decenii ale secolului XX. Cititorul parcurge saga unei familii oltenesti care a trecut cu demnitate și cu capul sus prin furcile caudine ale istoriei. Nu a fost deportată (ca bunicii materni ai lui Matei Vișniec, din Bucovina, în Dobrogea), ci supusă mereu unor presiuni inimaginabile. Aproape fără posibilitatea de a riposta pe măsură, zbatându-se ca o muscă prinsă sub un clopot de sticlă. Dar zbatându-se.

Romanul acesta dens, polifonic, tulburător poate fi decodat printr-o grilă de lectură multiplă: sociocritică, naratologică, psihanalitică, etnografică. Consider că *Ferenike* este o *pièce-maitresse* a edificiului scriptural al autoarei. Un roman al creației, al devenirii, al coborârii în străfundurile subconștientului unde se află ascunse resorturile cele mai puternice ale rezilienței și creației. O bijuterie de stil, într-o oralitate ce mixează registrul colocvial, savurosul limbaj popular oltenesc cu registrul înalt, de multe ori eseistic. O cadență și o fluiditate a narațiunii care transmit acea *plăcere a textului*, pe care cititorul o simte numai dacă o simte și autorul.

Pentru Doina Ruști, povestirea este un „discurs al maturității”, iar talentul ei narativ genuin face din *Ferenike* o capodoperă pe care Institutul Cultural Român trebuie să o aibă în vedere pentru traducerea în limbi de mare circulație. Purtătoare a victoriei clanului ei asupra Istoriei, posesoare a unei memorii formidabile în care sunt depozitate traume personale și traume acumulate de generații, Doina Ruști știe să găsească resursele necesare pentru a crea o autoficțiune care iluminează orice moment de lectură asemenea unui grăunte de chihlimbar ascuns în măruntaiele pământului. Dacă ne dorim lumina lui, trebuie doar să-l dezgropăm citind.

Mariela CORDERO (Venezuela):

„Prin poezie putem spune poate ceea ce vrem să strigăm, dar nu putem“

Poeziile ei au fost traduse în hindi, cehă, estonă, sârbă, shona, uzbekă, română, macedoneană, coreeană, ebraică, bengaleză, engleză, arabă, chineză, rusă și poloneză. Este coordonatoare a secțiunii Poezia Internațională în Revista de Poezie *Poémame* (Spania) și redactor al Revistei *En la Masmédula* (Mexic). Consilier editorial al revistei Institutului de Simbologie din Coreea de Sud.

Dialog și prezentare de
Leonard POPA

Mariela Cordero (n. Valencia, Venezuela, 1985) este avocată, poetă, traducătoare și jurnalistă. Poezia ei a fost publicată în antologii internaționale, primind mai multe distincții: Premiul *Alejandra Pizarnik*, Argentina (2014); Concursul Iberoamerican de Poezie *Euler Granda*, Ecuador (2015); *Concorso Letterario Internazionale Bilingüe Tracceperlameta Edizioni*, Italia (2015); Premiul *Micropoezii TRANSPalabr@RTE* 2015, Spania; Concursul Internațional de Poezie *AniversarioPoetasHispanos*, Spania (2016); finalistă la Premiul Internațional de Poezie *Aco Karamanow*, Macedonia (2022). Premiul Mondial *César Vallejo* pentru Excelență Literară (2023), Premiul Internațional *Sahitto* (2023). Premiul

pentru Poezie la *Concorso Il Meleto de Guido Gozzano*, Italia (2024). A publicat volumele de poezii *El cuerpo de la duda* (Caracas, Venezuela, Ed. PublicArte, 2013), *Transfigurar es un país que amas* (Miami, SUA, Ed. Dos Islas, 2020), *La larga noche de las jaurías* (Spania, Ed. Nautilus, 2023). A participat la mai multe întâlniri și festivaluri literare internaționale, printre care Festivalul Princeton (Statele Unite), Festivalul Internațional de Poezie Parque Chas (Argentina), Festivalul Internațional de Memorie Literară Bitola, Festivalul Internațional de Poezie Xochimilco (Mexic), X Festivalul Ibero-American de la Fusagusagá (Columbia) 2023, Festivalul Mondial de Poezie Kaohsiung (Taiwan).

– *Există un timp al trăirii și un timp al mărturisirii. În cazul scriitorului sunt, cel mai adesea, complementare. Cum s-au manifestat acestea în cazul dumneavoastră?*

Mariela Cordero: – Timpul trăirii personale a fost profund alterat de un eveniment dureros: moartea tatălui meu. Asta s-a întâmplat când îmi începam adolescența. Experimentarea bolii și moartea ulterioară a unei persoane dragi atât de apropiate au transformat acel moment al vieții. Mai ales în adolescență, când experimentezi multe senzații noi, pentru mine, toate acestea au fost diferite. Înainte de acel eveniment dureros, începusem deja să scriu câteva fraze împrăstiate într-un caiet; erau doar imagini fără nicio legătură între ele. Nu căutam nimic mai mult decât atât. După această transformare pe care a suferit-o sufletul meu, am început să scriu și să încerc să unesc aceste fragmente libere, să le dau mai multă coerență. În această etapă pot spune că a început timpul meu de mărturisire prin poezie. Cred că timpul trăirii și timpul spovedaniei sunt doar două petale ale aceleiași flori. Ne mărturisim pentru că trăim și trăim pentru că ne mărturisim. Pe lângă asta, cred că poezia are multă mărturisire. În cazul meu, nu-mi mărturisesc doar secretele sau dorințele în versuri, ci canalizez și alte confesiuni de la alte voci, pentru că poezia ne oferă o gamă foarte largă de posibilități de exprimare. Cred că Sylvia Plath (celebră scriitoare americană: 1932 – 1963, al patrulea autor care, în 1982, a primit Premiul Pulitzer postum – n. red.) a abordat poezia într-un mod foarte ciudat ca formă de confesiune. În unele dintre poeziile sale, o onestitate sfâșietoare este palpabilă. Cumva, prin poeziile ei, am putea privi printr-o fereastră în lumea sa interioară și am putea percepe și atinge angoasa și criza ei existențială. De exemplu, în poemul său *Taticule*, Sylvia Plath începe cu o sinceritate devastatoare: „Nu faci, nu faci / Mai mult decât pantoful negru / În care am trăit ca un picior / De treizeci de ani, sărac și alb“. De-a lungul poeziei ea exprimă într-un mod brutal și visceral conflictul ei interior cu figura paternă. Îi admir capacitatea de a se mărturisi în acest fel prin poeziile sale după ce a parcurs un drum de

introspecție profundă. Nu este ușor să te dezvălui, să dezvălui emoțiile personale fără eufemisme; este ca și cum te-ai dezbrăca în fața unei mulțimi, dar cred că a fost o formă de eliberare pentru ea. Deși nu toată poezia are aceeași trăsătură de sinceritate sfâșietoare ca a Sylviei Plath, dacă consider, așa cum am afirmat mai înainte, că în fiecare poezie există un fel de mărturisire; poate fi o mărturisire brută, poate fi o mărturisire voalată, mai subtilă, dar o mărturisire totuși. Asta mi se întâmplă când scriu poezie: mărturisesc. Astăzi pot spune că timpul trăirii și timpul mărturisirii există în mine simultan.

– *Are poetul o biografie? Sau doar o biografie?*

– Poetul nu se poate rezuma la o biografie. Poezia, prin natura sa, transcende limitele vieții generale a celui care o scrie. În timp ce o biografie încearcă să definească o persoană prin fapte, date și evenimente specifice, cred că poezia locuiește într-un spațiu mult mai larg. Cred că există un pic din poet în fiecare poezie pe care a scris-o; sunt fragmente, ecouri, vestigii. Deși poezia poate fi strict autobiografică, ea poartă întotdeauna cu sine ceva din scriitor: sensibilitatea lui, viziunile sale, modul său de a construi imagini și de a explora limbajul. Dar totul este împrăștiat, neterminat și nu poate fi simțit sau încadrat într-o biografie. În orice caz, dacă există o biografie, aceasta ar fi mereu în construcție. Biografia unui poet nu va fi niciodată o narațiune

închisă, ci mai degrabă un teritoriu în continuă mișcare. Viața în general se extinde și se transformă în timp. Poetul nu scapă de asta. Ca individ, te poți transforma (trăi experiențe noi, provocări), iar modul în care este povestită posibila ta biografie se poate schimba, de asemenea. Poezii sunt adesea priviți prin prisme diferite în diferite epoci: ceea ce ar fi putut fi considerat o caracteristică definitorie a identității lor de scriitori la un moment dat poate fi ulterior pus la îndoială și chiar stigmatizat. Prefer să cred că poetul este o ființă fragmentată în propria sa operă. Fiecare poezie dezvăluie o parte din esența sa, din căutarea ei, dar niciuna nu o definește complet. Nu există o singură poezie care să conțină pe deplin complexitatea gândirii sale, nici un singur vers care să o explice pe deplin. Prin urmare, biografia lui se construiește și cu fiecare nouă lectură, cu fiecare generație care îi citește opera și, astfel, o redescoperă.

– *Ce este astăzi scriitorul: profet sau conștiință? Creează sau re-creează?*

– Înclin să afirm că scriitorul este conștiință (fie că vrea sau nu). Contemplă, își ascute simțurile, investighează și pune la îndoială realitatea prin ceea ce scrie. Nu numai că stagnează în procesul descrierii, dar nici nu este doar o mașină de descriere. Cred că nu doar sondează realitatea, ci se adâncește și în aspectele ei ascunse. La rândul său, scriitorul este un fel de mediator între realitate și reflecție. În unele cazuri, dezvăluie probleme struc-

turale din societate, iar vocea sa devine un semnal de alarmă, evidențiind ceea ce nu trebuie ignorat. În ceea ce privește dacă scriitorul creează sau recrează: cred că scriitorul recrează. Îmi vine în minte expresia latină *Nihil sub sole novum*. Nu este nimic nou sub soare. Această frază se găsește în Biblie, în cartea Ecclesiastului, capitolul 1, versetul 9. Există un sentiment că tot ceea ce se întâmplă în prezent s-a întâmplat deja în trecut. Natura ciclică a existenței face din noutate, într-un anumit fel, o reinterpretare a ceva deja existent. Consider că fiecare creație se bazează pe influențe anterioare: povești care au fost deja spuse, stiluri care au fost explorate, alegorii care au fost prezentate înainte. În cele din urmă, cred că tot ceea ce creăm este conectat la ceva care există deja, la imagini și narațiuni anterioare. Cu toate acestea, fiecare scriere are potențialul de a contribui cu ceva unic: perspectiva creatorului, contextul și tonul vocii. Deși o lucrare se bazează pe una anterioară, preocupările sau tulburările contemporane pot fi reflectate în acest proces de recreare. Pentru a reafirma această idee a literaturii ca re-creare, „Romeo și Julieta“ (1597) de Shakespeare îmi vine în minte întâmplător. Este o operă universală, fără îndoială, dar a fost inspirată din basmul italian *Historia novellamente ritrovata di due nobili amanti* de Luigi da Porto, care a fost publicat în 1530. Și acest lucru se repetă în multe lucrări importante, nu numai de literatură, ci de artă în general. Cu toate acestea, cred că ceea ce face ca fiecare recreare să merite este perspectiva unică pe care o aduce. Fiecare artist, scriitor sau creator, în general, distilează realitatea prin propria viziune și context, permițând unei noi lucrări să dezvăluie nuanțe neașteptate sau să dea noi semnificații vechilor concepte.

– *Michel Tournier, celebrul prozator francez, clasifica spiritul creator (Le vol du vampire) în două tipuri: primare și secundare, cei obsedați de trecut și ceilalți care caută doar prezentul și viitorul. Unde plasați creatorul contemporan?*

• continuare în pag. 20

